

Racek, Jan

Harantův život a jeho účast na českém dění

In: Racek, Jan. *Kryštof Harant z Polžic a jeho doba. II. díl, Život*. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1972, pp. 13-72

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120653>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HARANTŮV ŽIVOT A JEHO ÚČAST NA ČESKÉM DĚNÍ

Harantové z Polžic a Bezdruzic odvozují své jméno od staré české vladycké, později panské rodiny, která vyšla ze vsi Polžic u Bezdruzic v plzeňském kraji. Polžice byly roku 1548 spojeny s Bezdruzicemi. Ještě dodnes se dochovaly v Polžicích nepatrné zbytky po bývalé tvrzi, která se stala kolébkou tohoto nižšího šlechtického, rytířského a nakonec panského rodu.¹ Svým erbem (klenot tvoří bílý kohout s červeným ocasem na helmě a na červeném štítě) patří rodina Harantů k rodu Kořenských z Terešova a vladyk ze Žernovníka, Lužan, Pernatic, Opálky a z Němčic. Podle rodokmenu v památníku Kryštofa Viléma Haranta z Polžic z roku 1631, který je nyní uložen v Národním muzeu v Praze (sign. II A 8), pochází celý rod od jakéhosi Haranta z Polžic, který zemřel patrně kolem roku 1336 nebo 1346, a od Buška z Bezdruzic. Tohoto Buška považovali Harantové za jednoho ze zakladatelů svého rodu.² Kryštof Vilém Harant ve svém památníku připojuje ke jménu Buška z Bezdruzic letopočet 1420. Po něm přišli ještě dva Lipoltové. První Lipolt Harant měl za manželku paní Markétu z Bezděrova (roku 1415) a z tohoto manželství se prý narodil syn, druhý Lipolt, jehož manželkou se stala roku 1480 paní Anna z Říčan. Jejich syn Jiří (zemřel 1526) zplodil s Majdalenou z Příchovic Jindřicha Haranta z Polžic a na Derflíně, který roku 1541 zemřel v 61. roce svého věku. I když rodokmeny Harantů počínají vždy svrchu zmíněným Harantem z Polžic (zemřel asi roku 1336),³ přece jenom bezpečně doložená rodová data můžeme zjistit teprve u tohoto Jindřicha Haranta z Polžic (zemřel 1541) a jeho manželky Brigity z Háje, která zemřela padesátiletá rok po smrti svého manžela (1542). Jindřich z Polžic se psával „na Dlouhém Derflíně“ (in Longo Derflin), jak se uvádí v tituláři k roku 1541 a v Balbínových genealogických tabulkách.⁴

Jindřich Harant byl dědem Kryštofovým. Syn Jindřichův a otec Kryštofův Jiří Harant z Polžic a Bezdruzic (1522 — 25. V. 1584) sídlil na hradě Klenovém a na tvrzi Týnci u Klatov, kde měl velké panství. Zúčastnil se jako panoš výprav císaře Karla V. do Alžíru (1541). Snad už zde možno hledat počátky cestovatelské vášně, která se později tak výrazně projevila u jeho syna Kryštofa. Jiří Harant byl ve službách čtyř králů (Karla V., Ferdinanda I., Maxmiliána II. a Rudolfa II.) a stal se za vlády Rudolfa II. císařským radou a přísedícím zemského soudu (1583). Objevoval se také na zasedáních českého sněmu na Pražském hradě, zvláště v letech 1574—1575, jak o tom podávají svědectví sněmovní zápisy. O jeho vážnosti svědčí také četné funkce, které mu byly za jeho života udělovány a svěřovány. Tak např. v letech 1571—1583 vystupuje na Českém

sněmu jako relator rytířského stavu. Dne 5. února 1577 se zúčastnil s ostatní českou šlechtou slavného převozu mrtvého těla císaře Maxmiliána II. z kláštera Vilheringen (Vilringen) u Lince do Prahy. V srpnu roku 1578 byl z rozkazu českých stavů vyslán na hrad Karlštejn, aby spolu s jinými českými pány a vladky byl účasten inventarizace a popisu tam uložených královských klenotů. Někdy v srpnu roku 1579 byl vyslán spolu s jinými komisaři (Lobkovic, Šlejnic, Operštorf, z Logu, Koc, Zeidlic) do Domažlic k urovnání rozepří, které vznikly o hranice mezi Českým královstvím a Bavorským knížectvím (kníže Albrecht Bavorský).⁵ Byl čtyřikrát ženat. Poprvé s Annou Rochcovnou z Otova (Rochce z Otova), která zemřela již roku 1552. Pocházela ze staročeské vladycké rodiny, která měla tentýž erb a původ jako Příchovští z Příchovic, totiž červený štít s třemi labutími krky. Jiří Harant měl s ní tři syny, Jindřicha, Jana Bořivoje, Bohuslava, a čtyři dcery, Brigitu, Johanku, Reginu a Ludmilu. Podruhé se oženil s Johankou Černínovou z Chudenic, která pocházela ze slavného staročeského panského rodu, jehož erb byl třmen jako u pánů z Ryzmburka. V pátek před sv. Martinem 10. listopadu 1553 zakoupil Jiří Harant od nejvyššího sudího pana Adama ze Šternberku a na Zelené hoře tvrz, statek a městečko Klenové na Klatovsku za 3325 kop grošů českých. Odtud se potom psával „na Klenovém“. S Johankou Černínovou, která zemřela roku 1556, neměl děti. Potřetí byl ženat s Marjanou z Předenic u Přestic. I ona pocházela ze staročeské vladycké rodiny s erbem, který tvořil černý štít se stříbrným pruhem pokosem. Marjana zemřela roku 1561 a nedala mu rovněž děti. Po roce 1561 se oženil počtvrté s Marjanou Annou z Janovic (narozenu roku 1543) na Klatovsku. Pocházela ze staročeského panského a vladyckého rodu Janovských z Janovic, kteří seděli v Janovicích pod hradem svých strýců Klenovských z Klenového. Rod Janovských měl s Klenovskými nejen skoro stejné osudy, ale i erb, který tvořil červený štít s přepaženou bílou a modrou šachovnicí. Roku 1568 koupil Jiřík Harant od Sylvestra Mlazovského z Těšnice vsi Chřepice a Němčice za 787 kop gr. pražských. S Marjanou, která zemřela 1. května 1587 ve věku 44 let, měl rovněž tři syny a čtyři dcery. Z tohoto čtvrtého manželství pocházel náš Kryštof spolu se svými vlastními bratry Adamem a Janem Jiřím, sestrami Evou, Majdalenou, Žofií a Juditou.⁶

Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic se narodil roku 1564 (přesné datum narození se dosud nepodařilo zjistit) na hradě Klenovém u vsi Klenové nedaleko Nýrska a Janovic nad Úhlavou v jižních Čechách.⁷ V témž roce se narodil Hans Leo Hassler, Lodovico Viadana, William Shakespeare a Galileo Galilei, tehdy také zemřel Michelangelo Buonarroti a Jan Calvin. Svě dětství prožil Kryštof Harant v nezámožném venkovském vladyckém prostředí, spravovaném jeho otcem, rozvázným hospodářem, který prošel, jak jsme již svrchu poznali, solidní úřednickou kariérou.⁸

V otcovském domě se dostalo Kryštofovi nepochybně pečlivého vychování. Je nesporné, že Kryštof zdědil po svém otci touhu po vědění, evropský rozhled, odvážné a dobrodružné srdce. I když nemáme spolehlivých pramenných dokumentů a zpráv o jeho dětství a jinoštví, přece nejsme na pochybách, že jeho otec podle všeho starostlivě pečoval o vzdělání svých dětí.⁹ Kryštof byl školen buď domácím učitelem, nebo chodil do školy, pravděpodobně v Plzni. Tehdejší české školství bylo na poměrně dobré úrovni, dokonce převyšující školství jiných národů, jak se o tom ostatně zmiňuje sám Pavel Stránský ve svém díle *Respublica Bohemiae* (1634). Ovšem v izolovaném a provincionálním prostředí otcovského domu nemohl ještě získat Harant onu šíři renesančních znalostí, kterými se vyznačoval ve

svém mužném věku. Zda se již za svého pobytu v rodném sídle naučil čtyřem jazykům, latině, řečtině, italštině a němčině, a zda byl tu již vzděláván v historii, zeměpise, státovědě, politice, teologii, matematice a přírodních vědách, nelze prozatím ničím doložit. Mínění Erbenovo, že již doma ovládal Kryštof čtyři jazyky a že své vzdělání v cizině, jmenovitě v Inšpruku, pouze doplnil, nedá se držet. Je to pouhá domněnka bez konkrétního pramenného ověření. Zdá se proto velmi pravděpodobné, že tyto obsáhlé vědomosti získal teprve v cizím kulturním prostředí, především na dvoře arciknížete Ferdinanda Tyrolského (1529—1595) v Inšpruku.¹⁰

Do Inšpruku odchází Kryštof Harant roku 1576 na přání svého otce.¹¹ Tehdy mu bylo sotva třináct let. Je to důkaz, jak Jiří Harant pečoval o další výchovu svého mimořádně nadaného syna.¹² V Inšpruku se stal Kryštof pážetem ve službách arciknížete Ferdinanda II., který se ujal vlády v Tyrolsku roku 1567. K této pážecí funkci byl doslova předurčen nejen svou urostlou, pěkně stavěnou postavou, ale především svým nevšedním nadáním, které bylo částečně vypěstováno předchozí výchovou v domácím rodinném prostředí. Můžeme proto předem říci, že v Inšpruku se vyhranily všechny charakteristické rysy Harantovy osobnosti a vlastnosti jeho povahy. Již tehdy se nám jeví Harant jako člověk typicky pozdně renesanční, jmenovitě svou všestrannou vzdělaností.¹³

Naším úkolem bude nyní osvětlit na základě pramenného materiálu a spolehlivé literatury duchovní růst Harantovy lidské osobnosti za jeho pobytu v Inšpruku. Půjde nám o to, abychom zjistili, do jaké míry měl jeho inšprucký pobyt vliv na utváření pozdějšího Harantova uměleckého a tvůrčího profilu. Především se musíme otázat, do jakého společenského a kulturního prostředí se dostal Harant v Inšpruku. Nutno předem říci, že v Inšpruku nalezl prostředí tak kulturně vyspělé a bohaté, že v tehdejší době jen stěží by jinde mohl v tomto směru získat více. Harant se tu dostává spíše do románského (italského) než do německého kulturního klimatu a ve smyslu ideovém do ovzduší katolické protireformace italsko-španělské orientace.

Arcivévoda Ferdinand II. Tyrolský (1529—1595), syn císaře Ferdinanda I., byl svou povahou typický německý feudál, i když projevoval leckdy obhroublou měšťanskou žoviálnost.¹⁴ Pro svou důslednou protireformační činnost a nenávisť proti všemu nekatolickému si získal oblibu katolického duchovenstva a u šlechty požíval zase přízně svým rytířským vystupováním, vojáckým vzezřením a svým okázalým pohostinstvím, kterým slynul jeho dvůr. Naproti tomu, jak ještě poznáme později, dovedl být velkoryse tolerantní k svým přátelům, zvláště z řad české nekatolické šlechty. Pro tyto povahové vlastnosti také žil ve shodě se sousedními feudály. Pouze vztah k Benátkám čas od času jevil stopy nesouladu. Byl znám jako muž nevšedních tělesných a duševních vlastností a jako velký příznivec věd a umění, takže byl orientován více kulturně než politicky. Již jako český místodržitel si vydržoval v Praze velký, nákladný a kulturně neobyčejně vyspělý dvůr. Od roku 1548 až do smrti svého otce císaře Ferdinanda I. vedl jako místodržící vládní záležitosti v Čechách. Podle poslední vůle císařovy se stal po jeho smrti vládcem v Tyrolsku a jím připojených zemích. V této hodnosti přišel Ferdinand Tyrolský roku 1567 do Inšpruku a působil tu až do roku 1595, tedy až do své smrti. Za svého pobytu v Praze, kde v letech 1548—1567 shromažďoval v jižním křídle Pražského hradu umělecké památky, které se staly základem světoznámé ambraské sbírky, utvořil si také zárodky dvorské kapely, již pak dobudoval v Inšpruku. Vůdcím elementem téměř všech dvorských kapel byli v druhé polo-

vině 16. století Nizozemci. Také arcivévoda Ferdinand hledal pro svou kapelu především Nizozemce. Nově založená pražská kapela měla vedle kapelníka a šesti chlapců zpěváků čtyři altisty, čtyři tenoristy a čtyři basisty, dohromady 19 členů. V letech 1564—1566, před odstěhováním do Inšpruku, byl kapelníkem Wilhelm B r u n e a u a mezi chlapci zpěváky se vystřídali také zpěváci z Čech a Slezska (Philipp Lang, Georg Leuschner, Melchior Schramm). Mezi zpěváky tu byl již tehdy Gerard van der R o o. Celkem se tu vystřídalo za léta 1564—1566 28 členů.¹⁵

Ještě za svého pobytu v Čechách se zasnoubil arcivévoda Ferdinand II. s Filipinou Welserovou (1527—1580), která pocházela z bohatého měšťanského obchodního domu v Augsburgu. Na zámku Březnici v Čechách byl roku 1557 patrně uzavřen jejich tajný sňatek. Císař Ferdinand I. uznal toto manželství s podmínkou, že potomci nebudou mít nástupnické nároky.¹⁶

Když se roku 1567 přestěhoval do Inšpruku ve funkci tyrolského zemského knížete, nepřerušil své styky s českou šlechtou, českými zeměmi a českou kulturou. Z Inšpruku jezdil se léčit do Karlových Var. Je jistě zajímavé, že s Prahou korespondoval česky, kdežto císař Rudolf II. zavedl při pražském dvoře němčinu a italštinu. Podle všeho ovládal český jazyk a tím se zase lišil od císaře Rudolfa II., který se nikdy česky nenaučil a s Čechy se dohovořoval prostřednictvím tlumočnicků.¹⁷ Přitom byl Ferdinand Tyrolský citěním Němec, podle všeho dost tolerantní, o čemž zase svědčily jeho cíle přátelské styky s českou a polskou šlechtou, jak o tom uslyšíme ještě později.

V Inšpruku si vybudoval Ferdinand Tyrolský velkolepou knížecí residenci podle vzoru svých čtyř švagrů, vévody Albrechta Bavorského, vévody Viléma Mantovského, vévody Alfonse Ferrarského a velkovévody Františka Toskánského, kteří byli proslulí mecenáši umění, zvláště umění hudebního. Již roku 1563 obdržel od svého otce Ferdinanda I. zámek A m b r a s (Amras), který se tyčí na vysoké skále nad Innem tři a půl kilometru východně od Inšpruku.

Kryštof Harant přišel do Inšpruku a na zámek Ambras právě v době, kdy byla před několika lety dokončena přestavba zámecké budovy a stavba velkého španělského sálu a míčovny, jež svou architektonickou koncepcí jsou spojeny s pražskou hradní renesanční výstavbou. Když roku 1567 převzal arcivévoda Ferdinand II. vládu v Tyrolsku, provedl v zámku Ambras velké stavební renovace a rekonstrukce v tehdy moderním renesančním slohu. K hlavní budově bylo přistaveno třetí poschodí a budovy pod zámek byly skoro zcela nově vystavěny. V letech 1570—1571 byl vybudován tzv. španělský velký sál, který patří k nejhonosnějším architektonickým částem zámku. Je vzornou ukázkou vynikající rukodělné práce této doby. Měří 43 m v délce, 10 m v šířce a je 5,5 m vysoký. Zámek přebudoval v renesančním slohu italský architekt Giovanni L u c h e s e (zemřel 1581). Tehdy tu byl zaměstnán také nizozemský malíř Dionys van H a l l a r t (připomíná se kolem roku 1570) a v téže době tu působil štukatér flámského původu Anthonis van B r a c k h. Freskovou galerii zrestauroval pravděpodobně Ital Pietro R o s a (1540—1577), žák Tizianův. Dřevěné stropní práce provedl tyrolský stolař Conrad G o t t f r i e d z Hallu (o něm se děje zmínka v letech 1570—1573). Muzeální sbírky byly umístěny v pěti velkých budovách pod zámek, které svou rozlohou tehdy patřily nejen k prvním, ale i největším muzeálním budovám toho druhu v Evropě.¹⁸ Je zajímavé, že sídelní vztahy Habsburků k Inšpruku vedly také ke vztahům mezi inšpruckou a tehdejší pražskou architekturou, zvláště hradní.

Na zámku ambraském shromáždil již roku 1570 arcivévoda Ferdinand cenné historické a umělecké sbírky ve smyslu tehdy módních muzeálních pokladnic (*Kunst- und Wunderkammer*), tedy něco podobného, co tak okázalým způsobem vybudoval císař Rudolf II. na Pražském hradě. Tato umělecká a zbrojní pokladnice obsahovala vedle zbraní, brnění, přírodních rarit a abnormit, mincí, umělecko-průmyslových a zlatotepeckých předmětů také sbírku historických obrazů, hudebních nástrojů, rukopisů a velkou knihovnu, která tehdy čítala celkem 3430 svazků. Knihovna obsahovala množství vzácných prvotisků, zvláště tu byla hodně zastoupena antická literatura (Tacitus, Hesiod, Horác, Virgil, Ausonius aj.). Knihovníkem byl Nizozemec Gerard van der Roo, po něm byl povolán dr. Adolf Occo (též Occus) z Augsburgu. V devadesátých letech 16. století byl knihovníkem Paul Uttentaler. Ambraská knihovna byla za Marie Terzie odevzdána inšprucké universitě a zbývající vzácné tisky a rukopisy byly odvezeny do Vídně.

Organizací sbírek byl zprvu pověřen Jacob Schrenck von Notzingen (zemřel roku 1612), který byl vyzván Ferdinandem, aby sepsal životopisy mužů, od nichž byla zastoupena brnění v zámeckých sbírkách.¹⁹ Druhým organizátorem sbírek byl již svrchu zmíněný Gerard van der Roo (zemřel 1589). Sbírkový materiál byl tříděn za vedení arcivévodova a jeho agentů, kteří sbírali muzeální předměty po celém okolním světě.

Tuto nádhernou zámeckou residenci věnoval Ferdinand své morganatické choti Filipině Welserové, krásné a vzdělané dceři z bohatého augšpurského patricijského kupeckého rodu, která sídlila na zámku Ambras až do roku 1576. Největší rozkvět dvorského života na ambraském zámku spadá do let 1570—1590, tedy právě do doby, kdy žil na inšpruckém dvoře v letech 1576—1584 Kryštof Harant z Polžic.²⁰

Zámek ambraský a dvůr Ferdinandův v Inšpruku se staly důležitými středisky tehdejšího uměleckého a společenského ruchu. Především tu zdomácnělo umění jižní italské renesance a staré německé a nizozemské umění, zvláště malířství, sochařství, architektura, kovolitectví a hudba.²¹ Na Ferdinandově dvoře žili sochaři Alexander Collin z Mecheln, Leonhard Waldburger z Augsburgu, Alessandro Vittoria z Tridentu, žák Sansovinův. Působilo tu téměř na půl sta malířů, zvláště dvorní malíř Heinrich Teufl, dvorní portrétista Giovanni Contarini, Tizianův žák Pietro Rosa aj. Dále tu pracoval kreslíř a miniaturista českého původu Matěj Hutský z Křivoklátu (zemřel asi mezi léty 1596—1600), pak četní miniaturisté o kaligrafové, především písař a iluminátor Hans Weichammer. Pracoval tu také vodní umělec a varhanář Georg Schlund, pak varhanář Anton Neuknecht, který postavil ve dvorním kostele roku 1576 nové varhany. V ambraské galerii byla zastoupena vynikající malířská díla italských, nizozemských a německých mistrů. Tato galerie se zvláště specializovala na portrétní umění (Hans Maler aus Schwaz, Strigel aj.). Mezi obrazy tu byla díla Christoha Ambergera, Jana Breughela st., Corregiova, Cranachova, Dürerova, van Dyckova, Holbeinova, Rubensova, Tizianova, Valkenborchova, Paola Veronese aj. Správou galerie byl pověřen dvorní malíř Tercius.

Z toho všeho, co tu bylo řečeno o kulturním prostředí inšpruckého dvora, lze usoudit, že v postavě Ferdinandově se střetly dvě dobové tendence, středověká a soudobě renesanční. Typicky středověká byla jeho vášnivá láska k cenným věcem a pokladům, ale způsob, jak tyto věci získával, byla zase typicky dobová, moderní. Příznačně renesanční byla mnohost jeho osobních zájmů, byl to „*l'uomo*

universale". Zabýval se výtvarným uměním, literaturou (byl dokonce autorem divadelního kusu a básní), hudbou, pracoval jako zámečník, stolař, řezbář, ovládal přímo mistrovsky rytířská umění, pěstoval sporty, liboval si v pití a jídle, jak o tom svědčila spousta kuchařských knih paní Filipiny, ve svých sbírkách měl početné soubory všech druhů nádob a sklenic k pití, což zase dokládají inventáře zařízení z roku 1596.

Tyto povahové vlastnosti jsou blízké povahovému založení Kryštofa Haranta, který tu nepochybně našel přímé vzory ke svému budoucímu životnímu stylu. Ferdinandův dvůr v Inšpruku byl proslulý také svým bohatým společenským životem a vnějším leskem, který byl zvyšován četnými atraktivními kuriozitami a honosným počtem dvořanstva.²² Pro nás je zajímavé, že na inšpruckém dvoře se čas od času obklopoval Ferdinand dokonce i českou šlechtou. Z českých pánů jmenujme aspoň Jana a Jaroslava Kolovraty, Adama Havla Popela z Lobkovic, Jiřího a Ladislava ze Šternberku aj.²³ Jeho choť Filipina Welserová měla panoše a komorné českého původu. Komorňák Ladislav ze Šternberka byl kmotrem Ferdinandovým dětem. V tyrolské šlechtě té doby dokonce povstala proti arcivévodovi Ferdinandovi nevole. Bylo mu vytýkáno, že se obklopuje téměř výhradně českým dvořanstvem. Velký počet české šlechty přicházel na návštěvu k arcivévodskému dvoru především proto, aby se zúčastňoval různých slavností nejen v Inšpruku, ale i na zámku Ambras. Ferdinandův sklon ke společenské okázalosti se projevoval četnými dvorskými slavnostmi, které zase souvisely s mytologicko-alegorickými hrami a divadelními představeními. Ty byly pořádány u příležitosti častých návštěv sprátených sousedních feudálů nebo svatebních obřadů. Při těchto okázalých dvorských slavnostech účinkovali vynikající herci, hudebníci, výtvarníci a učenci. Ferdinand tu zřejmě napodoboval dvorské slavnosti italských knížat a nešetřil finančních prostředků ani námahy v získávání cizích, jmenovitě italských umělců. O tomto rušném společenském životě v Inšpruku a na zámku Ambras podávají zajímavá svědectví dochované ambraské pamětní knihy (Trinkbücher), do nichž se zapisovali návštěvníci zámku při kuriózní ceremonii tzv. Bakchova kultu, jež byla zkouškou vytrvalosti v pití vína. Host byl připoután ke speciálně k tomu účelu zhotovené židli a zároveň byl donucen vypít jedním, nepřerušovaným douškem tři mázy vína (jeden máz obsahoval 1,415 l). Po úspěšně vykonané zkoušce zdatnosti a vytrvalosti v pití byl přijat do Bakchova společenství (*Bacchusgemeinschaft*) a musil se zapsat do zvláštních svrchu uvedených pamětních knih, které se nazývaly Trinkbücher.²⁴

Ambraské Trinkbücher byly založeny koncem ledna 1567, tedy v době příchodu arcivévodů Ferdinanda do Inšpruku, a byly soustavně vedeny až do roku 1594. Pro české dějiny jsou významné tím, že na jejich jednotlivých stránkách najdeme vzácné autografní podpisy velkého množství české šlechty z panského a rytířského stavu, z nichž většina byla podobojího vyznání, zúčastnila se později stavovského povstání proti císaři Ferdinandu II. a patřila k výkvětu české předbělohorské šlechty. Tyto podpisy jsou zpravidla provázeny četnými jadrnými a trefnými sentencemi a hesly v českém a někdy též v latinském jazyce. Vyjadřují uspokojení českých šlechtických hostů na zámku Ambras z dobře absolvované těžké zkoušky v pití vína.²⁵ Pro naši otázku je důležité, že v prvním Trinkbuchu nalezneme na foliu 10 k roku 1572 podpis Jana Bořivoje Haranta z Polčic, nevlastního bratra Kryštofa Haranta, který se tu podepsal s heslem „*Pomoz Pane Bože zde i tam*“ spolu s celou českou šlechtickou společností, která tehdy navštívila arcivévodu Ferdinanda na ambraském zámku. Nabízí se tu otázka, zda toto

osobní setkání Jana Bořivoje Haranta s arcivévodou Ferdinandem se nestalo prvním podnětem k pozvání Kryštofa Haranta jako pážete k arcivévodskému dvoru do Inšpruku.

Ambraské pijácké knihy jsou zajímavým a cenným kulturně historickým dokumentem, který svědčí o tom, jak těsné styky udržoval arcivévoda Ferdinand s českou nekatolickou šlechtou. Je to doklad nejen Ferdinandovy politické prozíravosti a jeho osobních vztahů k české předbělohorské šlechtě, ale v tomto případě i jeho náboženské tolerantnosti. Habsburkové tyto styky s českou šlechtou potřebovali, a to jak z politických, tak i z finančních důvodů, což také vedlo k udržení jejich mocenských pozic v českých zemích. Přátelské vztahy k české šlechtě navázal arcivévoda Ferdinand již v době, kdy působil v Praze jako místodržitel. Byly nepochybně usnadněny také jeho znalostí českého jazyka, který si osvojil za svého dlouholetého pobytu v Čechách. Není vyloučeno, že tu působila také jeho vzdorná opozice proti jeho habsburským příbuzným, zvláště proti jeho bratru Maxmiliánovi. Maxmilián nesnášel totiž dobře Ferdinandovo značné vzdělání, jeho duševní schopnosti, politický rozhled a přízeň jejich otce Ferdinanda I. Koneckonců nemohl se také smířit s tím, že arcivévodu Ferdinandovi byla svěřena místodržitelská funkce a nikoli jemu, designovanému nástupci Ferdinanda I. na trůně. Ferdinand naproti tomu zase těžce nesl, že byl pro svůj morganatický sňatek vyloučen z vladařské posloupnosti, zatímco česká šlechta si vážila Filipiny Welservé a dovedla ocenit její přirozený lidský půvab a nevšední inteligenci. Kdežto zase styky české šlechty s arcivévodou Ferdinandem byly podle všeho motivovány kariéristickými ambicemi, politickými aspekty, zvláště jistou opozicí proti vládnoucím členům habsburského rodu, a kulturně společenskými momenty.

V kulturně bohatém o společensky rušném prostředí inšpruckého a ambraského dvora, v němž se křížila působnost jihorománské a německé kulturní synthese, prostoupené přísnou katolickou ideologií, se formoval lidský a intelektuální profil mladičké pážete Kryštofa Haranta.²⁶ V Inšpruku si osvojil a vytříbil především své společenské vystupování, takže později okouzloval své okolí jako milý a duchaplný společník. V prostředí vysoce kulturního a společensky vybraného prostředí inšpruckého dvora mohl také plně ukojit svou touhu po vzdělání a harmonicky rozvinout své velké a přirozené nadání. Jeho znalosti byly v Inšpruku podstatně rozšířeny, doplněny a obohaceny, zvláště v nových vědních disciplínách a uměleckých oborech. Nejobsáhlejší vzdělání tu nesporně získal v hudbě. O hudební výchově, které se mu dostalo na inšpruckém dvoře, pojednám podrobně až na jiném místě v souvislosti s Harantovou hudební a skladatelskou činností v třetím díle této monografie.

Doplnil si tu a rozšířil nejen své znalosti krásné literatury, výtvarného umění, ale pronikl také značně hluboko do humanistického vzdělání, především do antické kultury, neboť tu mohl dokonale poznat základní a stěžejní díla řeckých a latinských klasiků. V Inšpruku se zdokonalil v cizích řečech, zvláště v němčině a v italštině, vnikl do dějin nového věku, zeměpisu, kosmografie a politických věd. Tyto znalosti pak mohl úspěšně uplatnit ve svém pozdějším životě, především za svých zahraničních zájezdů. Zdokonalil se také v tělesné zdatnosti. Vždyt byl na svou dobu pozoruhodný sportovec: znamenitě šermoval, ovládal zbraně, jezdil na koni, plaval, hrál s míčem, lovil a byl vyškolen ve skoku a běhu. V tomto směru splňoval Harant všechny požadavky a představy, které byly kladeny v 16. století na renesančního šlechtice a dvořana, jak je vyslovil Baldassare C a s t i-

glione v knize *Cortegiano* (Firenze 1528). Jde tu tedy o typ a ideál všestranně a univerzálně vzdělaného renesančního šlechtice a člověka.²⁷ Zkrátka a dobře v Harantově výchově byly položeny základy k tomu, čemu říkáme typicky renesanční „*l'uomo universale*“.

V Inšpruku byl také dán první základ k jeho cestovatelské vášni, která tu byla vzbuzena jednak rušným společenským životem a styky se zahraničními hosty, příjezdějíci k Ferdinandovu dvoru, jednak jeho výlety do překrásného inšpruckého okolí. Tak např. Ladislav ze Šternberku ho vzal na cestu do Zirlu. Tam mu ukázal příkrou skálu s křížem, kde byl kdysi zachráněn císař Maxmilián II. při honu na kamzíky. Kryštof doprovázel také Ferdinanda Tyrolského při jeho návštěvě kláštera v Hallu (Solbad Hall), kde se zase mohl podívat důmyslnému zařízení v tmnější mincovně a v solivárnách. V patnácti letech, roku 1579, doprovázel Kryštof Ferdinanda Tyrolského na jeho cestě do Benátek, kam cestoval se svým synem Karlem, který byl předurčen k vojenské kariéře. Jeho starší syn Ondřej byl určen kněžskému stavu; měl se stát kardinálem. Ten jim přijel vstříc z Říma. Ferdinand bydlel se svou pážecí družinou v paláci Dandolo. Zúčastnil se regaty na Canal Grande, přihlížel komediím harlekýnů, navštívil i benátský arsenál. A tak za této první cesty do Itálie přišel Harant poprvé do těsného styku s mohutnými výtvary lidského ducha, především zase s výtvarným a hudebním uměním.²⁸ Ferdinand Tyrolský nastoupil italskou cestu se svým průvodem inkognito v lednu roku 1579. Jeho cesta vedla přes jihotyrolské Pergine do Borga, Feltre, Trevisa, Mestre a Benátek. Po šestidenním pobytu v Benátkách odjel Ferdinand do Ferrary a pak ještě do Mantovy. Již 12. února 1579 byl arcikníže zpět na ambraském zámku. Mladý Harant se musil nepochybně už na této prvé italské cestě dostat do styku s italskou hudbou, zvláště za téměř týdenního pobytu v Benátkách, městě proslulém svou vyspělou hudební kulturou. Je rovněž zajímavé a příznačné, že Harant později za své cesty do Svaté země volil též itinerář z Tyrol do Benátek.

Po osmiletém pobytu v Inšpruku se vrátil Kryštof Harant zpět do své vlasti. Tento návrat byl pravděpodobně motivován smrtí jeho otce, který zemřel v sobotu před sv. Trojicí dne 26. května roku 1584 ve 62 letech svého věku.²⁹ S Kryštofem Harantem se setkáváme bezpečně v Čechách roku 1585.

V harantovské literatuře byl zcela ojedinele vysloven ničím nedoložený názor, že Harant získal po svém návratu do Čech nevšední vědomosti na pražském vysokém učení, což by se mohlo jedině stát jen v této době.³⁰ Nedá se nikde a také ničím doložit, že by byl Harant studoval na pražské universitě. Jeho universitou byl osmiletý pobyt u arciknížecího dvora v Inšpruku, kde se mu dostalo všeobecného humanistického vzdělání v duchu pozdní renesance. Další vědomosti pak získal za svého pobytu u pražského císařského dvora, kde přišel do osobního styku s tehdejšími vynikajícími evropskými učiteli a umělci.

Naproti tomu bezpečně víme, že po návratu do Čech se ujal hned správy rodinných statků spolu se svým bratrem Adamem. Panství bylo totiž rozděleno mezi oba bratry a mladší sourozence Jindřicha a Jana Jiřího. Tento akt byl právně vtělen do zemských desek.³¹

Z tohoto aktu je také zřejmo, především z peněžité podstaty dědictví a z dochovaných svršků a zařízení, jakož i z věn, odkázaných dcerám Jiřího Haranta (každá dostala po 400 kopách českých), že tu šlo vcelku o středně zámožnou venkovskou rytířskou rodinu. Dědická smlouva dává také částečně nahlédnout do vzájemného citového soužití rodiny Harantů, zvláště z ní zaznívá vroucí tón věčnosti a od-

danosti sourozenců vůči matce a sestřám. Matka však dlouho nepřežila jejich otce, neboť již roku 1587, tedy dva roky po odchodu svého chotě, zemřela.

Nedlouho po smrti své matky Marjany Anny z Janovic se Kryštof Harant kolem roku 1588 oženil s Evou Kateřinou Černínovou z Chudenic, dcerou Jana Ondřeje Černína z Chudenic a Anny z Příchova. Po svém sňatku podle všeho změnil Kryštof Harant své sídlo, neboť již roku 1589 je uváděn v tituláři s přídomkem „v Touškově nade Mží“.³² Sňatek Kryštofův s Evou Černínovou nebyl motivován hmotnými zřeteli, neboť Eva pocházela sice ze starobylého, ale celkem nezámožného českého venkovského rytířského rodu, takže s ní Kryštof vyženil patrně jen podíl na majetku v Touškově nade Mží v kraji stříbrském.³³

Pro nedostatek pramenných dokumentů nevíme téměř nic o manželském soužití Harantově s Evou Černínovou z Chudenic a o životě, který vedl v touškovském venkovském sídle, tím méně o jeho činnosti a tehdejších jeho intelektuálních zálibách. Z manželství Harantova se narodily dvě děti, kolem roku 1589 dcerka Lidmila Kateřina a roku 1592 Vilém Humprecht, ale záhy zemřely v Plzni (1599).

Idyla touškovská netrvala však dlouho. V této době, která je vyznačena intenzivnějším Harantovým stykem s Plzní, bylo Harantovo životní intermezzo přerušeno válečnými událostmi. Roku 1593 vypukla totiž válka mezi císařem Rudolfem II. a Turky. Válka se sultánskou Portou byla sice rychle likvidována, neboť Hassan paša byl poražen u Siseku, ale toto vítězství bylo problematické, poněvadž vyvolalo nový hněv turecké Porty a zavdalo jí záminku k dalšímu vypovědění války. Tato se stala počátkem dlouhotrvajícího válečného údobí v Uhrách, které trvalo až do roku 1598.³⁴

Nepokojný a dobrodružný duch Harantův ihned roku 1593 reagoval na tyto události svou čtyřletou (1593–1597) aktivní účastí na válečných taženích. Harant opustil podruhé svou vlast, aby od roku 1594 sloužil císaři v Uhrách jako velitel jednoho oddílu českého vojska, tím spíše, že válka proti Turkům byla čestnou povinností šlechtických příslušníků křesťanského vyznání.³⁵ Naskytla se příležitost, aby projev il vojevůdcovskou zdatnost a prozíravost, neboť rozvážnými a promyšlenými polními operacemi osvědčil nejen svůj nevšední vojenský talent, ale i věrnost císaři, která byla nepochybně také motivována jeho velkou ctižádostivostí a touhou po nových hodnostech.³⁶ Po dokončení války se Harant pravděpodobně roku 1597 vrátil do Čech. Rudolf II. vřele poděkoval Harantovi za jeho služby a odvážné uherské tažení a určil mu jako odměnu 700 zlatých roční renty ze zemských důchodů. Po návratu z uherského polního tažení zastihla Haranta prvá krutá rána. Roku 1597 mu zemřela jeho choť. Smrt své ženy nesl Harant těžce. Nesnášel dosti dobře prostředí, v němž žila, neboť vše mu připomínalo její bytost.

Harant se proto rozhodl po vzoru tehdejší české i zahraniční feudální společnosti podniknout poutnickou a kající cestu do Svaté země, aby v nábožném rozjímání zapomněl na svůj žal. Je nesporné, že ho v tomto směru ovlivnila také dobová móda, která zvláště v 16. a 17. století si přímo vášnivě libovala v cestování a poznávání neznámých, a tím ovšem i tajemných zemí, ale jedním z důležitých motivů a činitelů tu bylo Harantovo hluboké náboženské založení a cítění. Harant byl totiž až do pozdních let svého života horlivým, uvědomělým a upřímným přívržencem přísné katolické křesťanské. Tuto svou hlubokou víru dovedl obhajovat i vážnými teologickými disputacemi. Teprve snad až téměř na sklonku svého života přestoupil k víře podobojí.³⁷ V neposlední řadě spolupůsobila tu také jeho dobro-

družná povaha nadto stále vzněcovaná četbou vzrušujících cestopisných knih. Odtud byl Harant na cestu i po této stránce dokonale připraven. Především byl důkladně obeznámen s poznatky a cestopisnými díly všech těch, kdož před ním putovali do Svaté země.³⁸ Vedle české cestopisné literatury vyznal se také v zahraniční cestopisné literatuře. Znal nejen četné kosmografie, ale sledoval také tehdejší nejnovější noviny o východních zemích, válečných událostech, byl informován o zámořských objevech a jiných podivuhodných událostech, zvláště v orientálních zemích. Také se snažil poučit z pramenného materiálu o dějinách a přírodním bohatství těch krajů, které měl v úmyslu navštívit. O Harantově šetřivosti v cestopisné, kosmografické a přírodovědecké literatuře se dovídáme především z citací a z bibliografického soupisu v jeho *Cestě* (Praha 1608).

Další pohnutkou této cesty bylo nepochybně také dobové úsilí poznat země obývané Turky, kteří se stali nebezpečným a úhlavním nepřítelem křesťanského světa, jak se o tom ostatně sám Harant zmiňuje ve svém cestopise.³⁹ Konečně další a velmi podstatnou pohnutkou k tomu, aby Harant podnikl cestu do Svaté země, byla opětovně jeho ctižádostivost, neboť byl přesvědčen, že překotná kariéra Lobkovice a Slavaty byla způsobena jejich znalostí cizích zemí.⁴⁰ Dříve než opustil Harant svou vlast, svěřil své dvě osiřelé děti, dceru Lidmilu Kateřinu a syna Viléma Humprechta do opatrování sestře své zesnulé choti, paní Lidmile Kateřině Markvartové z Hrádku, rozené Černínové z Chudenic, která tehdy bydlila v Plzni. Přípravy k cestě vykonal Harant v pondělí 30. března 1598 na zámku Bělé u vsi Dolní Bělé na Plzeňsku, který patřil rytíři Diviši Markvartu z Hrádku a na Bělé, pozdějšímu hejtmanu plzeňského kraje, jehož jmění bylo po bitvě bělohorské roku 1622 zkonfiskováno (zemřel asi v cizině kolem roku 1625). Ještě téhož dne odjel odtud Harant do Plzně, kde se rozloučil se svými dětmi, šestiletým Vilémem Humprechtem a devítiletou dcerkou Lidmilou Kateřinou. Dne 31. března se odebral do Bystřice nad Úhlavou u Klatov. Zde se potkal s mladičkým, dvaadvacetiletým rytířem Heřmanem Černínem z Chudenic, císařským komorníkem, který byl později povýšen Ferdinandem II. do říšského hraběcího rodu.⁴¹

Ve čtvrtek dne 2. dubna 1598 opustil časně ráno Harant spolu s Černínem a jedním služebníkem svou vlast a odjeli koňmo, potichu a nepoznání z Čech. Byla to cesta úmorná, namáhavá a krajně nepohodlná. Nejprve zamířili do Bavor k Neukirchenu nedaleko českých hranic za Nýrskem. Pak jejich cesta vedla přes Kouby (Cham), Štrubiny na Dunaji (Straubing), Landshut na Iseře, přes Rosenheim do Tyrol. Pokračovali v cestě přes Kufstein, Schwaz, Hall, Inšpruk, Brixen do Itálie, kde zvláště pro Haranta, zaníceného ctitele umění, bylo jistě mnoho pozoruhodného.⁴² Projeli Tridentem na Treviso. V Lombardii se podívali skvostným stavbám. Harant, jak je zřejmo z jeho tištěného cestopisu, tu mohl uplatnit a projevit svůj jemně školený vkus a značné vzdělání v dějinách umění. Konečně přes Mestre a pak gondolou dorazili dne 19. dubna 1598 do Benátek. Tuto cestu z Čech do Itálie vykonali za 17 dní a ujeli celkem 94 českých mil.⁴³ Z Benátek zajeli do nedaleké Padovy, kde vzbudila živou pozornost Harantovu skvěle vybavená universitní botanická zahrada, a odtud navštívili ještě Ferraru.

Teprve až 12. července 1598 vyjeli z Benátek oděni v mnišský šat na způsob františkánského hábitu lodí jménem Silvestra, na kterou si musili donést nejen zásobu potravin, ale i své vlastní lože. Pluli kolem dalmatských a řeckých ostrovů a břehů a dne 25. července přistali po mnoha dobrodružstvích v Zante (Zákyn-

thos), dne 31. července na ostrově Krété, kde se zdrželi 14 dnů, a 19. srpna na ostrově Kypru. Na Kypru přisedli na jinou, menší syrskou loď, sedm sáhů dlouhou a dva a půl sáhu širokou, která nesla název Caramusala. Loď byla obtěžkána pískem a kamením; v jejích útrokách bylo plno ošklivých krys. Dne 31. srpna přistali v palestinské Jaffě (Jaffa je dnes v Izraeli a jmenuje se Tel-Aviv), odkud 1. září jeli po souši na oslech a pokračovali v cestě přes Er Ramle a Latrúm k Jeruzalému. Při vstupu na Svatou zemi mocně pohnuti ji líbali. Ale toto nadšení netrvalo dlouho, neboť přišli do země, která byla zařízena k bezohlednému vydírání cizinců, přitom do země špatných a nečistých noclehů a mizerného jídla. Ale tato tělesná utrpení byla vyvážena mocnými náboženskými dojmy a zážitky. Dne 3. září vstoupili jaffskou branou do Jeruzaléma, kde zůstali celkem 15 dnů. Zde navštívili všechna památná posvátná místa, zvláště Boží hrob, a prohlédli si pamětihodnosti města. Z Jeruzaléma podnikli výlety do údolí Josafat, na Olivetskou horu (dne 7. září). Navštívili Běthfage (Bethánii), dostali se k Jerichu a Mrtvému moři (dne 9. září), vykoupali se v řece Jordánu, z níž si Harant odnesl domů vodu, kterou pak křtil své nově narozené děti. Zajeli do Betléma (dne 12. září) a po návratu do Jeruzaléma navštívili klášter sv. Kříže (dne 15. září). Dne 16. září byli pasováni kvardiánem františkánského kláštera Fr. Augustinem a Gabiano na rytíře Božího hrobu.

Dne 19. září se vydali na cestu z Palestiny do Egypta. Nejprve jeli po souši opět přes Er Ramle a Esdud (Azotus), viděli zříceniny Aškalonu a k večeru dne 21. září se dostali do přístavu Gazy, kde přenocovali u asdutských troskek. Mezi přípravami k odjezdu obcházel Harant nízké pobřeží, hledaje trosky někdejší majumy, která byla za císařských dob přeměněna v osadu Constantii. Dne 24. září vypluli na nevelké turecké lodi z Gazy a teprve až 28. září k večeru přistáli v Damiettě, kterou opustili dne 1. října zrána a plavili se proti nilským vodám na obyčejné nilské loďce směrem k Buláku. Okolo nešporů dne 3. října spatřili za plavby v dálce pyramidu a 4. října se dostali okolo poledne do Káhiry. V Káhiře byli hosty francouzského konsula, který obdivoval jejich odvalu, že se odhodlali navštívit nepřátelskou zemi, poněvadž císař Rudolf II. byl stále ve válečném stavu s tureckou Portou. Byli ve stálém nebezpečí, že se dostanou do tureckého zajetí, tím spíše, že byli několika Turky, kteří bojovali v Uhrách poznáni jako bývalí císařští vojevůdci. Z Káhiry podnikli zajímavý výlet do Matarie, někdejší egyptské Héliopole, a 8. října se vydali s karavanou čítající kolem tří set velbloudů na cestu směrem k Suez. Podle všeho karavana postupovala cestou podél Dar el Hamra a Muktaly. Velkou část této cesty musili projet pouští. V poledne 9. října opustila karavana nejvýchodnější rameno delty Nilu. Dne 10. října jeli celý den pouští a 11. října opustili karavanu a postupovali rychleji kupředu kolem jakési turecké tvrze. Patrně tu mýnil Harant tvrz Agrúd, která v době před postavením železnice do Káhiry chránila anglickou poštovní cestu ze Suez do Káhiry. Téhož dne jeli nedaleko břehu Rudého moře. Z opatrnosti a z obavy před loupeživými Araby se ani k břehu nepřiblížili, a neodhodlali se vstoupit ani do Suez. Dne 12. října objeli Suez a dali se jihovýchodním směrem. Rudé moře měli po pravé ruce a vstoupili na půdu Sinajského poloostrova, aby po karavanní cestě směřovali ke klášteru sv. Kateřiny.

Nejprve se dostali k „*dvánácti studnicím Mojžíšovým*“ (oasa Ajún Musa), kde se jim otevřel úchvatný pohled na skalnaté vrchy a hory velkolepé sinajské přírody. Dne 13. října prodělali zlou cestu. Rovněž i další dny byla cesta velmi nepohodlná pro skalnatý a zvrásněný terén. Konečně až 16. října odpoledne

zhlédli přes údolí klášter sv. Kateřiny, kam dospěli po půl hodině. Délku cesty z Káhiry až ke klášteru vyměřil Harant na 80 českých mil.⁴⁴ Dne 17. a 18. října věnovali prohlídce kláštera a jeho okolí. Vystoupili na horu Oreb, na Sinai a na horu sv. Kateřiny. Sestup, podobně jako výstup, byl velmi obtížný. Na zpáteční cestě se ubírali údolím mezi horami sv. Kateřiny a horou Oreb, kterou objeli, zpět do kláštera. Dne 19. října opustili ještě před rozbřeskem časně ráno svato-kateřinský klášter a vraceli se touž cestou zpět do Káhiry. Na zpáteční cestě byli v noci 20. října přepadeni loupežnou bandou Arabů a obrání o šatstvo a peníze. Pak se již nedali obvyklou cestou, ale více se odchýlili k západu do skalnatého kraje. Dne 22. října opět spatřili moře, k němuž se dostali v poledne dne 23. října. Následujícího dne 24. října se dostali šťastně do Suez.

Po návratu do Káhiry (dne 26. října) si znovu prohlédli město, jeho pamětihodnosti, zvláště okolí, zavlažovací kanály, vodovody a velké sloupy, pohřebiště starých Egyptanů, mumie a jiné památky. Dne 28. října se chtěli podívat k pyramidám, ale pro nilské zátopky nebylo možno se dostat ke Gize. Dne 31. října 1598 se vydali na zpáteční cestu do vlasti. Nasedli v Búlaku na nilskou loď a plavili se nilským hrdlem do Rosetty, kam přibyli dne 2. listopadu. Dne 3. listopadu se vydali na mezcích po souši do Alexandrie, kam dorazili téhož dne v podvečer. Alexandrie byla ještě tehdy důležitým a velmi rušným obchodním centrem a tržištěm, jakousi mezistanicí pro obchod Evropanů s Indií. Po velkých útrapách a vzrušujících příhodách, zvláště na cestě arabskou pouští, Harant těžce onemocněl. Proto mohli opustit Alexandrii teprve až 12. listopadu 1598. Z Alexandrie pluli poutníci na palubě benátské kupecké lodi Balbiany přes Krétu směrem k Benátkám. Na lodi onemocněl Harant zimnicí. Pro nepohodu mohla loď zakotvit až teprve v Istrii v městě Citta Nova (dnes Novigrad), kam se dostali právě o Štědrém dni 24. prosince 1598. Konečně o svátku sv. Štěpána dne 26. prosince přistali v Benátkách, kde se ubytovali v hostinci *U bílého lva*. V Benátkách se Harant pozvolna uzdravil ze své těžké a dlouhotrvající nemoci.

Po pobytu v Benátkách a v Padově se rozloučil Harant se svým druhem Heřmanem Černínem, který zůstal ještě kratší dobu v severní Itálii. Tehdy se tudy ubíral svatební průvod pražského španělského vyslance dona Guilléma de San Clemente. Odvážel do Španěl Filipovi III. jeho mladičkou čtrnáctiletou nevěstu Marii Markétu, dceru Karla Štýrského a sestru Ferdinanda II. Mladý Heřman Černín si nedal ujít příležitost, aby se nezúčastnil tohoto skvělého průvodu a divadelně okázalé podívané. Podle všeho Černín, znavený po palestinské pouti, se zúčastnil jen okázalých oddavků ve Ferrare, které tehdy provedl sám papež Kliment VIII., a nanejvýš sledoval ještě průvod do Janova, kde mladičká královna vstoupila na loď, která ji pak odvezla do Španěl.⁴⁵

Z Benátek se vydal Harant na cestu do Tyrol. Tam navštívil Inšpruk, aby znovu zhlédl místa, v nichž prožil své útlé mládí.⁴⁶ Patrně v říjnu roku 1599 byl zase na české půdě. Dříve než se shledal se svými dětmi, objevil se na tvrzi Skočicích u Přeštic, která ležela na cestě dvě české míle vzdálené od Plzně a patřila tehdy Janu Markvartu Příčovskému z Příchovic. Tam se setkal Harant se svým bratrem Adamem, který zprvu nemohl zbědovaného Kryštofa Haranta, oblečeného do mnišského roucha, ani poznat. Dvě osiřelé děti očekávaly svého otce v Plzni spolu s Lidmilou Markvartovou, sestrou jeho zemřelé choti.

Tento vzrušující, dobrodružný a velmi pohnutý itinerář Harantovy cesty do Svaté země svědčí o jeho inteligenci, mužné odvaze a je zároveň poučným svědectvím rytířského profilu českého šlechtice doby císaře Rudolfa II.

Po návratu do vlasti ještě téhož roku (1599) Harantovi zemřely na morní nemoc obě děti v šesti nedělích po sobě, sedmiletý synek Vilém Humprecht a desítiletá dcera Lidmila Kateřina. Po jejich smrti pobýval Harant střídavě na tvrzi Bělé u svého švakra, císařského rady Diviše Markvarta z Hrádku a v Plzni. Plzeň byla tehdy přeplněna uprchlým obyvatelstvem z Prahy, kde řádil mor. Také celý pražský dvůr v čele s císařem Rudolfem II. a s tehdejšími předními hodnostáři se již 14. září 1599 přestěhoval do Plzně, aby unikl morové nákaze a přežil tu nejhorší dobu. A právě v této době přišel Kryštof Harant do Plzně.⁴⁷

Císař Rudolf II. se v Plzni osobně seznámil s Harantem, který mu tehdy podrobně referoval o své cestě do Svaté země. Císař vděčně ocenil zásluhu Harantovy a již roku 1600 povolal ho k pražskému dvoru a udělil mu titul tajného rady. Dne 11. května 1601 byl ctižádostivý Harant dokonce přijat za císařského komorníka nad stříbrem a zároveň mu byly svěřeny klíče od komnat duševně chorého císaře. Byl to nesporně vysoký a vznešený úřad, počátek další velké a strmé kariéry Harantovy u pražského dvora. Spolu s Harantem sloužil v pražské císařské residenci také jeho druh a spolupoutník Heřman Černín, který byl jmenován císařovým stolníkem (Truchseß) a komořím nad stříbrem již 1. února roku 1600.⁴⁸ Tehdy se stal Harant spolu s Heřmanem Černínem, Vilémem Slavatou a s císařským osobním lékařem a komorníkem společníkem duševně nemocného a zámčivého císaře u tabule v předpokojí.⁴⁹

Harantův bratr Jan Jiří starší hovoří v kapitole o životě Harantově, kterou připojil k německému překladu *Cesty* z roku 1638, podobně jako jeho synovec Kryštof Vilém v rukopisné předmluvě k norimberskému vydání *Cesty* z roku 1678 nejen o tomto vysokém úřadě Kryštofa Haranta, ale i o podivných náladách duševně chorého císaře, které dával tak často najevo svému nově jmenovanému komořimu. Vždyť Harant nastoupil svůj vysoký úřad u dvora v Praze právě v době, kdy duševní choroba císařova dostoupila svého vrcholného vzepětí.⁵⁰ Podle údajů Harantova bratra posluhoval Kryštof Harant císaři v jeho anti-komoře, kde se denně stravoval a kam měli přístup pouze jeho oblíbení komorníci. Při podávání jídel po celá první tři léta do sebe uzavřený a přítom lehce vznětlivý císař prý s Harantem téměř nic nehovořil, teprve v dalších čtyřech letech, kdy mu ještě Harant sloužil u stolu, radil se s ním a nařizoval mu, co má přinést k jídlu.⁵¹ Svými povahovými vlastnostmi, jemným společenským chováním, naprosto oddanou i věrnou službou si však záhy získal Harant u podivinského císaře velké oblíbení a přízně. Odtud patřil Harant spolu s Vilémem Slavatou a s tělesným císařovým lékařem k nejužšímu kruhu císařových milců.⁵² Jak poznáme ještě později, Harant byl do posledních chvil císařova života až nepochopitelně oddán Rudolfu II. Lze si to jediné vysvětlit snad tím, že Haranta sblížovala s císařem společná velká láska k umění, zvláště k hudbě a k vědeckému bádání. Je nepochybné, že Harant získal u Rudolfova dvora mnoho cenných a mocných podnětů ke své hudební tvorbě jakož i k obecnému polyhistorickému vzdělání. Vždyť právě v době Harantova pobytu u císařského dvora v Praze žilo tam mnoho vynikajících hudebních umělců a skladatelů, mistrů výtvarného umění, kteří tehdy působili na Rudolfově dvoře. Tito se stali Harantovi příkladnými vzory, podobně jak tomu bylo předtím za jeho pobytu na inšpruckém dvoře a na zámku Ambras v Tyrolsku.

Již v prvním díle své harantovské monografie jsem zdůraznil, že císař Rudolf II. byla typická postava své doby, esoterický snílek, který pěstoval podle

tehdejší módy stejně vážně astronomii jako astrologii, magii, černé nauky, orientální okultismus, matematiku, fysiku a jiné vědy. Jeho pražský dvůr byl evropským centrem manýrismu, který odtud emanoval téměř do celé tehdejší střední a severní Evropy. Na dvoře Rudolfové v Praze tehdy žili v jedné směsici astronomové, astrologové, přírodovědci, matematikové, fysikové, alchymisté, sběratelé kuriozit, šarlatáni, největší podvodníci a také největší umělecké a vědecké osobnosti tehdejší doby. Praha měla v té době typicky kosmopolitní charakter. Spojovala různorodé myšlenkové proudy, umělecké a náboženské směry. Nešlo tu tedy o kulturní syntézu, ale o synkretismus, tedy zase něco tak příznačného a typického pro manýrismus. Proto i v postavě císaře Rudolfa II. bylo cosi manýristického. Rudolf II. nebyl jen podivín a člověk se záchvaty přechodného šílenství a melancholie, člověk pasivní a venkoncem tělesně i duševně dekadentní, jak jej vylíčila starší historická literatura. Byl to především velký a opravdu zanícený příznivec a znalec umění a věd se smyslem pro humor, což je vlastnost, která je cizí diktátorům nebo absolutním monarchům. Jeho život stále doslova kolisal mezi vyspěle intelektuálními projevy a záchvaty klinického šílenství.

Za své věrné služby císaři byl Harant několikrát odměněn vysokými peněžními částkami, které mu byly vyplaceny z příkazu Rudolfova Českou komorou.⁵³ Jednou při císařově tabuli, jak vypráví Harantův bratr v rkp. životopisné kapitole v dodatku k německému překladu *Cesty*, za přítomnosti Viléma Slavaty a císařova osobního lékaře, zůstalo cosi z jídla trčet v krku císařově, který se začal dávit a bylo mu prý tak zle, že v obličejí zčernal. Tu přiskočil k císaři Harant a na radu osobního lékaře silně zatřásl s císařem a tak jej zachránil od udušení. Za to byl císařem odměněn 4000 toлары a jeho komornický plat mu byl zdvojnásoben z ročních 600 říšských toларů na 1200 toларů ročně.

Jak je zřejmo, titul císařského komorníka byl spojen s těžkou službou, tím těžší, že Harant musil stále zápasit s proměnlivými a podivínskými náladami těžce duševně chorého panovníka. Nedlouho po tom, co Harant dosáhl u císařského dvora v Praze tuto vysokou hodnost, oženil se podruhé dne 12. května 1603 s paní Barborou, vdovou po rytíři Karlu Škopkovi z Bílých Otradovic a na Pece (1583—1603), rozenou Miřkovskou ze Stropčic. Svatba se konala na zámku v Pece. Byl to podle všeho sňatek, který byl motivován praktickými zřeteli. V něm totiž našel Harant hmotné zajištění. S Barborou vyženil polovinu statku Pecky.⁵⁴

Paní Barbora byla žena energická a podnikavá. V té době se jeví jako žena samostatná, emancipovaná, která se nedala spoutat do područí mužova. Byla bystrá a vzdělaná, což projevila ve věcech právních, zvláště ve vleklém soudním sporu s bratry Škopky. V těchto sporech osvědčila podivuhodnou neústupnost, důslednost a energii, dokonce značný rozhled i ve věcech hospodářských. A tuto energii dovedla vyvinout i ve sporech s Harantovými dlužníky. Často tu šlo o spory velmi odvážné, komplikované a nejisté, v nichž dávala v sázku vše, a péče téměř vždy tyto spory úspěšně vyhrála. Harant tedy získal tímto sňatkem nejen značný majetek, ale nalezl v Barboře vynikající hospodyně, která rozvážně a šťastně spravovala jeho peckovský majetek.

O citovém vztahu obou manželů, jejich rodinném, duševním a manželském soužití nemáme pramenných dokladů. Nevíme, zda tu šlo o svazek šťastný, a také nevíme, zda byl nesen vzájemnou a opravdovou láskou. Víme pouze, že rok po jejich sňatku se jím narodila dne 28. září 1604 dcerka, kterou dal Kryštof

Harant pokřtít dne 30. září 1604 jordánskou vodou a byla nazvána Rozina Alžběta, později provdaná von Puchheim. Sňatkem s Barborou přerušil Harant své vztahy s plzeňským krajem a Plzní, kam se nyní vracel jen zcela řídce, i když k tomuto kraji byl připoután rodovou tradicí. Stěhuje se na druhý konec Čech, na peckovské zboží. Patřila k němu severní a západní část zámku, polovina pivovaru se sladovnou a mlýnem pod zámek, pak mlýny Jechovský a Fantovský v Nové vsi, Nový dvůr, vsi Stupný (Stupné), Štítkov, Uhlíře, Vichov a Videchovec, kdežto v Nedařici jeden osedlý, díl Nové vsi, kostelík Byšický a polovina městečka Pecky.⁵⁵

Ještě za života paní Barbory byl Harant povýšen do panského stavu, a to k přímluvě samotného císaře Rudolfa II. Když prokázal Harant svůj starobylý rytířský původ a vykonal předepsaný slib, byl na sněmu dne 16. ledna 1603 spolu s Jáchymem a Vitem Vilímem Španovským z Lisova přijat do panského stavu.⁵⁶ Harantovými relátory byli tehdy významní představitelé české šlechty: Petr Vok z Rožmberka na Třeboni, Kryštof z Lobkovic na Pátku a Divicích, Adam ze Šternberka na Bechyni a Sedlci, Volf Novohradský z Kolovrat na Lnářích, Vinterberce a Vopálce, Zdeněk z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici, tehdy nejvyšší kancléř království českého, Jan Sezima ze Sezimova Ústí a na Oušti, Vilém Slavata z Chlumu a z Košumberka, Bohuslav Joachym Hasištejnský z Lobkovic na Mladé Boleslavi a Krulichu a Adam st. z Valdštejna a na Žehušicích.

Povýšením do panského stavu se dostal Harant do vznešené pražské a české šlechtické společnosti. Tím také vzrostla jeho vážnost, zvláště v řadách nejvyšších hodnostářů císařského dvora. Po této společenské kariéře ctižádostivý Harant přímo toužil. Již v masopustě roku 1604 nalézáme Haranta mezi tehdejšími výkvětem pražské šlechty při nádherné a nákladné svatbě rytíře Proskovského, nejvyššího štolby císaře Rudolfa II., který se ženil s bohatou pražskou nevěstou. Svatební veselí trvalo čtyři dny. Při této příležitosti byl z popudu polního maršálka a tajného rady hr. Hermanna Christopha Russworma a maršála Françoise de Bassompiera uspořádán ulicemi Prahy maškarní průvod. V tomto průvodu jeli v krásných odevech a na vyšperkovaných koních v maškarním přestrojení pánové Černín, Mansfeld, Šumburk, Vchynský, Valdštejn a mezi nimi také Harant. Průvod byl na Starém Městě napaden městskými strážníky a rychtářem. Došlo k dramaticky vyhocené srážce. Po identifikaci účastníků průvodu a po omluvách rychtáře vrátila se celá tato vznešená společnost zpět na Malou Stranu, kde se pak zúčastnila svatby Proskovského.⁵⁷

Patrně ke konci roku 1603 nebo počátkem roku 1604 žádal Harant císaře Rudolfa II. o udělení uprázdněného hejtmanského úřadu na Novém Městě Pražském a o přiznání roční pense. V žádosti uvádí Harant, že na jeho původní prosbu, podanou před několika týdny, mu dal panovník prostřednictvím komorníka Filipa Langa téměř zamítavou odpověď. V žádosti připomíná, že poté, co se podruhé oženil, upadl do velkých dluhů. Ujišťuje, že vykonávání zmíněného hejtmanského úřadu by mu nebránilo ve výkonu jeho nynější služby (ostatně, jak připomíná od 23. srpna 1599 asi do roku 1603 předtím spravoval uvedené hejtmanství také dvořan a číšník Jan Kavka z Říčan). Pro případ, že by panovník setrval ve svém odmítavém postoji, pak Harant prosí aspoň o udělení roční pense. Jinak by musil požádat o dovolení odebrat se na svůj statek, aby se mu nehromadily další dluhy.⁵⁸ Toto tvrzení Harantovo nesmíme však brát doslovně. Jeho žádost byla spíše motivována touhou po nové kariéře než hmotným nedostatkem, poněvadž dobře víme, že druhým sňatkem s Barborou Miřkovskou ze Stropčic se

finančně zabezpečil.⁵⁹ Ale tato žádost Harantova nebyla vyslyšena a nebyla příznivě vyřízena, neboť novoměstské hejtmanství bylo propůjčeno po Janu Kavkovi z Řičan Janu Václavu z Lobkovic. Ani Harantově žádosti o udělení pense nebylo vyhověno. Císař Rudolf II. však přikázal České komoře, aby dala prostřednictvím rentmistrovského úřadu vyplatit Kryštofu Harantovi za jeho služby 3000 tolarů v hotovosti.⁶⁰ Ale Harant se ani s touto finanční výpomocí nespokojil. Je to zcela zjevné z další Harantovy žádosti k císaři ze dne 4. dubna 1605. V této již druhé žádosti si Harant stěžuje, že nedostal dosud výměr pense ve výši 600 tolarů, pokud, jak dodává, by to nemohla být částka ještě vyšší, která by mu byla dále vyplácena Českou komorou, a to tím způsobem, že by vždy dostával 300 tolarů na sv. Jiří a dalších 300 tolarů na sv. Havla. Znovu se v této žádosti upozorňuje, že při pobytu u dvora nemůže vystačit se svým malým důchodem, takže rok od roku upadá do stále větších dluhů.⁶¹ Jaroslav Charvát správně poznamenává k této Harantově žádosti, že „*působí dojem, že ji psal ne pokorný žadatel, ale muž jistý si oprávněnosti svých nároků*“.⁶² Diktuující tón, jímž vyznívá tato Harantova žádost, vysvětlíme si pocitem roztrpčenosti, jenž se tu již ozývá v důrazné připomínce, že si to snad Harant zaslouží za svoje věrné a pilné služby (aniž by prý se vychloubal) prokazované císaři, a tím spíše, když císař ostatním jeho druhům udělil velké milosti ke všemu ještě doživotně.

Nedočkávatý Harant tuto svou třetí žádost o pensi uřgoval u presidenta České komory připísem, který byl napsán někdy kolem 31. října před rokem 1605. V tomto připíse se velmi rozhodně ohrazuje, proč mu dosud nebyla vyplacena pense ve výši 300 kop míšeňských, ačkoliv již prošel termín sv. Havla a přestože již několikrát žádal presidenta o vydání příslušného nařízení rentmistroví. Žádá proto o nápravu, tím spíše, že peníze nutně potřebuje. Odpověď České komory na tento Harantův připis, která se dochovala na rubu této listiny, byla podle všeho velmi pádná a důrazná. Harantovi bylo totiž sděleno, že obnos ve výši 300 tolarů pense za období od sv. Jiří do sv. Havla roku 1605 byl mu již vyplacen 26. srpna 1605, takže další splátku má dostat teprve až na sv. Jiří 1606.⁶³

Harant nebyl však znovu spokojen a dále usiloval o splnění všech svých předchozích požadavků. Podle dvou německých konceptů odeslaných České komoře ze dne 7. května 1605 a 6. listopadu 1605 se dá zjistit, že mu byla konečně z příkazu císařova povolena roční pense 600 tolarů. V připíse ze dne 6. listopadu 1605 dává Rudolf II. českému rentmistroví Eliášovi Schmidtgrabnerovi na vědomí, že udělil Kryštofu Harantovi na jeho prosby za věrné služby roční pensi 600 tolarů s platností od sv. Havla 1604 a přikazuje mu, aby dřívější příkaz, který zněl pouze na 300 tolarů pense, vrátil do komorní kanceláře a aby vyplácel Harantovi těchto 600 tolarů pense v polovičních částkách každého půl roku tak dlouho, dokud setrvá jako komorník v Rudolfových službách.⁶⁴

Ještě téhož dne osobní tajemník císařův Filip Lang přinesl dvorské kanceláři císařovo rozhodnutí, kterým zvýšení pense nabývá zpětnou platnost od sv. Havla roku 1604. Zároveň Lang oznámil, že toto rozhodnutí obsahuje také zpráva dvorské kanceláře, odeslaná rentmistru české komory Eliášovi Schmidtgrabnerovi s datem téhož dne, i když v konceptu byl tento dodatek později připsán.⁶⁵

Ale Harant nebyl ani tentokrát spokojen, takže novým houževnatým úsilím si vymohl, že císař připísem ze dne 26. dubna 1607 konečně jeho původní požadavek splnil, aby totiž dostával 600 tolarů nebo 700 zlatých rýnských roční pense doživotně a nikoli jen po dobu aktivní služby.⁶⁶ Ale i toto úsilí Harantovo bylo na-

konec zcela marné, poněvadž pense mu byla v pořádku splácena jen do sv. Havla roku 1609, takže k 1. červenci 1614 zůstala mu za Českou komorou pohledávka 2614 kop míšeňských 17 gr. a 1 denár. O této pohledávce za Českou komorou se dovidáme z obsahu žádosti, kterou Harant podal spolu se svou tchyní Annou z Landštejna u císaře Matyáše. V této žádosti se hovoří o vyplacení zadržené pense. Harantovy osobní a písemné žádosti o výplatu zadržené pense byly celkem marné, poněvadž právě tehdy byl císařský dvůr ve velké finanční tísní a krizi.

Roku 1605 meškal Kryštof Harant podle všeho v táboře českého vojska blízko Uherské Skalice, jak o tom svědčí zpráva plzeňského konšela a posla k městské vojenské hotovosti Jana Krocína z Drahohejele, kterou tehdy zaslal městské radě do Plzně. V této zprávě se Jan Krocín mimo jiné zmiňuje o Kryštofu Harantovi, s nímž u Skalice provedl vyúčtování žoldu českému vojsku, jež tam tehdy leželo táborem.⁶⁷

Co podnikal Harant v roce 1606, nevíme. V pramenech se k tomuto roku pouze objevuje jméno Harantovo ve spojitosti s Václavem Kapounem ze Svojikova a na Bartošově, který držel Bartošov a Borovnici a žil v Pardubicích až do roku 1625. V roce 1606 upomíná totiž Václav Kapoun Haranta o proplacení 1000 kop míšeňských, které mu dluží Harantova manželka. Protože je Kapoun právně stíhán svými věřiteli, hodlá se v nejbližší době vypravit za Harantem do Prahy.⁶⁸ Z tohoto přípisu je tedy zřejmé, že Harant v roce 1606 žil patrně nějaký čas také v Praze.

Několik klidných let, která prožil Harant se svou druhou manželkou na zámku Pecce, patrně pohroužen do studia svých oblíbených autorů a plně zaujat sepisováním své *Cesty do Svaté země*, bylo náhle rozrušeno tragickou rodinnou událostí. Jeho druhá choť po čtyřletém manželství neočekávaně zesnula o polednách dne 10. července 1607 ve středu po sv. Prokopovi při druhém porodu i s dítětem v horních komnatách Harantova domu v Praze na Malé Straně na náměstí, z něhož podloubími se šlo do Vlašské ulice. A tak ani druhé manželství Harantovo nemělo dlouhého trvání. Paní Barbora zanechala po sobě tři a půl roční dcerušku Rozínu Alžbětu, které odkázala 10.000 kop míšeňských a svému choti peckovské panství. Mrtvola paní Barbory byla převezena z Prahy na 16 mil vzdálenou Pecku a zde pochována v hrobce pod kůrem zámeckého kostela.⁶⁹

Po smrti své druhé manželky se ujal Harant správy svého zboží a statku na Pecce, ale byl stále zaneprazdňován dvorskou službou, která se mu stávala čím dále tím více obtížná. V této době (v sobotu po neděli Invocabit dne 1. března 1608) se také Harant podělil se svými bratry, Adamem na Klenovém a Janem Jiřím na Velkých Hořticích o společný majetek po svém otci a matce.⁷⁰

Tehdy Harant pobýval dosti často v Praze, vykonáváje oddané služby svému císaři na pražském hradním dvoře. Za svých služebních pobytů a příležitostných návštěv Prahy bydlil Harant přechodně v domě na Malé Straně, který podle všeho obdržel k volnému použití od císaře.⁷¹

Na dvoře Rudolfa II. v Praze se dostal Kryštof Harant nejen do evropského kulturního prostředí, a to ještě mnohem významnějšího než na arcivévodském dvoře v Inšpruku, ale dokonce do prostředí, v němž přišel do těsného osobního styku s vynikajícími umělci, kteří žili a tvořili v pražské císařské residenci. V této době tam pracoval na náhrobku Karla IV. inšprucký sochař nizozemského původu Alexander Colin, který byl rovněž autorem náhrobku arcivévody Ferdinanda Tyrolského a jeho choti Filipiny Welserové ve stříbrné kapli svatovítské katedrály. Tehdy tu tvořil také slavný sochař Adrian de Vries, který v té době

portrétoval Rudolfa II. v teatrální póze vojevůdce na pádícím koni. V domě malíře Bartholomaea Sprangera se podle všeho seznámil s mědirytcem Egidiem Sadelerem, ilustrátorem Stradova díla o symbolech, pak tu poznal miniaturistu Jorise Hoefnagela, rytce Dionisia Miseroniho, který byl zaměstnán v císařské klenotnici. Mohl tu také osobně poznat množství různých kovotepců, zlatníků, brusičů kamenů, architektů, malířů a jiných umělců. Přišel tu do styku s pražskými literáty, básníky, zvláště s dvorním básníkem Jiřím Carolidem z Karlsperka, který se ve svých satirických spisech a básních posmíval cizincům, obohacujícím se v českých zemích a přitom opovrhujícím českým národem. Byl podle všeho také v přátelských stycích s tehdejšími humanistickými básníky Eliášem Nysselem, Jiřím Bartholdem z Braitenberku (zemř. 1614), sekretářem arcibiskupa Medka, Joh. Tipotem (Typotius, zemř. v Praze roku 1604), svým původem nizozemským jezovitou a historiografem císaře Rudolfa II. Tehdy také žila u císařského dvora v Praze proslulá anglická básnířka Alžběta Johanna Vestonie (Westonová). Její humanistické elegické a lyrické latinské básně, jakož i duchaplné epigramy, jež vyšly postupně tiskem ve Frankfurtě n. O. (1602), v Praze (1606) a v Lipsku (1723), vzbudily velkou pozornost tehdejších českých, německých a anglických humanistických básníků. V nich opěvovala také císaře, za což byla odměněna vavřínovým věncem, prohlášena desátou Musou, čtvrtou grácií a ženským Ovidiem. Mezi našimi anglisty byla vyslovena domněnka (zvl. prof. dr. O. Vočadlo a dr. Alois Bejblík), že anglická básnířka Vestonia se jmenovala Anna Stradová a že byla nevlastní dcerou alchymisty Eduarda Kelleyiho. Tato domněnka by se musila ještě doložit dokumentárním pramenným materiálem.

Ještě za života druhé Harantovy manželky Barbory postupně a velmi zvolna vznikala v tichém venkovském ústraní na zámku Pecce Harantova *Cesta do Svaté země*. Roku 1608, teprve skoro po desíti letech po návratu ze Svaté země, vydal Harant tiskem na přání svých přátel tuto svou cestopisnou knihu s názvem *Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek, odtud po moři do Země svatě*. Rukopis knihy vznikl pravděpodobně v údobí od roku 1604 do roku 1607. Tedy Harant započal se spisováním *Cesty* několik let po návratu do vlasti, patrně někdy kolem roku 1604, jak o tom svědčí Harantova poznámka v *Cestě*, kde mluví o narození své dcerky Roziny Alžběty, která se narodila „*léta 1604 v neděli po sv. Matouši*“ (*Cesta* 1608, I, 227; *Erben* I, 172). Roku 1607 ji dokončil, neboť, jak sám připomíná, měl svou *Cestu* „*v jazyku českém a německém sepsanou a již ve větším díle zhotovenou*“.

Již roku 1607 podal Harant žádost k císaři a komoře o výhradní právo k vydání své knihy v království českém a v zemích svatě Říše. Žádost byla presentována dne 26. listopadu 1607, její doslovné znění je toto: „*Nejjasnější, nejnepřemožitelnější, velikomocný římský císaři, uherský a český etc. králi, etc., pane, pane můj nejmilostivější. Na VCMt poníženež vznáším, kterak vykonav s pomocí boží dalekou a nebezpečnou cestu a putování do země svatě, do Jerusalema, též do Egypta, velikého města Cairu, potom do Arabie, k hoře Sinai a Orebu úmyslu sem vedlé Diarium příhod mých na té cestě vyustalých, také vypsání míst svatých a od křesťanů nábožně žádostivých knížku zvláštní vuobec na světlo v jazyku českém a německém sepsanou a již na větším díle zhotovenou vydati a touž práci mou vedlé hotovosti služeb mých poddaných VCMti offerovati a dedikovati.*

Auřak, nejmilostivější císaři, poněvažž, kdyžby dotčená knížka má vuobec vydána byla, nejedni by se našli, kteříž by obmyslně bez vědomí mého takovou práci mou pro zisk svůj nešetřice mnohých zvláštností, requisit a circumstancii,

kterýchžto přitom zachovati zapotřebí jest, na škodu též impresí, kdež se tiskne a na ni velikej náklad vede, imprimovati usilovali, protož se k VCMti ve vši poníženosti utíkám a poddaně prosím, že mne v té příčině milostivým poručením VCMti i také impresí tu milostivě a dodatečně opatříti ráčíte, tak aby žádný jiný pod žádným vymyšleným spůsobem též knížky napotem bez vuole mé zase imprimovati a v jiných zemích VCMti a svatě říše křestanské bez vědomí a povolení mého pod pokoutou propadené VCMti jedné a impresí mé druhé polovice všech těch tištěných kněh nedával a dáti nemohl.

Což vše při spravedlivé VCMti resoluci zuostavuji a VCMti sebe v milostivou ochranu poníženě poručena činím. VCMti věrný poddaný a služebník Krištof Harant z Polžic a Bezdruzic.“

Harantova žádost byla příznivě vyřízena. Svědčí o tom přípis, který najdeme na zadní straně žádosti: „*Fiat privilegium, ut patitur, de non reimprimendo illo libello in regno Bohemiae et incorporatis provinciis:*“ Proto také na výtiscích Cesty z roku 1608 je tištěná poznámka: „*Cum gratia et privilegio s. caesariae regiaeque Majestatis.*“ A před předmluvou je ještě tato varovná tištěná poznámka: „*Na vědomí se dává všechněm impressorům, že jest od JMC. pána našeho nejmilostivějšího na tuto knihu milostivé privilegium a obdarování dáno, aby ji žádný mimo auktoru a impresí, v kteréž vytačena jest, netiskl pod propadením těch všech exemplářů do komory JMC. jedné polovice a druhé auktorovi a impressi té, v kteréž se na túž knihu náklad vedl.*“

Podle svrchu citované Harantovy žádosti lze právem usuzovat, že Harant pomyslel Cestu vydat současně česky a německy. Svůj úmysl však neprovedl. Její německý překlad vyšel, jak uvedeme ještě později, teprve až roku 1678.⁷²

Vydání Cesty vzbudilo velkou pozornost již u Harantových současníků. Tak např. vrstevník Harantův Mikuláš Dačický z Heslova (1555—1626) se zmiňuje ve svých Pamětech o Harantově Cestě slovy: „*Pan Kryštof Harant vydal knihu tištěnou řečí českou o svém do země Svaté sem i tam putování, již Jeho Milosti císařské Rudolfovi připsal a dedikoval.*“⁷³

Podrobný popis, rozbor a bibliografickou dokumentaci o tomto největším díle Harantově podám až v třetím díle této monografie, v němž soustavně pojednávám o jeho literární a hudební tvorbě.

Roku 1608 se Harant těžce zranil, a to právě v době, kdy arcivévoda Matyáš vtrhl s vojskem složeným z Uhrů, Rakušanů a Moravanů do Čech. Bylo to před svatodušními svátky (letnicemi), když koňmo sjížděl po posluhování na hradě do svého bytu na Malé Straně. Nedaleko domu pána z Neuhausu, ve chvíli, když zahýbal do malé uličky, najednou klesl pod ním kůň, probořiv se do jakéhosi klenutí. Celou tíhou svého těla spadl na Harantovu nohu a těžce ji pohmoždil, takže Harant musil na delší dobu ulehnout a léčit se.⁷⁴ I když se v důsledku svého zranění vzdal na čas služby u císařského dvora, přece byl nadále počítán mezi císařovy komorníky a zůstal ve stálém spojení s pražským císařským dvorem.

Již 16. listopadu roku 1609 v pondělí po sv. Martinu se oženil Harant potřetí s Annou Salomenou Hradištskou z Hořovic a na Vildštejně, nejmladší dcerou císařského rady Jana Hradištského z Hořovic, na Hradišti u Blovic, Vildštejně a Žďáru a paní Anny Hradištské z Landštejna, rozené Pozarové z Michnic, na Sosně, Brlohu a Žďáru. Třetí sňatek Harantův se okazale slavil na Malé Straně v Praze v domě pana Jana Václava z Lobkovic.⁷⁵ Svatby se zúčastnily významné osobnosti, což bylo nemalým důkazem Harantovy proslulosti v tehdejší pražské šlechtické společnosti.⁷⁶

Z tohoto manželství se narodil na zámku Sosně v neděli po sv. Michalu dne 29. září 1610 prvorozený syn a byl pokřtěn vodou z Jordánu, kterou přivezl jeho otec ze Svaté země. Při křtu dostal jméno po obou praotcích Jan Vilém. Za kmotra mu byl sám císař. Dal se však zastupovat svým radou panem Vilémem Popelem z Lobkovic, na Horšově Týně, Čéčovicích a Miřkově. Je to další důkaz, jak velké přízni se těšil Harant u dvora. Druhým kmotrem dítěte byl bratr Kryštofův Jan Jiří Harant st. Křtu se zúčastnilo ještě mnoho jiných osob ze stavu panského a rytířského. Později se jim narodili ještě dva další synové Leopold Jiří a v dubnu roku 1616 Václav Rudolf a konečně dcera Sybila. Oba synové se narodili na Žďáře na statcích Harantovy tchyně paní Anny Landštejnské z Michnic.⁷⁷

Anna Salomena byla velmi zámožná a energická žena, která velmi pečovala o rozvoj statku na zámku Pecce. Její matka Anna Landštejnská jí odkázala velké věno, celkem 83.500 kop míš.⁷⁸ Anna Salomena měla ještě mnohem vyvinutější smysl pro hospodářské záležitosti než její předchůdkyně paní Barbora. Obratně nakládala s majetkem a dovedla také velmi bystře obchodovat. Dokonce se neváhala i pustit do riskantních obchodů s pražskými židy. Dovedla včas a účinně investovat peníze. Tento svůj obchodní talent projevila mimo jiné také tím, že se jí podařilo zakoupit roku 1612 druhou polovinu peckovského zboží a statku. Byla to žena sobecká, chladnokrevně a zjištěně uvažující, hledící si jen svého prospěchu a hmotného zisku. To se nejlépe ukázalo v době, kdy její manžel byl již téměř na pokraji své zkázy, těsně před jeho násilnou smrtí. Ani tehdy nedovedla zapřít své sobectví, které někdy nabývalo až forem naprosté bezohlednosti. Ale ani v tomto případě se nedochovaly pramenné dokumenty nebo snad její korespondence Harantovi, takže nevíme, jaký byl její citový vztah k manželovi. Její povahové rysy a charakter se však významně rýsují v dopisech, které zasílala svému druhému manželu, panu Heřmanu Černínovi, s nímž se sezdala po smrti Kryštofa Haranta.⁷⁹ Manželství Harantovo s paní Annou Salomenou nebylo podle všeho nejšťastnější, neboť před svou smrtí se Harant vyslovil, že Anna Salomena byla „velmi vrtkavá a nestálá“.⁸⁰ Byla to žena záletná, ale jak bylo svrchu řečeno, výborná hospodyně, jejímž přičiněním získal Harant druhou polovinu hradu a městečka Pecky se zlatými doly, polovinu pivovaru a mlýna pod zámkem, mlýn s pilou ve vsi Bělé, lom kamene v novoveském lese, dvůr Rašín a vesnice Lhotu, Staňkov, Vidonice, Velkou Borovnici, Bělou, Radkyni a Rašín. To vše koupila paní Anna Salomena v pondělí po sv. Alžbětě dne 19. listopadu 1612 od Adama Škopka z Bílých Otradovic za celkový obnos 36.000 kop míšeňských.⁸¹ Tuto koupi mohla Anna Salomena uskutečnit jedině s pomocí své matky paní Anny Landštejnské z Michnic.⁸²

Také Harant se v této době cele věnoval hospodářským záležitostem svého statku. Dokonce podnikl na svém statku důkladné meliorační práce, jak se o tom dovídáme z konfiskačního šacuňku z roku 1622.⁸³ Harant svůj majetek stále zveleboval a rozšiřoval. Tak např. vybudoval druhý nedařický panský dvůr, přestavěl Nový dvůr, jehož stavba však nebyla dokončena, jak lze vyčíst ze zmíněného šacuňku. Rovněž se tu dočteme o celkovém stavu dobytka na Harantově panství. V tomto šacuňku byl odhadnut Nový dvůr na 3000 kop gr. českých. Druhý panský nově vybudovaný dvůr byl odhadnut na 750 kop gr. českých. K peckovskému zboží náležely také jednou třetinou „hory zlaté“, pak lom mlýnského kamene, čtyři mlýny, pivovar, chmelnice, rozsáhlé rybníčné hospodářství, potoky pro chov pstruhů aj. Harant pobíral rovněž výtěžek ze tří kostelních

poddací, z osmi lesů, šesti vsí, z vápenice, štěpnice, z poloviny městečka Pecky. Ke statku patřilo 157 poddaných, od nichž získal Harant ročně 66 kop 13 gr., 4 denáry, pak z dávek naturálních 307½ slepic, 19 korců a 2 věrtele žita, 352 korců a 3 věrtele ovsa. V době žní byli povinni poddaní 41 dny roboty.⁸⁴

Harant neustal rozmnožovat své statky. Tak např. roku 1611 zakoupil spolu s Annou Salomenou od Jana Zylvara ze Sylbrštejna (Silbersteina) za 3900 kop míšeňských ves Černín se všim příslušenstvím.⁸⁵ Někdy ovšem získával svůj majetek podivným způsobem, dokonce i násilnou cestou, jak o tom svědčí dokumenty z černínského archivu v Jindřichově Hradci.⁸⁶

Poměr Harantův k poddaným byl vcelku dobrý, dokonce ne-li humánní, tedy aspoň velkomyslně blahovolný. Na své poddané byl mírný, dobrotivý a především lidsky uznalý. O jeho dobrotě vůči poddaným a o jeho šlechetnosti by bylo možno snést mnoho přesvědčivých dokladů.⁸⁷ Často musil mírnit přísnost své třetí choti Anny Salomeny. Ta podle všeho nakládala s poddanými velmi ostře, poněvadž ji Harant před svou smrtí napomínal, aby s poddanými zacházela mírně a shovívavě.⁸⁸ I když v době předbělohorské známe příklady mírného a lidského vztahu vrchnosti k poddaným, přece velkodušnost Harantova v tomto směru se nám jeví jako důsledek jeho vzdělání, životní moudrosti a hluboké křesťanské morálky.⁸⁹

Bylo by snad na místě, abychom se ve vztahu s otázkou poddanskou aspoň velmi stručně zmínili o ústavní povaze českého státu v době před Bílou horou. V době předbělohorské byl český stát charakteru stavovského. Český král se tehdy dělil o moc ve státě se stavy, jimž bylo zemskými zákony přiznáno právo rozhodovat společně s panovníkem o záležitostech země. Stavy tvořily privilegované třídy: 1. tzv. páni, to jest nejvyšší šlechta, 2. rytíři a 3. královská města. Na Moravě k těmto třem stavům přistupoval ještě další stav, vyšší duchovenstvo, které vládlo svobodnými statky. Zvláštní postavení v čele stavovské obce měl olomoucký biskup jako světské a církevní kníže. Na počátku 17. století bylo v Čechách přibližně 250 rodů panských a 1130 rodů rytířských. Tedy všech šlechtických rodů, které držely statky, bylo v Čechách kolem 1400. Josef Pekař vypočítal, že roku 1615 držel panský stav 36,6 % veškeré poddanské půdy v zemi, roku 1656 již 59,6 %! Rytířský stav poklesl v téže době ze 27,2 % na 9,58 %, svobodná města z 23,5 % na 13,1 %.⁹⁰ Na počátku 17. století bylo v Čechách něco přes 150.000 poddanských usedlostí. Z toho připadlo na královské a komorní statky přes 14.000, na duchovenské přes 7000, na statky královských a poddanských měst přes 7000, na panské statky přes 67.000, na rytířské přes 54.000. Z toho lze vyvodit, že asi čtyři pětiny celého českého království bylo v rukou šlechty.⁹¹

Ústavní český stát byl řízen nejvyššími českými úředníky a úřady v této úřední hierarchii: v čele stál nejvyšší purkrabí jako správce Pražského hradu. Byla to první osoba po králi. Vyslanci cizích států jej titulovali jako místokrále. V čele české královské kanceláře, která byla českým ministerstvem, byl nejvyšší kancléř. Jádro české královské rady, která kolísala mezi panovníkem a sněmem, tvořil sbor nejvyšších zemských úředníků. Hlavním a také nejvlastnějším orgánem stavovské moci byl sněm. Na něm byli od husitských dob zastoupeni 3 zemští stavové: panský, rytířský a městský. Práva českého sněmu byla v době předbělohorské velká. Českým stavům tehdy náleželo právo nejen krále přijímat, ale i volit. Sněm měl také právo povolovat berně.

Za této situace a za této ústavní povahy českého státu se nabízely české šlechtě

vysoké a lákavé úřední funkce. Je zcela přirozené, že Harant, člověk dobrodružný, ambiciózní a chtivý nových vysokých hodností, se nemohl spokojit pouze s poklidnými hospodářskými pracemi na svém statku, neboť toužil vždy po lesklé a strmé kariéře. Hospodářské starosti mu nemohly nahradit jeho dřívější rušný a bohatý kulturní život, i když projevil znamenité vlastnosti dobrého, starostlivého a rozvážného hospodáře. Dávnou touhou Harantovou bylo, aby získal vysoký úřad presidenta České komory. Měl k tomu nejen pracovní, diplomatické, ale i povahové schopnosti a vlastnosti. Jeho chování a vnější vystupování bylo ušlechtilé, noblesní, a proto také došel takové přízně u císařského dvora. Kolem roku 1606 se zdálo, že se již uskuteční Harantova touha a dávný sen po tomto vysokém úřadě. Po abdikaci Štěpána Jiřího ze Šternberku (1606) totiž pomýšlel císař Rudolf II. udělit Harantovi titul presidenta České komory, ale tento svůj úmysl nemohl realizovat. Podle *Paměti* Jana Jiřího Haranta st. zmařili úmysl císařův jeho katoličtí rádci. Vadila jim Harantova náboženská vlažnost, zvláště jeho příbuzenský vztah k české šlechtě pod obojí.⁹² Dokonce prý tvrdili, že Harant je kacíř. Učinili tak podle Jana Jiřího Haranta st. proti vůli císařově, který si Haranta velmi oblíbil a proto jej také v jeho snaze po presidentské kariéře protěžoval. Když se císaři nepodařilo udělit Harantovi úřad presidenta České komory, tedy mu aspoň propůjčil roku 1607 titul císařského rady, mimo jiné jako odměnu za jeho dosavadní věrné služby.⁹³ Úřad presidenta České komory jen zcela provizorně tehdy zastupoval pan Zikmund Měsíček z Výškova (1607–1610), vrchní hejtman císařských statků v Čechách.

Důvod, který uvádí Jan Jiří Harant st. ve svých *Pamětech*, že Harantovi zamezilo jeho tzv. kacířství přístup k hodnosti presidenta České komory, není patrně správný, poněvadž v té době byl Harant ještě katolíkem.⁹⁴ Byly tu pravděpodobně ještě i jiné důvody, které zmařily Harantovo úsilí o presidentský úřad. Jaroslav Charvát (l. c., str. 122) je toho mínění, že se patrně Harant nezdál dosti společlivý bojovně skupině katolické šlechty, která tehdy ovládala císařský dvůr. Z těchto všech neúspěchů, které zažil Harant u císařského dvora, nepochybně také pramenil jeho protihabsburský radikalismus a jeho pozdější definitivní odklon od katolicismu. Nesmíme zapomínat, že byl vysoce ctižádostivý a po kariéře bažící člověk. Byl si plně vědom svých duševních schopností a velkých zásluh, služeb i obětavých činů, které často i nezištně vykonal domu habsburskému. Proto se nespokojil ani s povýšením do panského stavu roku 1603, o které se přimlouval sám císař Rudolf II. listem ze dne 8. ledna 1603, jak jsme se o tom již výše zmínili, ani s tzv. *gnadebriefem*, uděleným mu císařem dne 8. prosince 1603 a znějícím na 3000 tolarů odměny.⁹⁵ Přitom nutno zdůraznit, že vztah císaře Rudolfa II. k Harantovi byl stále velmi dobrý. O tom svědčí např. i ta skutečnost, že Rudolf si dokonce vypůjčoval peníze od Haranta. Tak např. roku 1602 si od něho vypůjčil 10.000 kop míšeňských, které mu nebyly ještě ani roku 1608 splaceny.⁹⁶

Nespokojenost Harantova a vědomí křivd na něm spáchaných stále stoupala a vedla zcela zákonitě Haranta k stavovskému odboji. Konečně tato roztrpčenost Harantova se zračí i v jeho dopisech, které adresoval císaři. Ale i přes všechny tyto nářky o křivdách jemu způsobených a o hmotném nedostatku (!), přece jenom Harant zůstával v Praze, kde celkem vydržel celých dvanáct let svého života až se nakonec přece jenom dočkal toho, po čem po celý svůj život toužil. Dokonce po roku 1608 jej občas vidíme v některých funkcích jako císařova služebníka.

V této době také došlo v Čechách k některým velmi závažným vnitropolitick-

kým událostem pod tlakem Matyášova vojska. Především byla řešena mezi českými stavy a císařem otázka nástupnická. Jednání bylo zahájeno na zámku v Libni u Prahy dne 23. června 1608 v sedm hodin ráno a trvalo celé dva dny. Skončilo se teprve dne 24. června 1608 o dvou hodinách v noci. Byla zde projednávána žádost arciknížete Matyáše, bratra císaře Rudolfa II., aby ještě za svého života uznal císař Matyáše za nástupce na českém trůně. Vyjednávání skončilo tzv. libeňskou smlouvou neboli tzv. *libeňským mírem*, jímž Rudolf II. postoupil svému bratru Matyášovi kromě uherského království a obojích Rakous také Moravu. Tímto aktem přijali čeští stavové Matyáše „za čekance a budoucího krále českého“. Rudolf přijal a uzavřel tuto smlouvu v donucení a proti své vůli. Tímto aktem se ještě více prohloubila propast jak mezi Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem, tak mezi císařem a českými stavy.⁹⁷ Tedy tzv. libeňským mírem nebyl zjedнан pokoj ani v zemích českých, ani rakouských. Mezitím se protestantští stavové odhodlali k rozhodnému činu, poněvadž nedosáhli u císaře Rudolfa II. splnění svých požadavků, především ve věci náboženské svobody. Na sněmu, který byl slavnostně zahájen dne 28. května 1608, bylo dne 26. června 1609 zvoleno 30 direktorů, kteří se stali zemskými správci a rady. Vláda 30 direktorů vždy po 10 z každého stavu se usadila na Staroměstské radnici. V čelo stavovské ozbrojené moci byli postaveni hr. Matyáš z Thurnu, Linhart Colonna z Felsu a Jan z Bubna. Ve velmi vzrušené a bouřlivé noci po dlouhém duševním vnitřním boji podepsal dne 9. července 1609 Rudolf II. *Majestát* a zároveň s ním podepsali zástupci stavů *Porovnání* mezi stavy pod obojí a pod jednou. *Majestát* znamenal nejen magnu chartu náboženské svobody v Čechách, ale současně vítězství českých stavů nad absolutním královstvím a v názoru na stát. *Majestát* zvrátil vše, čeho Habsburkové po více než osmdesátiletém zápase dosáhli, neboť znamenal nepřímo posílení stavovského separatismu zemí nad centralistickým úsilím vladaře a dokonce i uznání předností a rovnocennosti stavovské moci nad královskou mocí v zemi. Největší zásluhu o vydání *Majestátu* měl vůdce jednoty bratrské Václav Budovec z Budova spolu s vůdcem ortodoxních luteránů hr. Jáchymem Ondřejem Šlikem.⁹⁸ Po vydání *Majestátu* v roce 1609 bylo zvoleno 24 defensorů, z nichž byla více než polovina německá nebo německy orientovaná, nebo dokonce německého původu. Úřad defensorů, výbor českých evangelických stavů k ochraně náboženských zájmů nekatolíků, byl ustaven 25. srpna 1575 králem Maxmiliánem II. Pak byl postupně zrušen a obnoven byl zase Rudolfovým *Majestátem*.

Harant se roku 1609 aktivně zúčastňoval českého politického dění, jak o tom např. svědčí skutečnost, že v noci 9. července 1609 podle svědectví Harantova bratra Jana Jiřího staršího odevzdal ve sněmu shromážděným stavům a defensorům císařem podepsaný *Majestát* o náboženské svobodě.⁹⁹

Dne 24. května 1610 se zúčastnil Harant muštruňku stavů v Hradci Králové a tehdy tam také složil 3146 kop, 40 gr., 100,5 denárů.¹⁰⁰ Ale ještě i roku 1611 osvědčil Rudolfu II. oddanost, když při vpádu Pasovských do Čech stál po boku duševně chorého vladaře.¹⁰¹ V době vpádu Pasovských do Prahy dlel Harant s rodinou na statcích své manželky na zámku Vildštejně v plzeňském kraji poblíž Nezvěstic, deset českých mil (asi dnešních 90 km) vzdáleného od Prahy. Když se o této události dověděl, ihned se rozhodl odjet koňmo do Prahy k císaři. Poněvadž pasovské vojsko bylo rozloženo kolem Prahy a obsadilo jak Malou Stranu, tak Újezd, nemohl se Harant dostat do Prahy od jihozápadu po plzeňské silnici. Musil zajet oklikou až k Mělníku; tam se převezl na druhý břeh Vltavy a teprve

pak dorazil na Staré Město Pražské. Zde se zatím shromáždilo několik českých pánů s vojenským lidem, jako např. Jindřich Matyáš z Thurnu, Vilém z Lobkovic, Collona z Felsu, Václav Vchynský (Kinský) aj. Po příjezdu do Prahy byli jimi radostně přivítáni. Varovali ho však, aby v cestě k císaři na hrad nepokračoval, poněvadž obě strany mostu byly obsazeny Pasovskými. Harant napřed poslal svého sluhu a pak se pokusil sám projet. Když se mu to podařilo, dostal se šťastně na hrad k císaři, který byl velmi potěšen jeho rychlým příchodem.¹⁰² Harant osvětlil císaři nebezpečnou situaci, a když se ho císař otázel, co by bylo třeba učinit k odvrácení nebezpečného stavu, pak mu Harant poradil, aby se vyjednávalo se stavy prostřednictvím některé k tomu vhodné vybrané a oblíbené osobnosti. Harant navrhl císaři za vyjednávatele Václava Vchynského. Císař jeho návrh zamítl. Zatím se pod okny císařských komnat shromáždil velký počet občanů z Malé Strany, pak množství mužů a žen z lidu a za velkého pokřiku prosili císaře, aby je zbavil pasovského vojska, které drancovalo a loupilo na Malé Straně. Císař vzkázal shromážděným davům prostřednictvím Harantovým, že jim bude v nejbližších dnech pomoci od Pasovských. Lid zprvu Harantovi uvěřil, ale přece nakonec jenom zapochyboval, poněvadž se obával, že vojenský dobrodruh plukovník Lorenzo Ramée, pod jehož vedením Pasovští vtrhli do Prahy, znovu přemluví císaře. Rudolf pak vyslal Haranta na Staré Město s dopisem, který vyzýval opozici, aby se vzdala. V masopustní úterý dne 15. února 1611 došlo ke krvavé řeži kolem 6. hodiny ranní. Tehdy obsadili Pasovští Malou Stranu a zatlačili vojsko pod Thurnem až na kamenný most. Boj se rozpoutal také kolem malostranské radnice.

Při vpádu Pasovských byla Praha chráněna sotva 10.000 muži. Poděšený lid se tlačil k hradu, kde mohl nalézt ochranu. O velkých škodách, které způsobili Pasovští na Malé Straně v Praze, referoval dne 26. února 1611 Kryštof z Roupova v českém sněmu a v této zprávě uvádí, že panu Kryštofu Harantovi byla v době drancování Malé Strany způsobena škoda „více než za dvacet tisíc“. Jinde se zase praví ve sněmovních aktech, že škoda na Harantově majetku činila 1800 tolarů („... dem Herrn Harrandt, ihrer Mt. cammerer, 1.800 thaler baar gelt...“). Škoda způsobená Harantovi nebyla ještě tak velká, jako tomu bylo u jiných obyvatel tehdejší Malé Strany. Tak např. Kryštof z Roupova ve své zprávě Českému sněmu uvedl, že „Panu Smiřickému dům na Malé Straně vyhlámali, peněz hotových šestnácte tisíc a jiných věcí, též od klenotův a obilí, tak že všeho více než šedesácte tisíc nabrali“.¹⁰³

V této době se také konal stavovský sjezd, který byl svolán do Prahy na pátek 28. ledna 1611. Odtud bylo tehdy v Praze mnoho ozbrojené šlechty. Podle spolehlivých zpráv se dá usuzovat, že na straně pasovské bylo 300 mrtvých, na straně stavů asi 100 mrtvých a na obou stranách asi 200 raněných. Bilance pražského masopustního úterý byla velmi krvavá, škody na majetku ohromné, výsledek pochybný. Pasovští se nedostali do hradu, neboť děla pana Jindřicha Hiesslerle z Chodova, velitele stavovského dělostřelectva, zarazila jejich postup. Nakonec jak vojsko pasovské, tak stavovské přísahalo věrnost císaři dne 17. února 1611 za Bruskou branou na vojenském tumlplaci. Byla to komedie zcela formálního rázu. Nakonec pasovské vojsko neslavně opustilo Prahu v časných ranních hodinách dne 8. března 1611 spolu s plukovníkem Lorenzem Ramée. Vpád Pasovských do Prahy byl jeden z pochybných činů Rudolfa II. a tento čin pak vedl také k jeho vládní a životní katastrofě. Příhoda s Pasovskými je velmi spletitá záležitost, v níž Rudolf II. sehrál velmi trapnou úlohu.¹⁰⁴

Vpád Pasovských do Prahy způsobil velkou bouři proti katolické straně, která podle tehdejšího obecného mínění byla s Pasovskými spolčena. Lid se vrhal na katolické kláštery a kostely, které byly vybíjeny a pleny. Tehdy se čeští stavové sešli na staroměstské radnici a radili se o sesazení císaře Rudolfa II.

Brzy po těchto událostech dne 24. března 1611 byl uvítán českými stavy před Prahou budoucí český král Matyáš. Za zvuků trub a bubnů vjel téhož dne do vyšňořené Prahy, která uvítala Matyáše tehdy ještě s nadšením.¹⁰⁵

Za nastalé vládní krize v Čechách, která byla způsobena vpádem pasovského vojska do Prahy, dali čeští stavové zatknout domnělé původce všeho zla Ondřeje Hannewalda, člena tajné císařské rady, Hanuše Ruprechta Hegenmüllera, říšského dvorního radu Rudolfa II., a Matouše Welsera, augšpurského bankéře a říšského pfenikmistra. To se stalo dne 30. března 1611. Jan Bedřich Novák píše o této události: „Nyní, a to hned po dotčené arestaci, dopustil se (rozuměj císař Rudolf II., pozn. J. R.) ve své pokleslosti činu, kterým chtěl prospěti zatčeným, ale kterým si jen zadal na své důstojnosti císařské. Vypravil totiž Heřmana Černína z Chudenic a Křištofa Haranta z Polžic k českým stavům se žádostí, aby zatčené propustili a s nabídkou, že je císař potrestá co nejpřísněji, nalezne-li se něco proti nim. Tomu stavové přikládali malou víru a odpověděli urážlivě, že císaři řeknou za týden — počítajice od 4. dubna — příčiny, proč jeho služebníky uvěznil. Dne 11. dubna se měl totiž sejíti generální sněm, před jehož forum měli v úmyslu přinést tyto věci.“¹⁰⁶ Generální sněm se však sešel teprve až 12. dubna 1611. Na tomto sněmu bylo rozhodnuto o osudu císaře Rudolfa II. a jeho pádu. Bylo to neupřímné, velmi pohnuté a dramatické jednání, v němž byla provedena likvidace Rudolfovy vlády v Čechách. Projevila se tu také nerovnost a řevnivost mezi Čechy a Moravany, Slezany a Lužičany, která se později tragicky vymstila v době bělohorské krize. Na sněmu byl sveden boj s královstvím českým o autonomii jednotlivých zemí, náležejících k české koruně. Zvláště tu ostře vystoupily do popředí separační snahy moravských stavů, které byly v podstatě účtováním Moravanů s českou správou za Rudolfa II.¹⁰⁷ Na generálním sněmu se bouřlivě a dramaticky projednávala otázka nástupce Rudolfa II. a korunovace Matyáše II. za krále českého. Mimo jiné byl Rudolf II. obviněn, že jeho zlí rádcové a cizinci jej přiměli k porušení smlouvy libeňské a sněmovních usnesení a přivedli Pasovské do země, aby připravili krále Matyáše o české království a učinili králem arciknížete Leopolda.¹⁰⁸

Došlo k prudkým polemickým šarvátkám mezi českými stavy, císařem a jeho vyslanci. Vše mělo ráz přímo královské shakespearovské tragédie. Revoluční povaha tohoto jednání vzbudila tehdy pozornost celé střední a jižní Evropy. Pod tlakem soustředěné ofenzivny účastníků sněmu propustil Rudolf II. stavy z přisahy, věrnosti a poslušnosti, zřekl se proti své vůli a proti svému přesvědčení české koruny ve prospěch svého bratra Matyáše a dal konečně svolení k jeho korunovaci. Rudolf II. jen s vynucením a násilím podepsal svou abdikaci a svolil ke korunovaci Matyášově.¹⁰⁹

Korunovace se uskutečnila slavnostním způsobem ve svatodušní pondělí dne 23. května 1611 o 3. hodině odpoledne ve svatovítské katedrále za vedení kardinála z Dietrichštejnu. Tímto aktem a po předchozích dramatických událostech vstoupil na český královský trůn císař Matyáš, poslední český král před bělohorskou katastrofou.¹¹⁰

Matyáš byl člověk malého nadání, nepevné vůle, neodhodlaný a nerozhodný. Také on, podobně jako jeho bratr Rudolf II., se vyvíjel pod vlivem ctižádostivého

vídeňského biskupa Melchiora Khlesla (1552—1630). Výstižně charakterizuje Matyáše Jan Bedřich Novák: „*Matyáš byl muž příjemného chování, ale nebyl ani nadaný, ani energický. Nezřízená ctižádost patřila od mládí k základním rysům jeho povahy. Nemaje schopnosti ani síly dosáhnouti přímo cíle, šel k němu postranními cestami, na nichž mu přetvářka, nepoctivost a zrada byly průvodci a pomocníky, což ovšem souhlasilo se všeobecnou morálkou vládnoucí společnosti doby. Nemaje sám dostatečně intelligence, byl odkázán na rady jiných, z jichž závislosti se nedovedl vymaniti. Ideově neměl páteře, ať šlo o náboženství nebo o politiku, a byl vždy ochoten ke kompromisům na úkor tradic a prospěchu jak svého rodu, tak své církve, kdykoli šlo o jeho osobní prospěch a vzrůst jeho moci.*“¹¹¹

Téhož dne, kdy byl v Praze zvolen za českého krále Matyáš, byl také ukončen po velmi vzrušených předchozích peripetiích generální sněm. Po tom, co předcházel generálnímu sněmu a co se odehrávalo v tragicky zesmutnělé a tiché Praze během korunovačního aktu a korunovační hostiny, byla to trapně smutná slavnost. Musíme si také uvědomit, že na tomto sněmu se odehrál boj mezi českým králem a českými stavy o moc ve státě, neboť Habsburkové usilovali nejen o zkrácení stavovských práv, ale i o zlomení národní a politické síly třetího stavu, který byl po více než jedno století potenciálně hlavní silou zápasu o státní samostatnost. Na druhé straně zase energické hájení královských práv se stalo spíše pohromou než ziskem pro českou národnost, poněvadž reprezentantem státu nebyl český, ale cizí panovník, který nikdy necítil a nesrostl s národem. Habsburští panovníci považovali české království jen za pramen svých příjmů, za bohatou državu pro vybudování své absolutistické moci. Pomocníky v tomto úsilí jim byla katolická církev, jezuitský řád, zvláště papežští nunciové, španělští vyslanci a nastupující mladá, jesuity odchovaná, katolická generace.

V roce 1611 vymáhal Harant znovu na panovníkovi a České komoře jemu zadrženu a nevyplacenou pensi. Učinil tak ve dvou dopisech, datovaných dne 8. června 1611 v Praze a dne 17. prosince 1611 na Vildštejně. V prvním dopise uvádí, že mu komora dosud dluží 900 kop míšeňských a žádá, aby tato suma byla vyplacena jeho tchyni Anně Landštejské, již dluží 1000 kop míšeňských. V druhém dopise žádá o vyplacení částky 1200 kop míšeňských nejpozději do vánoc, neboť musí zaplatit za statek koupený od Jana Zylvara a kromě toho má ještě závazky (rukojemství) ke Kryštofu Albrechtovi z Roupova.¹¹²

V pramenech k roku 1611 se vynořuje Harantovo jméno ještě jednou, a to ve spojitosti s dopisem, který zaslal dne 30. července 1611 krajským hejtmanům královéhradeckého kraje Rudolfo ze Štubenberka a Hamzovi Bořkovi ze Zábědovic. V tomto dopise si Harant stěžuje na Jana Straníka z Kopidlna a na Studenci pro nactiutrhání. Zároveň v tomto dopise protestuje proti věznění a špatnému zacházení s jeho poddaným Jakubem Stoklasou ze vsi Nedáře, kterého Jan Straník vězňi a týrá. Je to jeden z dokumentů Harantova lidského soucitu s jeho poddanými a zároveň důkaz o jeho vlídné a snášenlivé povaze.¹¹³

Brzo nato dne 20. ledna 1612 zemřel císař Rudolf II. za situace, kdy byl všemi téměř opuštěn, neboť poslední léta vlády a života byl pronásledován svými odpůrci zvláště z řad české šlechty. Jedním z hlavních císařových odpůrců, kteří tehdy stáli v čele české šlechtické komarity, jež se spikla proti Rudolfovi II. a usilovala o jeho okamžité sesazení, byl Václav Vchynský (1572—1626). Byl to významný člen rodiny Vchynských, která byla naplněna přímo nezřízenou záští proti chorému císaři, což se projevilo přímo s barokní otřeseností po smrti Rudolfa II. Při balsamování císařovy mrtvolvy dopustil se Václav Vchynský činu,

který svým bezpříkladným cynismem je přímo hrůznou ukázkou tehdejších společensko-politických poměrů v řadách české šlechty, jejího mravního úpadku, který přispěl k bělohorské zkáze. Scénu líčí Pavel Skála slovy: „*Chtějí tomu, že při tom otvírání (rozuměj mrtvého těla císařova, pozn. J. R.) byl přítomen i Václav Vchynský a dostav do rukou srdce jeho, že jest je z zazlené proti nebožtíkovi neváznosti v ruce své stiskl, až krev z něho vypíštěla, ta slova propověděv, že aspoň tak pomstil se nad úhlavním nepřitelem svým a nebožtíka otce svého, kterýž oboum dvoum nic dobrého nepřál, ale usiloval je dokonce zkaziti.*“¹¹⁴ Když stál roku 1616 Vchynský před zemským soudem jako obžalovaný ze spiknutí proti císaři, čteme ve výměru tohoto soudu, „*že po smrti JCM nestydl se srdce J. Msti do rukou svých bráti*“ . . . „*že jest se na JCM pomstil, tak že jest i to jeho srdce do svých vlastních rukou dostal, dokládajíc tato slova: Byl jsem při tom, když to mrtvé tělo otvírali a měl jsem srdce jeho jakožto svého a otce mého úhlavního nepřitele v svých rukou.*“¹¹⁵ Mrtvé tělo císařovo bylo v tichosti a neokázale pohřbeno ve svatovítské katedrále.

Harantova obliba u císařského dvora v Praze do jisté míry a do jistého času trvala i po smrti císaře Rudolfa II. Nástupce Rudolfův císař Matyáš sice ponechal Haranta ve funkci dvorního komorníka a dokonce ho povýšil na svého dvorního radu, ale nedlouho poté byl ze služby propuštěn. Tedy po dvanáctileté službě opustil Harant císařský dvůr v Praze. To zanechalo zcela přirozeně v jeho nitru trpkost a pocit křivdy, tím spíše, že se mu nepodařilo dosáhnout ani jemu odpovídající penze, ani vyššího čestného úřadu.¹¹⁶ Dokonce u pražského dvora měl nejisté pohledávky a dluhy za to, co vynaložil v době své dvorní služby.

Je jistě zajímavé, že tato Harantova zatrpkllost mohla být tehdy jediné tím motivována, že se nesplnily všechny jeho touhy po další strmé kariéře u císařského dvora v Praze. Přitom jeho finanční a hmotná situace byla právě v této době celkem velmi příznivá, neboť, jak bylo ostatně již svrchu zdůrazněno, vyženil se svou třetí manželkou Annou Salomenou velký majetek, který mu také umožňoval poměrně značnou životní úroveň na jeho zámecké residenci.¹¹⁷

Od této doby žil Harant soustavně na zámku Pece, aby se tu oddával nejen svým literárním a muzickým zálibám, ale i hospodářskému zvelebení svého peckovského panství. Harant byl dobrý hospodář, zvláště se učil od svého souseda, bohatého Zikmunda Smiřického, bývalého číšníka císařů Maxmiliána a Rudolfa II., který sídlil od roku 1607 na Kumburku (zemřel 27. května 1608 na Malé Straně v Praze). Jeho syn Albrecht Jan Smiřický byl jako rozhodný vyznavač víry podobojí jedním z předních vůdců stavovského odboje v roce 1618. Harantovy styky s Albrechtem Janem Smiřickým působily nepochybně také na jeho náboženské a politické přesvědčení.

Harant se snažil zvýšit výnosy svého panství a postupně upravoval a přestavoval Pecku v pohodlné zámecké sídlo. Již Jan Škopek, rada císaře Maxmiliána, a jeho synové postupně přestavovali původní hrad v renesanční zámek, poněvadž v 16. století se jevila větší potřeba zámku a nikoli hradu. Zámek měl sloužit především k pohodlnému pobytu a bydlení šlechtického majitele a k umístění hospodářské správy statku. Renesanční sloh Pecky se uplatnil teprve až při stavbě západní strany zámku, v tzv. harantovském traktu. Hospodářské budovy zámku Pecky, dále pivovar, sladovna a mlýn byly umístěny pod hradem. I když se Harant psal po svém třetím sňatku také „*na Vildštejně*“ (viz zemské desky 133 C 4), přece nejraději pobýval na Pece. Vildštejn byl majetkem jeho tchyně Anny Landštejnské z Michnic od roku 1608.

Hrad Pecka, bohužel dnes už jeho trosky, se vypíná na příkrém homolovitě z údolí rostoucím pískovcovém skalním útesu.¹¹⁸ Na úpatí skály se malebně rozprostírá obec Pecka v přívětivém, na západ otevřeném kraji, jehož středem se prodírá mezi lučinami a drobným porostem potok Javorka, který je také nazýván Zlatnice. Mohutnou přírodní kulisu tvoří v pozadí hradu zalesněné vrchy s krkonošským horským masivem. Celek se zříceninou hradu má romantický charakter, téměř neskutečné, divadelně osnované piepenhagenovské scénérie.¹¹⁹ Krajíně dodává osobitý ráz nejen věnc vzdálených krkonošských hor, ale i zříceniny hradů Bradce a Kumburku u Jičína, podobně jako achátonosný vrch Kozákov u Turnova. Přesný popis hradního zámku Pecky je znemožněn nedostatkem pramenného materiálu a pak také tím, že jeho obraz zmizel našim zrakům, poněvadž při požáru městečka Pecky 31. července 1830 vyhořel i tento zámek.¹²⁰ Tehdy byla zničena dochovaná část zámku a zbylého materiálu bylo použito k obnově vyhořelého městečka. Velmi kusý popis zámku v šacuňku z roku 1622, jakož i zbylé trosky poskytují nám dnes nedokonalý a také nepřesný materiál k podrobné stavební rekonstrukci hradního zámeckého objektu.

Název zámku Pecka nebyl dosud zcela uspokojivě etymologicky vyložen. Jedni soudí, že jeho název pochází od hutí (pecí), které tu byly založeny na počátku 12. století. V nich prý byly tavěny ušlechtilé kovy z rud, jež se dolovaly v sousedním lese Zlatnici. O tom by svědčil také název blízké vesnice Stupné od stoup. V prvním záznamu o výměně zlata z dolů u Stupné je v pražském mincovním archivu zpráva z roku 1562, která uvádí 1609 hřiven bez udání ryzosti.¹²¹ Druzí zase odvozují název zámku od peckovitého tvaru vrchu, který měl ještě před vybudováním původního hradu oválný vršek ne nepodobný švestkové pece. Odtud prý vznikl název „zámek na Pece“. Rovněž obec, založená na úpatí tohoto vrchu, se nazývala vždy „u Pecky“, později Pecka, německy Petzka nebo Petzkau. Tyto etymologické výklady se zakládají pouze na nedoložených pověstech, můžeme je proto považovat za pouhé hypotézy.

Hrad Pecka má staletou, pohnutou historii. Kdo založil hrad Pecku, není dosud známo. Byl založen patrně některým členem rodu z Vartemberka a existoval již v 11. století. V letech 1013—1026 držel Pecku Tobiáš Leonardí, roku 1250 byl majetkem české královské V letech 1013—1026 držel Pecku Tobiáš Leonardí, roku 1250 byl majetkem české královské koruny. Je známo, že na Pece přebýval Přemysl Otakar II., který tu vyhotovil několik listin. Dne 13. srpna 1264 potvrdil na Pece šenkovní práva Voku Rožmberskému pro jeho klášter ve Vyšším Brodě. Dne 3. IV. 1268 stvrdil na Pece také šenkovní právo nově založenému klášteru ve Zlaté Koruně atd. V letech 1270—1280 seděl na Pece Jaroslav z Jablonného. Jeho předkové se psali z Pecky a pobývali tu do počátku 15. století. Roku 1280 byla Pecka přepadena braniborskými žoldněři, vydrancována, spálena a vyvražděna. K roku 1322 se připomíná Budivoj z Pecky. Roku 1365 se uvádějí bratři Hereš Mutína a Jan z Pecky. Roku 1331 byl majitelem hradu král Václav IV., 1401 Budivoj z Pecky a roku 1407 Jarek z Pecky a Železnice. V letech 1432—1433 obléhali hrad Siroteci, jimž se Pecka vzdala po půlletém obléhání. Roku 1434 byl majitelem Pecky Vaněk z Pecky, roku 1463 Kateřina z Pecky, 1468 Protiva z Pecky, 1473—1474 Lev Protiva z Pecky, 1475 Mikuláš Hořický z Hořic, 1515 Vilém Hořický z Hořic, 1519 Matyáš Libák z Radovesic, 1520 Jindřich Kutnauer z Kutnova, 1524 Samson z Fulštejna, Strachota z Kralovic a opět Kutnauer z Kutnova, 1526 Zigmund Košín, 1527 Píram Kapoun ze Svojkova a 1532 Jan Litoborský z Chlumu. Roku 1543 byl prodán celý statek, totiž hrad Pecka, tvrz Kostofrank, dvory Miletínek, Rašín a Nový dvůr, dále vesnice Lhota, Staňkov, Vidonice, Bukovina, Bílá, Javoři, Horní a Dolní Uhlířov, Radkyně, Tremešná, Štikov, Stupné, Tetín, Miletínek, Lhotka, Brtva, Nedařice, Borovnice, Nová Ves aj. panu Jindřichu Škopkovi z Bilých Otradovic. Prodej byl proveden třemi syny Jana Litoborského z Chlumu (Haškem, Jiřím a Vilémem). Jindřich Škopek zemřel roku 1556. Panství zdědil jeho syn Jan starší Škopek z Bilých Otradovic, královský rada Maxmiliána II. (roku 1551). Roku 1566 bylo panství rozděleno mezi dva syny Jana Škopka (Adama a Karla). Z nich Karel byl velmi marnotratný. Dal si svou půlku hradu nádherně vypravit a vymalovat od pražského malíře Jana Nováka. Karel brzy zemřel a po něm zůstala vdova, rozená Barbora Miřkovská z Tropčic, se provdala po druhé za Kryštofa Haranta z Polčic. Roku 1603 se stal majitelem Pecky Kryštof Harant z Polčic. Roku 1605 odprodali poručníci nezletilého Jana ml., syna Karla Škopka,

polovinu hradu Pecky s přízemními světnicemi a vrchními komnatami, pak polovinu pivovaru, mlýna a polovinu městečka Pecky s kostelním patronátem a vesnicemi Stupné, Videchov, Videchovec, Nedařice, Uhlříe, Štikov a Nová Ves s celým příslušenstvím paní Barboře Harantové za obnos 29.000 kop míšeňských grošů, která tento majetek odkázala pak svému manželu Kryštofu Harantovi. Ke zboží harantovskému náležel také kamenný pivovar pod hradem, v němž se ročně vystavovalo 1200 sudů piva. U pivovaru byla chmelnice a na straně k městečku plotem ohrazená štěpnice. K podílu Harantovu patřily též dva poplužní dvory: Nový Dvůr proti Nové Vsi pod lesem Vosmykem a dvůr na místě bývalé vesnice Nedařice. Dále Harantovi náležela polovina městečka Pecky s farním kostelem sv. Bartoloměje, který byl původně vystavěn asi již ve 12. století (jako farní kostel se připomíná roku 1350) s třemi zvony, farou, školou a výsadní křmou. Na harantovském území byly také zlaté doly, lom mlýnského kamene a vápenice. Pak sem patřily ještě tyto mlýny: Běchovský u Nové Vsi, Fantovský, třetí pod hradem a čtvrtý ve Stupné. Byly tu rovněž rybníky s množstvím ryb, rybník Nový u Nové Vsi, rybník Zahradský, Zákopský, Vosmický, Hluboký, Bahnitý, dva u Nedařic, Nadymáček u Nového dvora, Buličný a Nevelký pod Novým dvorem. U Nové Vsi byla také sádka. K tomu patřily rovněž lesy Jelínka, Leckornice, Lany, za Radkyněmi, Hůra, Buličný a kus lesa Zákopí. Na celém zboží bylo 62 lidí poddaných i s koňmi a 95 poddaných bez koní. Ti odváděli ročně 66 kop 13 gr., 4 české denáry, 307½ slepic, 19 korců a 2 větele žita, 232 korců, 3 větele a 2 št. ovsu. Poddaní konali ročně 41 dní robotu. Celá polovice Harantova byla odhadnuta na 21.289 kop, 34 grošů a 2 české denáry. Po 9 let obývaly Pecku dvě různé rodiny ve stejné době, a to východní, starší křídlo pan Adam Škopek, druhorozený syn pana Jana st. Škopka, a po něm jeho synovec Jan ml. Novější západní křídlo obýval zase Kryštof Harant z Polžic. Roku 1614 odprodal Jan Škopek ml. také druhou část statku a zámku Kryštofu Harantovi a tak spojeno panství opět v jedněch rukou. Když byl Kryštof Harant popraven (1621), držela Pecku v roce 1622—1625 Anna Salomena Harantová a roku 1624 se stal majitelem Pecky Albrecht z Valdštejna, který roku 1627 daroval Pecku kartuziánům ve Valdich. Roku 1782 se stala majetkem pánů z Trautmannsdorfu a byla v majetku této rodiny až do roku 1921. Pecka byla obývána až do roku 1830, kdy vyhořela a od této doby byla ponechána již jako zřícenina. Zůstala bez střechy až do roku 1926, kdy byla po požáru poprvé zastřešena. Podruhé byla zastřešena roku 1962. Dvě nejvrchnější poschodí zámku byly zrenovovány. Dochovaly se staré portály a zbytky krbu (jedna jeho část je nyní deponována v chrudimském muzeu). Krb je částečně dochován v poslední komnatě druhého patra zámku, odkud je nádherný výhled na okolní krajinu s panoramatickým pohledem na hrad Kumburk, na němž seděl od roku 1607 Harantův přítel Zikmund Smiřický ze Smiřic. Nástrovní fresky byly nevhodnou restaurací zcela zničeny, podobně jako byl zničen celý tento pamětihodný zámek. Dnes je zámek v majetku městyse Pecky.¹²²

V tomto romantickém a krásném kraji trávil Harant neplodnější a duchově nejbohatší chvíle svého rušného života. Žil tu v prostředí starobylého hradního zámku, jehož zdmi a okolím prošla dramaticky vzrušená minulost, která také vytvářela pohnutou historii tohoto romantického kraje. I když Harant často pobýval v Praze, kde byl vázán svými úředními povinnostmi, zvláště u císařského dvora, přece byl ve stálém písemném spojení se svými lidmi na Pece. Dopisoval si nejen se svou manželkou, ale i jeho správce, Řehoř Hvoždanský z Hostné, musil ho podrobně informovat o všem, co nového se dělo v hospodářském životě na Harantově statku. Z jediného dopisu Hvoždanského, který se dochoval (byl datován na zámku Pece dne 14. dubna 1616), nejlépe můžeme poznat nejen to, co úzce souviselo s životním a pracovním rytmem na Harantově panství, ale současně jsme informováni o tom, jak velký a pronikavý zájem projevoval Harant téměř o každý detail svého rozsáhlého a pracovně členitého statku.¹²³ Harant ve svých dopisech, adresovaných Hvoždanskému, se zajímal prostě o vše. Dal se podrobně informovat o úpravách na zámku, o jarním setí, vaření piva, čeládce, hajných, havířích, truhlářích, vinopalně, o líném písáři, o jehňatech, sádkách do rybníků, zajímal se o zvěř ve štikovském lese, o koně, pstruží násady ve vidoňickém rybníce, o pole, o vybírání peněz od poddaných, připouštění klisen, o pící, stříhání ovcí, zkrátka o vše, co jakýmkoli způsobem souviselo s životem jeho panského sídla.

V klidném venkovském zákoutí si také nejpalcivěji uvědomoval, jakého nedvěku se dožil po tolikých oddaných službách habsburskému domu. Zde patrně také stylizoval svou rozhodnou a roztrpčenou odpověď ze dne 8. dubna 1612 českým královským místodržícím, kteří ho zvali na počátku dubna t. r., aby se ještě s jinými osobami ve smutečních šatech zúčastnil jízdy do Frankfurtu n. M. k volbě krále Matyáše za římského císaře. Tehdy v této odpovědi rozhodně Harant odmítl zúčastnit se této jízdy, provázeje list trpkými výčitkami. Nemá k této cestě dostatek prostředků, neboť během dvanáctileté služby u pražského dvora mnoho utratil, za což se mu nedostalo patřičné náhrady kromě skromné pense, která mu není beztak již po několik let Českou komorou vyplácena. Svou absencí na frankfurtské cestě omlouval také tím, že má jednání u zemského a jiných soudů.¹²⁴

Na zámku Pecce podle všeho také poprvé vzkličila v něm myšlenka zúčastnit se aktivně stavovského odboje vůči císařskému habsburskému domu. V tomto klidném prostředí vznikla i některá jeho významná hudební díla, patrně i ta, která se nám nedochovala. Je pravděpodobné, že to, co zůstalo z Harantovy hudební tvorby, je pouhé torzo z toho, co skutečně vzniklo v jeho zámecké duševní dílně.

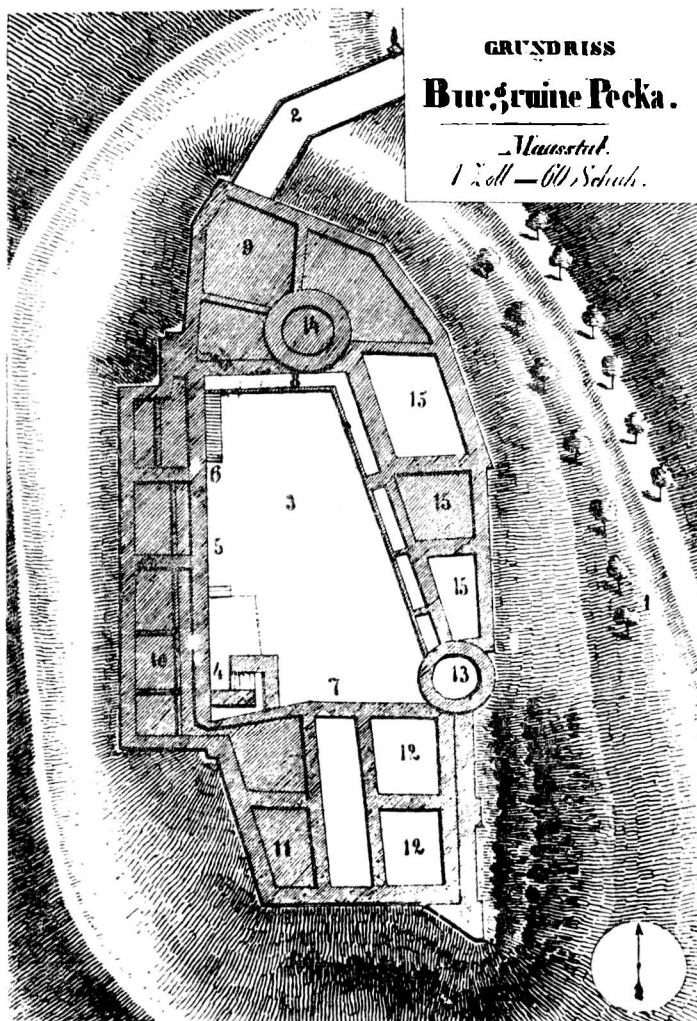
Vnější i vnitřní výzdobě dvouposchodového zámku, z jehož třiceti oken v průčelí se otvíral úchvatný pohled do půvabného přírodního okolí, věnoval Harant velkou péči. V ní se projevilo jeho jemné výtvarné cítění i vkus. Také celá dispozice zámku a rozčlenění jednotlivých obývacích místností svědčily o vkusné, byť nehonosné účelnosti.

Dnes vede do zámku pevný most s třemi oblouky z roku 1770, postavený kartuziány, přes bývalý příkop. Za branou býval ještě druhý most přes roklí (dřevěný ještě roku 1830). Dvůr má dnes lichoběžníkový tvar, jak ostatně vidíme na připojeném půdorysu zámku (viz str. 43) podle díla Franze Alexandra Hebera (*Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser*, Praha 1844).

Mezi oběma bergfrity na jihozápadě k původní hradbě přistavěno Jindřichem Škopkem stavení přechodně renesanční, tzv. škopkovská strana (čís. 10). Jsou tu detaily pozdně gotických a renesančních tvarů. Ke konci 16. století vystavěl Harant také palác na jihovýchodě proti škopkovské straně, tzv. harantovskou stranu (čís. 5). Celek má obdélný půdorys. Jde tu o dvoupatrovou palácovou budovu se 7 okenními osami. V této podobě měl zámek renesanční vzhled se sgrafitovou fasádní rustikou, uvnitř zbytky maleb a zbytky krbů. V renesanci byl obstarán i bergfrit při bráně. Vlevo od brány (vchodu do hradu) byly dvě světnice. Vysoce klenutý průjezd měl kdysi tři brány, které byly opatřeny zvedacími mosty a byly od sebe navzájem odděleny. Vnitřní hradní nádvoří, jež tvoří nepravidelný čtyřhran, bylo obklopeno hradními stěnami, pokrytými freskovými malbami a umělecky provedenými štukaturami. Zvláště bohatě byly vyzdobeny stěny západního hradního křídla, na nichž zobrazeny podoby všech českých králů až po císaře Rudolfa II., dále erby šlechtických rodů, které byly spřízněny s rodinami Škopků z Bílých Otradovic a Harantů z Polžic. Toto hradní křídlo bylo vybudováno na sklonku 16. století jako nejnovější část hradu a později prodáno Kryštofu Harantovi z Polžic. Odtud se nazývalo harantovským traktem, zatímco východní část hradu zůstala původnímu majiteli a odtud se zase nazývala traktem škopkovským.

Vnitřek hradu odpovídal největšímu úhlednému vzezení. Krásně zdobené schodiště vedlo k vrchním poschodím, kde se šlo dlouhou chodbou k prostorným komnatám. Ve druhém poschodí byl rytířský sál a dvě skvostně zařízené kom-

naty. Stěny všech těchto komnat byly zdobeny krásnými freskovými malbami, které zobrazovaly některé výjevy z mytologie a pravěku. Odtud se otvíral nádherný pohled z 30 oken celé fronty do půvabného údolí a na okolní vrcholky jednotlivých kopců. Nad hradní bránou byl taneční sál „Veselka“ (čís. 9). Název tohoto sálu měl zajímavý původ. Když byl roku 1432 – 1433 obléhán hrad Sirotky, oslavovala se v tomto sále svatba bez nevěsty a ženicha (veselka). Byla to pouze

Legenda k půdorysu: 1. Příjezd k zámku — 2. Zdvihací most — 3. Zámecký dvůr — 4. Bývalý vchod ke sklepům — 5. Vchod do přízemí tzv. harantovského paláce — 6. Schodiště k prvnímu poschodí — 7. Vchod do nejstarší části zámku — 8. Galerie, které byly strženy roku 1834 — 9. Sál „Veselka“ — 10. Rytířský sál škopkovské strany — 11. Zámecká kaple — 12. Zbrojnice (dvě místnosti) — 13. Bergfrit — 14. Bergfrit — 15. Bývalé místnosti valdických převorů a soudní místnost v druhém poschodí.

lest, která měla odvrátit tvrdošijné oblehatele od jejich úmyslu hradu se zmocnit. Nad „Veselkou“ byla postavena hláska v podobě věže.

V západním křídle byl škopkovský trakt s rytířským sálem (čís. 10). Tento měl rovněž prostorné a pěkně zařízené komnaty. V druhém poschodí tohoto traktu byly černě zdobené soudní místnosti (čís. 15), na které se jižně připojovala vysoká kulatá věž (čís. 14). Ze soudních místností byli voděni odsouzení do kulaté věže, kde si odpykávali tresty. Od brány až k této věži vedly proti dvoru, podobně jako v prvním, tak i v druhém poschodí, nádherné arkády na kamenných pilířích, které byly roku 1834 strženy. Nad celým tímto křídlem se zvedala ještě roku 1662 střecha s arkýřky, v nichž bylo množství malých světniček. V těchto světničkách v dobách obležení vyhlídli vojenští pacholci nebo uprchlíci z údolí kolem hradu. Jižní, nejstarší díl hradu, který se tyčil na přilehlém skalním útesu, měl v prvním poschodí hradní kapli (čís. 11), v níž Kryštof Harant křtil své děti vodou z Jordánu. Pak tu byla také zbrojnice (čís. 12). Tato část měla, podobně jako jiné části hradu, dvě poschodí. V hradu bylo celkem 72 místností, pokojů, světnic, klenutí a sklepů. Pilíře a klenby pod okny byly zdobeny štukou, zeď sgrafity a malbami. Vše časem zmizelo až na portrét císaře Ferdinanda I. s nápisem FERDINAND KRÁL ČESKÝ XIX. Mezi jednotlivými okny byly umístěny erby; pravděpodobně jich bylo 21. Malířskou výzdobu vnějších stěn provedl JAN NOWAK, MALJŘ 1595, jak bylo napsáno na malé tabulce, umístěné nad posledním oknem směrem k severu. Zvláště bohatě malířsky byl vyzdoben rytířský sál (čís. 10).¹²⁵

O vnitřním zařízení zámku se dovídáme také z inventářů, které byly sepsány při odhadu majetku po popravě Harantově v letech 1621 a 1622. Jsou pro nás důležitým pramenem k poznání nejen bližší topografie kraje, v němž se nalézalo zboží Harantovo, ale i způsobu života na Pecce. Jsou zároveň svědectvím o rozsáhlém majetku Harantově, účelně a rozšafně vedeném polním hospodářstvím, o šetrnosti, praktičnosti a značném vzdělání majitele.¹²⁶

Podle těchto soupisů byla v prvním poschodí zámku klenutá světnice, kuchyň, spížirna, pak světnice pro fraucimor a dvě komory pro ženské služebnictvo se síní. Zde byla také pracovna, kancelář Harantova. V hořejším poschodí byla pohostinská světnice „Veselka“ s dvěma sklepy, předsíní a ještě jedním sklepem. Nad „Veselkou“ byly dvě dřevěné světničky a při nich zase dvě menší komory a kuchyně. A v tomto poschodí byly ještě dvě nad sebou dřevěné pavlače a nad tím vším ještě jedna světnice s velkým mázhausem a síňkou. V přízemí byl menší sklep, brána a ještě níže pět pivních a vinných sklepů. Při komisionálním řízení po popravě Harantově v letech 1621 a 1622 se našlo zde pět věder červeného vína. Na druhé straně, ležící ke dvoru, byly dvojce stáje s řezárnou, pod hradem byla lednice a u mostu jedna světnička, potom ještě pekárna, sklep pro uchování chleba, síně na mouku a lázníčka. Světnice byly dobře a účelně zařízeny. Nábytek byl z tvrdého a měkkého dřeva, někde olejovou barvou natřený. Židle a stoličky potaženy sukem nebo kanafasem. V dolním sklepě bylo mnoho cínového a měděného nádobí, množství konvic, mís (větších a menších, celkem 321 kusů), 10 tuctů talířů, 87 šálků, měděné hrnce, svícny, umývadla atd. Vše bylo vkusné, důkladné, ale v ničem se nejevil zbytečný přepych nebo rozmařilost. V hostinské světnici „Veselce“ byl na stěně obraz císaře Rudolfa II. a obrazy dvou Harantových manželů. Se stropu visel mosazný rozložitý svícen, kolem světnice stály lenošky, uprostřed u stolů a kolem nich 12 menších zelených stolic. V komoře za „Veselkou“ bylo na 4 postelích 14 větších a menších peřin, v truhle zelené šaty

Harantovy a jeho paní. Harant měl mimo jiné tyto části oděvu: soukenný plášť makové barvy, premovaný zlatými tkanicemi a protkávaný zlatými knoflíky, černý aksamitový kožich, květovaný a podšitý rysovým futrem, tupltykytový červený šlafpelt, černý květovaný aksamitový plášť, pošitý černou tupltykytout, černý letní plášť, tisknutý karmasinový plášť, pošitý černou felbou, žlutě premovaný kolár z pižmové kůže a při něm 18 knoflíků z dobrého zlata a zlatohlavové rukávy, černý aksamitový kabát se zlatohlavovými rukávy, černé kostkové květované aksamitové kalhoty, šantalové červené kalhoty, podvlečené žlutou tykytout, bílý, žlutě premovaný pižmový kolár, aksamitové květované kalhoty, klobouk makové barvy s modrým pérem a šmuk (šperk) po pěti malých perlách, kožený tlumok, pár pižmových rukavic, kožený nidrlantský khenk atd.¹²⁷

Peckovské inventáře nás částečně, i když zase velmi kuse, zpravují o kultuře bydlení a životním stylu obyvatel tohoto renesančního zámeckého sídla. Poměrně velmi neúplně je zaznamenán mobiliář zámku, pečlivěji se tu již hovoří o šatstvu, takže i tento inventář se pro nás stává cenným dokumentem o společenském životě naší šlechty na sklonku 16. a v první polovině 17. století.¹²⁸

V inventářích zámku Pecky je také velmi kuse zaznamenána obrazová výzdoba zámku, i když tu nepochybně byly četné obrazy. Také tu nejsou zmínky o rodinných špercích, dále přesnější údaje o cennějším rodinném nádobí. Rovněž tu nenajdeme záznamy o prádle a tkanivech. Lze proto soudit, že prozíravá Anna Salomena zavčas ukryla drahocennější předměty zámeckého zařízení před slídívními zraky komisařů, kteří prováděli soupis zámeckého vnitřního inventáře. Možná, že leccos z peckovského inventáře bylo uschováno v pražském harantovském domě na Malé Straně. Tu byla sice také provedena inventarizace majetku (dne 14. dubna 1622), ale velmi povrchně.¹²⁹ Při soupisu majetku v tomto domě byly „*hlavní panské pokoje*“ uzavřeny a klíče od těchto pokojů měla u sebe Anna Salomena, která nebyla přítomna soupisu. Dům byl sice po provedené inventarizaci zapečetěn, ale energická Anna Salomena si vynutila, aby jí byl umožněn přístup k uzavřeným místnostem, což si ihned po soupisu dne 15. dubna 1622 vymohla dopisem Adamovi z Valdštejna, tehdejšímu nejvyššímu hofmistru.¹³⁰

Na Pecce byly pravděpodobně také neobyčejně bohatě oslaveny padesáté narozeniny Kryštofa Haranta. K padesátému výročí svého narození roku 1614 dal Harant ulít zvon pro kostel na Pecce a na něm dal vyrýt tento nápis: ANNO 1614. VIDIT DEUS OMNIA, QUAE FACERAT, ET FUERAT VALDE BONA. H. H. CHRISTOF HARANT AUF PECKA ETC. JOANNES STEINBERGER, PFARRHERR.¹³¹

Ale i tato peckovská Harantova idyla netrvala dlouho. Jeho neklidný rytířský způsob života sváděl ho vždy k novým a novým dobrodružstvím. Již roku 1614 vyslal císař Matyáš padesátiletého Kryštofa Haranta se svým bývalým komorníkem Desideriem Proskovským z Proskova do Španěl, aby tu odevzdali zlaté rouno z pozůstalosti císaře Rudolfa II. španělskému králi Filipu III.¹³² Harant, který již předtím zhlédl mnoho východních zemí, uvítal tuto příležitost, aby se také seznámil se zeměmi západní Evropy.¹³³ Z Prahy vyjeli oba čeští pánové ve čtvrtek dne 9. ledna 1614 po Třech králích a cestovali přes Norimberk do Nizozemí, kde byli někdy v březnu v Bruselu okázale přijati a pohoštěni arcivévodou Albrechtem VII. Odtud je vedla cesta mnohými krásnými městy do Francie, kde se zastavili v Paříži u dvora francouzského krále. Mezi Bordeaux a Bayonne byli přepadeni, jak se o tom zmiňuje ve své zprávě rakouský vyslanec Chiavese,

datované v Madridě dne 6. dubna 1614.¹³⁴ Pak zamířili do Španěl k sídelnímu městu Madridu, kam dojeli dne 29. dubna 1614. Již 1. května 1614 odevzdali ve slavnostní audienci králi Filipovi III. Rudolfův řád zlatého rouna. Podle relace Chiavesovy se zdrželi v Madridu až do 26. července, poněvadž pan Oldřich Proskovský se snažil získat šat rytířského řádu San Jago de Compostella a komendu s členstvím tohoto řádu. Proskovský však dosáhl jen řádového oděvu, kdežto komenda mu bylo slíbena s výhradou, jestliže se některá uprázdní (s výnosem 3000 nebo 4000 dukátů).¹³⁵ Když Proskovský dosáhl aspoň částečně svého úmyslu, požádal dne 21. července 1614 o audienci u královského dvora, kde se poděkoval a rozloučil s ministry. Pak odjeli do španělské provincie Galicie (asi 80 německých mil od Madridu) směrem ke Compostelle. Cestu konali částečně na koni, částečně se dali přenášet v nosítkách po kopcích a skalách, kde nebylo cest pro jezdce a pěší. Byla to namáhavá a nebezpečná cesta v hornatých krajích nehostinného severozápadního cípu pyrenejského poloostrova, zvláště tam, kde byli nesení nad hlubokými propastmi, stržemi a skalními průrvami. Když sestoupili s kopců na krásné a širé louky, byli taženi na saních k tomu účelu zhotovených, až dojeli do poutního místa Santiago de Compostella, kde navštívili ve skvostné románské katedrále hrob sv. Jakuba. Odtud se znovu vrátili do Madridu. Zpáteční cestu do Čech vykonali oba poutníci přes Milán, Tyrolsko a Německo. Do Prahy dorazili někdy na počátku roku 1615.¹³⁶

Bylo jistě příznačné, že po návratu ze Španěl byl Harant propuštěn z úředních funkcí i služeb císaře a usadil se na Pecce. I v tomto možno spatřovat jeho definitivní rozchod s habsburskou dynastií. Zatím se ukázalo, že všechny naděje, které se upínaly k císaři Matyáši, byly liché. Tento Habsburk zklamal Čechy podobně jako jeho děd, otec i bratr. Jeho vláda nebyla ničím jiným než přípravou k rozhodnému boji. Matyáš podléhal názorům svého rádce kardinála a vídeňského biskupa Melchiora Khlesla. Přenesl své sídlo do Vídně, kde byl vytvořen tajný vládní kabinet. I jeho dobrý přítel Karel starší z Žerotína musil ustoupit z moravského hejtmanského úřadu katolíku Ladislavu ml. z Lobkovic, nejvyššímu komisaři moravského markrabství. Přitom Žerotín stále nabádal k vytrvalosti a prohlásil, že raději zemře, než aby dále žil v ztrocené vlasti.¹³⁷ Dosud však ve Vídni váhali s úderem proti české samostatnosti, neboť dobře věděli, že jsou ještě nevyzbrojeni, ač jejich český nepřítel nebyl jednotný a mezi sebou svorný. Země byla mezitím dále rozvrácena náboženskými a stavovskými sváry, rozměňováním národního sebevědomí a zvyšováním sociálního útlaku poddaného lidu, který neměl ani náboženských, ani politických, ani kulturních práv. Odtud i neoptimističtější Čechové pozbyvali naději.

Doba Matyášova byla řadou porážek české stavovské politiky. Na sněmu roku 1615 bylo sice jednáno o požadavcích, které Matyáš slíbil splnit českým stavům, ale pro jejich nesvornost byly tyto záruky zmařeny. A tu se vynořily myšlenky na sesazení dynastie. Evropská diplomacie se začala zajímat o českou otázku, a proto navázala styky s Čechy prostřednictvím svých agentů. Záležitosti došly tak daleko, že čeští stavové na sněmu z roku 1617 téměř jednohlasně svolili k tomu, aby byl přijat arcikníže Ferdinand Štýrský za českého krále. Je prostě nepochopitelné, že volba padla opětovně na Habsburka, nesmiřitelného katolíka, který krvavě potlačil protestantismus ve Štýrsku. Přitom mohla padnout volba na některého z významných českých pánů (Rožmberkové nebo Žerotínové). Jestliže byla volba Ferdinanda I osudovým omylem, pak volba Ferdinanda II. byla tragickou chybou, která nesnese omluvy.

V roce 1616 dal Kryštof Harant postavit na peckovském popluží boží muka v podobě sloupu se čtyřhrannou hlavicí, na jejíž jedné straně byl kříž a na druhé straně rodový znak v podobě kohouta. Téhož roku prožil Harant několik sporů, o jejichž podstatě jsme však velmi kuse zpraveni pro nedostatek průkazného pramenného materiálu.¹³⁸

Patrně někdy koncem dubna roku 1616 narodil se Harantovi z třetího manželství s Annou Salomenou jeho nejmladší syn Václav Rudolf. Přesné datum narození Václava Rudolfa nelze určit. Přibližné datum se nám podařilo stanovit podle dvou blahopřejných dopisů, které obdržel Kryštof Harant k narození jeho syna. První dopis, datovaný dne 27. dubna 1616 na Roupově, dostal od Viléma z Klenového, druhý dopis, datovaný dne 28. dubna 1616 na Štáhlavech byl doručen Harantovi od Adama Jiřího Kokořovce z Kokořova. Oba tito čeští pánové slibují, že se dostaví ke křtu jako kmotři spolu se svými manželkami.¹³⁹

Dne 17. ledna 1618 zemřela paní Anna z Landštejnu, rozená z Michnic, matka třetí choti Kryštofa Haranta, která zanechala po sobě více než 120.000 tolarů na penězích a statcích. Z tohoto majetku odkázala něco také svým sestřím Markétě Suchomaské a Sibyle Pešické.¹⁴⁰

Podle mínění mnohých starších badatelů se stala někdy kolem roku 1618 pro Harantův další životní běh osudná a dokonce tragická událost. V této době prý Harant podle všeho přestoupil k víře podobojí.¹⁴¹ J. B. Čapek dokonce soudí, že již někdy mezi léty 1603–1609 nebyl Harant katolíkem, což je jistě tvrzení značně smělé, poněvadž nelze je opřít o přesvědčivý pramenný materiál.¹⁴² Jestliže se Harant vzdal katolictví již v letech 1603–1609, pak usuzuje J. B. Čapek, že k této konverzi nedošlo u Haranta z důvodů zjištěných nebo dokonce mravně nepevných. Vždyť právě tehdy byla Harantova kariéra velmi úspěšná, zvláště u císařského dvora v Praze. Další možnost tak brzké konverze Harantovy spatřuje Čapek v tom, že původně Harant patřil k podobojím (novokališníkům), dočasně přestoupil ke katolictví a potom se zase vrátil k původní své víře. Čapek připouští ještě další možnost, že Harant byl původně staroutrakvista a pak mohl přestoupit s celou skupinou staroutrakvistů ke katolictví, aby později zase změnil své stanovisko a nalezl si církev novoutrakvistickou. Konečně Čapek uvádí ještě jednu eventualitu: Harant byl původně staroutrakvista, prošel duchovní a kulturní atmosférou katolictví, později se přiklonil k novoutrakvistismu a absorboval mnoho z evropské reformační ideologie.

Otázka Harantovy náboženské konverze je jedna z nejtemnějších a nejméně dosud osvětlených kapitol z jeho života. Právě po ukončení cesty do Španěl, kdy Harant prožívá vrcholnou krizi svého politického a náboženského přesvědčení, nedostává se nám pramenného materiálu, který by vnesl více světla do této spleťtité a temné otázky. Tuto mezeru v životě Harantově se asi sotva podaří kdy vyplnit, poněvadž archivní materiál mlčí. Naděje na objevení nového, dosud neznámého pramenného materiálu je pramalá, téměř žádná.

Po návratu ze Španěl se pravděpodobně Harant nedočkal těch poct a té životní kariéry, kterou stále tak marně od Habsburků očekával. Žil proto dále izolovaně na zámku Pecce roztrpčen, s pocitem mu učiněné křivdy. Tedy jeho přechod k utrakvistům byl uspišen podle všeho nejen nátlakem blízkých utrakvistických přátel, ale v neposlední řadě jeho tíživostí a touhou po významných hodnostech.¹⁴³ Se vzrůstem jeho protihabsburské nálady vzrůstal také kvapem jeho odklon od církve katolické. Byl to do jisté míry jakýsi akt vzdoru. Tehdy v něm zraje myšlenka odboje, protihabsburského povstání, která se ovšem nedá odloučit

od jeho náboženské ideje. Vždyť ta byla také jednou z příčin a hlavních složek českého povstání. Mezi utrakvisty se tehdy šířilo mínění, že jedině ozbrojené povstání znemožní Ferdinandu II. vstup na trůn, poněvadž platil za zapřisáhlého nepřítele nekatolíků a všeho protestantského.

V otázce Harantovy konverse je mnoho nejasného a temného. Je nesporné, že Harantův čin byl do jisté míry překvapením, poněvadž jeho výchova byla vždy řízena v přísném katolickém směru a do té doby se jevil Harant jako přesvědčený, byť nikterak horlivý katolík. V harantovské literatuře, zvláště starší, kterou zahujuje Josef Schiffner a jmenovitě K. J. Erben, se dočteme, že motivy tohoto náboženského zvratu byly u Haranta ryze konjunkturní, prospěchářské, jako důledek nežízené a neukojené ctižádostivosti, ješitnosti a touhy po další kariéře. Vždyť změněná politická situace a posílená posice protestantismu by byla jednou z cest k dosažení nové, výnosnější a společensky vysoce významné kariéry. Proto se také snad ve starší harantovské literatuře přímo tendenčně hovoří o Harantově přestupu k víře podobojí teprve těsně před vypuknutím stavovského povstání.¹⁴⁴

Novější literatura o Harantovi se naproti tomu snaží korigovat tento přísný názor a soud. O tuto korekci a revizi starších názorů se pokusil především Jaroslav Charvát ve své disertační práci (zvl. na str. 156 a d.). Charvát vychází z předpokladu, že rod Harantův vyrostl v bojovém katolickém duchu kraje plzeňského. Otec Harantův byl podle něho přesvědčený katolík a také vychoval svého syna v přísném katolickém duchu, dokonce jej záměrně poslal ke dvoru Ferdinanda Tyrolského do Inšpruku, aby byl ještě více utvrzen v bojovém protireformačním katolicismu, neboť inšprucký dvůr byl tehdy význačným střediskem protireformačního hnutí. O tom ostatně svědčí i soupisy katolické české šlechty, které uvádějí Haranta ještě v letech 1602 a 1609 mezi katolíky.¹⁴⁵ Proti těmto pramenným svědectvím staví velmi správně Charvát další dvě svědectví. Je to Harantův cestopis z roku 1608, v němž se objevují vedle subjektivnosti náboženského přesvědčení již názory, příznačné pro české nekatolíky. To potvrzuje také zpráva Jana Jiřího Haranta, vztahující se k témuž roku (1608), a to tam, kde hovoří o Rudolfovu přání, aby se Harant stal presidentem České komory, proti čemuž se tehdy postavili někteří katoličtí císařští radové. Ti označili tehdy Haranta za kacíře a tak mu znemožnili přístup k této vysoké hodnosti. Nicméně i k této zprávě se staví Charvát velmi kriticky, poněvadž ji považuje za subjektivní interpretaci Jana Jiřího Haranta, který byl sám nekatolík a později se raději vystěhoval z Čech.¹⁴⁶

Zda byla tehdy Pecka podobojí, nedá se s bezpečností zjistit. Přitom se v pamětní knize, která je dnes uložena na faře kostela v Pecce, dočteme, že „za panování J. M. vysoce urozeného pána, pana Křištofa Haranta z Polžic, Bezdružic, pána na Pecce byl praedicantem vůbec farář jmenovaný na Pecce pan Jan Křištof Steinberger z Altensteinu“, původně luterán, který pak roku 1622 přestoupil ke katolictví a do roku 1628 byl katolickým farářem.¹⁴⁷ Charvát je toho názoru, že konverse Harantova byla důsledkem jeho „vnitřního převratu náboženského.“¹⁴⁸ Jako motivy tohoto vnitřního převratu uvádí jednak Harantovy náboženské názory, vyjádřené v jeho *Cestě*, působnost českého nekatolického prostředí, jeho náboženské hloubání a rozjímání, jednak působnost četby, jak o tom svědčí obsah jeho domácí knihovny na zámku Pecce, v které byly zastoupeny knihy převážně náboženského obsahu.

Zdá se, že v době, kdy Harant psal svou *Cestu*, byl již vlažným katolíkem. Konfesijně patrně už tehdy inklinoval k staroutrakvismu, který podle všeho nejlépe vyhovoval jeho neortodoxní a tolerantní povaze. Harantova náboženská tole-

rance měla svůj původ v jeho stále vzněcovaném zájmu o různá náboženství, která byla zjemňována jeho lidsky vytríbenými city člověka k člověku. Byla to cesta k náboženskému ekumenismu, který se výrazně projevil v době Harantova vyzrálého mužného věku, zvláště v době, kdy vykonával úřad presidenta České komory v Praze. Mezi knihami náboženského obsahu v jeho soukromé knihovně na zámku Pecece byl např. také kancionál bratří boleslavských, Vejklad Jana Husa, německé kaivínské žalmy aj. spisy tohoto druhu.

Charvát formuluje svůj názor o náboženském založení Harantově v tomto trefném konstatování: „*A tato Harantova náboženská konverse je nejzajímavějším a psychologicky nejnepřehlednějším vyložitelným problémem jeho osobnosti. Zatímco česká šlechta oslněna nádherou cizích mravů, tlačících se k nám ze Španěl, Francie a Itálie, a lákajících k napodobení, přestupovala ke katolicismu, aby se vyrovnala všem těm, kteří je k nám přinášeli a kteří byli všichni vášniví katolíci, mluvící pohrdavě o kacířství, v němž viděli kus německého sedláka, Křištof Harant, prošlý oněmi zeměmi a vychovaný jejich kulturou, obrací se k protestantismu. V jeho konversi byla spíše hluboká opravdovost, než politická krátkozrakost. Což by byl tak zaslepený ctižádostí, aby neviděl nebo aspoň instinktivně netušil, ke které straně se kloní vítězství velikého zápasu obou světů? Což katolíci konvertitě Liechtenstein, Slavata a Valdštejn nebyli zrovna prognosou změny kursu?*“¹⁴⁹

Nejpádnejší doklad upřímnosti a opravdovosti Harantovy konverse spatřuje Charvát v Harantově kšaftu, který zanechal své třetí manželce Anně Salomeně, zvláště v oné části, kde hovoří o další výchově svých dětí. Tam doslova čteme tato vzrušená slova: „*Strany mých dětí, to že jí dostatečně poručím a vůli mou poslední oznamuji, že tomu nechci, aby jim za praeceptora jezovitu aneb kohokoli pod jednou brala; nebo já vím, že by je tím subtylným jedem Antikristovým nakvasili, z kteréhož by mládež ne tak snadně vyjítí mohla; ale ať jim pod obojí dobrě lidi za praeceptory jedná. A toho doložte: jestliže její nedbanlivosti aneb původem, který z mých dětí převeden bude, že na ni v den soudný budu Pánu Bohu žalovati a z toho ona jemu hrozný počet vydávati musí.*“¹⁵⁰ Charvát pak zavírá kapitolu o Harantově konversi konstatováním, že Haranta patrně k této konversi přivedla revoluční atmosféra českého severu, neboť staví jeho postavu vedle jeho sousedů Budovce, Šlika, Smiřického a Thurna.¹⁵¹

Myslím však, že otázka Harantovy konverse není tak zcela snadná a jednoduchá, jak se domnívá Charvát. Nemožu se zbavit dojmu, že tu přece jenom byla důležitou složkou Harantova osobní ctižádostivost, i když nesená náboženskou hloubavostí a tím ovšem i upřímnou vírou. Harant nebyl ani bojovný katolík, ani bojovný luterán. Na jedné straně se mluví v pramenech o Harantovi jako o katolíku, na druhé zase jako o kacíři. Tato rozpornost konfesijní souvisela patrně s předchozí Harantovou výchovou. Jeho kosmopolitická výchova a renesanční humanismus jej často vedly k náboženské skepsi, což konečně bylo v souladu s jeho reálnou, intelektuálně a racionalisticky založenou povahou. Národní a vlastenecký cit byl u něho narušen typicky kosmopolitickým renesančním humanismem. Nesmíme zapomenout, že jeho vlivem došlo již v 15. století v českých zemích k národnému zvlažnění, k odklonu od nacionálních myšlenek a k nechtí k českému jazyku, který byl humanisty považován za vulgární a barbarský. Národní zvlažnění pak vedlo v 16. století k postupné germanizaci Čech a Prahy, jejíž příčiny musíme hledat v hospodářsko-náboženských faktorech, především v rozšíření Lutherova a Kalvínova učení. A tak v předbělohorské době byla způ-

sobena germanizace Čech přílivem německých řemeslníků, invasí světa lutersko-německého a kritickou situací pražské university. Úpadek pražského vysokého učení odváděl šlechtickou mládež od studia na domácí universitě a vhněl ji na university cizí, kde podléhala zvl. německému duchovnímu a kulturnímu vlivu a tlaku, tím se přirozeně odnárodňovala a germanizovala. Tento germanizační proces byl také urychlován sňatky českých šlechticů s Němkami a geografickou polohou Čech. K nejintenzivnější germanizaci Prahy a Čech došlo v letech 1526 až 1620, tedy právě v době, kdy žil a duševně se vyvíjel Kryštof Harant. Je tudíž zcela nesporné, že na jeho náboženskou i národní toleranci, dokonce vlažnost, působili všechny zde uvedené faktory, tak příznačné pro českou humanistickou renesanční kulturu 16. století.¹⁵²

S touto povahovou vlastností souvisela také Harantova dychtivost po slávě na poli literárním i uměleckém a jeho touha po velikosti a významnosti na poli společensko-politickém. To ovšem jej přímo vedlo ke svrchu zmíněné kosmopolitické světovosti. Konečně tento rys s vystupňovaným individualismem byl obecným znakem tehdejšího renesančního člověka. Od svého útlého mládí byl Harant záměrně vychováván v universalistickém katolicismu, neboť byl záhy odpoután od ryze českého prostředí, což také nemálo formovalo jeho vnitřní intelektuální profil. Pohyboval se téměř všemř v nečeském, cizím společenském prostředí, zvláště na dvoře Ferdinandově v Inšpruku a později zase na dvoře císaře Rudolfa II. v Praze, takže záhy ztratil intenzivnější citový vztah k svému národu, a proto také postupně národnostně zvlažněl. A tak česká katolická šlechtická mládež, která jako pázata sloužila při feudálních dvorech, přímo dychtivě ssála kosmopolitní kulturu. Jinak tomu bylo u nekatolíků, kteří posílali své syny na německé nebo švýcarské akademie, do malého, spíše provinciálního prostředí, kde sice působili vynikající učenci, ale kde se i tato mládež neodcizovala svému národu a neztrácela národní citění. Ale i tato protestantská mládež byla ztracena víře i národu, zvláště tehdy, když se dostala do kosmopolitického a protireformačního italského prostředí. Josef P e k a ř, dotýkaje se tohoto problému, praví: *„Italie se báli, a nikoliv bez důvodu: zabloudiv-li tam nadaný český student z kacířské rodiny, podlehl brzo moci a svůdnému lesku té protireformační kultury, odcizil se víře rodiny a tradicím vlasti. Tak pokatolíčil se tam mladý Vilém Slavata, tak jiní a jiní. Z mladých odpadlíků stávali se nejhrolivější bojovníci protireformace v duchu italském; tam v Itálii učili se železné energii, nelitostné důslednosti a vůli: vyniknout stůj co stůj! Slavata a Valdštejn jsou takřka typy takových renesančních lidí na naší půdě, rozdílné ovšem povahy. Heřman Černín z Chudenic je jim jen do jisté míry: neohroženou odvahu a průbojnost, čilou podnikavost vůle přinesl si nadaný mládenec zřejmě již z domova.“*¹⁵³ Harant je v tomto směru přímo exemplární ukázkou tohoto vzoru renesančního člověka! Byl typický příslušník této katolické šlechtické mládeže. Prošel tuhou protireformační kulturou a školením, pak katolickou výchovou své rodiny a nakonec se dostal do duchovní atmosféry protestantské. Odtud jeho názorová rozkolísanost, povahová nepevnost a nestálost, která byla ještě posilována ctižádostivostí a vystupňovaným individualismem. Také jeho jazyková výchova nemálo přispívala k této názorové nejistotě. Podobně jako tehdejší čeští feudálové byl také Harant od mládí veden k učení němčinou a latinou.¹⁵⁴

Harantova rozpolcenost jazyková a jeho kosmopolitická výchova snad vedly také k náboženské rozpolcenosti a nepevnosti. Další příčina Harantovy konfesijní rozpornosti patrně také souvisí s jeho životem na pražském císařském

dvoře, dále s jeho tak kontrastními názorovými proměnami. Vždyť právě v letech devadesátých 16. století vládlo na rudolfinském dvoře v Praze tolerantní a neutrální staroutrakvistické stanovisko. Toto umírněné konfesijní hledisko umožňovalo Harantovi stále přátelské styky jak s katolíky, tak i s vlivnými osobnostmi nekatolickými a utrakvistickými.

Jak jsme již svrchu uvedli, nebyl tedy Harant bojovný protestant. O tom nejvýmluvněji svědčí jeho poměr ke katolíkům v době jeho konfesijní konverze, zvláště v době, kdy zastával politicky exponovanou funkci presidenta České komory. Vždy usiloval o to, aby se nedostal s katolíky do ostrého názorového konfliktu. Tu pak vidíme nejen jeho reálnou politickou prozíravost, ale snad i jakýsi druh sice neobratné, ale zřejmě opatrnické taktiky. Tak např. 24. prosince 1619 přijímá u sv. Víta pod obojí podle kalvínského způsobu a několik měsíců nato dne 25. července 1620 dává provozovat na den sv. Jakuba svou mši (*Missa quinis vocibus*) v katolickém chrámu u sv. Jakuba na Starém Městě pražském za velké účasti svých přátel ku podivu a zřejmému uspokojení katolíků.¹⁵⁵ Stalo se tak v době, kdy se už schylovalo k tragickým bělohorským událostem. Byla to svého druhu jakási protievangelická provokace, když Harant, tehdy již nekatolik, dal provozovat zcela ostentativně ryze katolickou mši v katolickém chrámu za kalvínského panovníka Friedricha Falckého! Tehdy jistě pražská katolická menšina byla tímto Harantovým činem velmi příznivě překvapena. Proto se ani nepodivíme, že krátce po provedení této mše byl tajně odeslán dopis Johannu Georgu hr. z Hohenzollernu, v němž se vyjadřuje údiv nad provedením katolické mše nekatolika Haranta a zároveň i naděje v lepší příští katolické věci v Čechách. Provedení Harantovy mše v katolickém kostele bylo ze strany katolíků považováno za jakési příznivé znamení k počínajícímu vítězství katolicismu v českých zemích a za projev názorové nepevnosti v táboře pražských protestantů. Tuto blahovolnou loajalitu ke katolíkům v době, kdy zastával Harant vysoké úřední funkce za krátkého mezivládí Friedricha Falckého, zdůraznil později sám Harant ve svém předsmrtném pohovoru se zpovědníkem Janem Rosaciem-Hořovským.¹⁵⁶

Tedy, jak vidíme, otázka Harantovy náboženské konverze není nikterak jednoduchá, neboť byla způsobena různorodými činiteli, a to jak povahy morálně-náboženské, tak v neposlední řadě i faktory ekonomicko-politickými.

Poslední léta života Harantova byla vyplněna vírem a spádem tragických politických událostí, do nichž se znovu Harant vrhl jako jedna z vůdčích postav českého stavovského odboje, který byl pouze úvodem k velkému evropskému konfliktu, a nedá se tudíž izolovat od ostatního evropského dění té doby.¹⁵⁷ Česká válka z let 1618—1620 byla součástí velkého zápasu a zároveň předehrou válečných událostí, které pak strhly do třicetileté války téměř celou Evropu. Tuto válku předcházela celková evropská krize, takže česká válka byla jejím logickým politicko-vojenským a ekonomickým důsledkem. Ohnisko protihabsburského a protikatolického odboje vzniklo již v Nizozemí, kde šlo především o zlomení španělského hospodářského monopolu. Tedy celý tento konflikt z let 1618 až 1620 měl nejen povahu náboženskou, ale i povahu politickou, sociální a hospodářskou.¹⁵⁸

Jestliže čeští protestanté doufali, že Rudolfovým Majestátem z roku 1609 dosáhli trvalého zajištění svých náboženských svobod a své další existence, trpce se zklamali. Jejich političtí a náboženští protivníci se nedali utiшит v boji proti nim. Naopak lze říci, že celé údobí vlády Matyášovy (1611—1619) bylo vy-

plněno většími nebo menšími konflikty mezi oběma soupeřícími stranami, což se zvláště důrazně projevilo ve velkém konfliktu při volbě Ferdinanda II. a při událostech, které se sběhly v Hrobu a v Broumově.

Zatímco Harant prožíval chvíle soustředěné budovatelské práce na zámku Pecce, domácí a evropské politické události se řítily vpřed rychlým a neúprosně dramatickým tempem. Nakonec strhly i Haranta do svého dramatického víru a spádu. Záhy proto jej nalézáme v čele odbojných českých pánů. Po přijetí Ferdinanda II. za českého krále nastal nový nezákonný postup proti nekatolíkům. Proto došlo k památným stížným sjezdům českých evangelických stavů v Praze. Dne 5. března 1618 se společně sešli zástupci české protestantské šlechty se zástupci všech krajů spolu s protestantskými úředníky a radami ve velké síni Karlovy koleje. Podnět k tomuto protestnímu shromáždění dal útisk protestantů, zavření a poboření kostelů luteránských poddaných v arcibiskupském městečku Hrobu na saské hranici a v benediktinském klášterním městě Broumově, a to z rozkazu katolické duchovní vrchnosti.¹⁵⁹ Zde také jednal Thurn s defensory o nastávajícím druhém sjezdu protestantů v Praze. Tento další sjezd sice císař z podnětu Khleslova zakázal, ale přes tento zákaz byl druhý sjezd zahájen v pondělí ráno 21. května 1618 bohoslužbami, které celebroul farář od sv. Mikuláše na Malé Straně M. Jan Rosacius-Hořovský, assesor dolní konsistoře. Jednání probíhalo v Karlově koleji. Sjezd se vyvíjel v projevech loajality k císaři a králi a trval ještě i 22. května. Mezi odbojnými pány a českými městy došlo však přece jenom k názorovému rozkolu. Tím se ovšem situace značně a velmi nebezpečným způsobem přiostrčila. Jediný, kdo z českých pánů pochopil nesmírnou vážnost situace a tohoto rozkolu, byl Jáchym Ondřej Šlik. Spád tragických událostí se nedal již nikterak zastavit. Téhož dne v úterý navečer dne 22. května bylo v domě čtyřiaadvacetiletého Albrechta Jana Smiřického ze Smiřic, Harantova souseda z Kumburku a jednoho z předáků stavovského odboje, potají ujednáno ustavit vládu direktorů a kvapem svolat zemskou hotovost.¹⁶⁰ Na schůzi, která se sešla v domě Smiřického na Malostranském náměstí (dnes u Montagů), se sešli vedle Smiřického též Thurn, Budovec, Oldřich Vchynský a pravděpodobně také Václav z Roupova a Linhart Colonna z Felsu. Zda na této poradě byl Harant, nedá se ničím doložit. Došlo se k závěru, že je nutné, aby nad místodržícími jako rušiteli veřejného pořádku byl proveden „*krátký soud*“.

Druhého dne ve středu ráno dne 23. května 1618 se shromáždili stavové u Thurna, Felse, Viléma z Lobkovic a v Karolinu, aby se odtud odebrali na hrad. Účastníci karolinského sjezdu se vydali „*s velikým houfem, na vozích, na koních i mnozí pěšky*“ v počtu půldruhého sta osob, povětšinou ozbrojeni, k Pražskému hradu. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka a hejtmán Diviš Černín byli přinuceni vpustit delegaci odbojných českých pánů do hradu. Po poradě v „*zelené*“ soudní světnici odebrali se do „*české kanceláře*“, úřadovny královských českých místodržících, tehdejšího „*českého ministerstva*“ a zde za vzniklé hádky obvinili místodržící, že popouzejí krále proti stavům. Nakonec se všechn hněv soustředil především proti „*jezuitským pacholatům*“ Vilému Slavatovi z Chlumu a Košumberka a Jaroslavu Bořitovi z Martinic, a tak došlo k památné pražské defenestraci, která se stala повеlem k povstání. S exekucí se počalo asi po desáté hodině dopoledne. Nejprve byl vyhozen z okna do Jeleního příkopu Martinic, po něm Slavata a nakonec pisař Filip Fabricius Platter.¹⁶¹

Po vykonané exekuci nastalo po všech pražských městech nesmírné pohnutí a sročení lidu, poněvadž se očekávalo, že dojde k násilným represáliím. Původ-

cem a hlavním podněcovatelem defenestrace byl hr. z Thurnu. Ta byla „*počátkem a dveřmi všechněch našich následujících béd a neřestí*“, jak vysvětá z dopisu hr. Jáchyma Ondřeje Šlika knížeti Karlu z Lichtenštejna (dopis je datován: Görlitz den 2. Martii 1621), jehož autograf se nalézal v papírech Slavatových v jindřichohradeckém archívu (Slavata jej přetiskl ve svých Pamětech II, 120 a d.).¹⁶² Nelze bezpečně zjistit na základě pramenných dokladů, zda Harant byl tehdy v Praze a zda se aktivně zúčastnil také defenestrace. Je však mimo diskusi, že poslední politické události jistě mocně zapůsobily na Haranta a na jeho styky s Thurnem, A. J. Smiřickým, Šlikem a Budovcem. Tito měli své statky v Českém ráji a byli nepochybně ve stálém spojení s Harantem. Dokonce Thurn a Smiřický, kteří patřili k nejrozhodnějším odpůrcům Habsburků, byli prvními sousedě Harantovi, když se roku 1615 trvale usadil na Pecce. Kulturní zájmy jej sblížovaly zvláště s Albrechtem Janem Smiřickým, který byl mecenášem spisovatelů a sám byl básník. S Thurnem zase sblížovaly Haranta vzpomínky na Inšpruk a na Tyrolsko. Vždyť Thurn se narodil v Inšpruku. V době, kdy pobýval Harant v Inšpruku a na ambraském zámku, byl starý Thurn zklaman a roztrpčen brutálním postupem protireformace, a proto se stále v rozhovorech omlouval. Jindřich Matyáš z Thurnu podnikl roku 1585 cestu do Cařihradu, do Svaté země a Egypta. Harant nepochybně jej pak následoval. Také rozchod rodiny Thurnů s Habsburky musil působit na Haranta velmi pozitivním způsobem.

Následujícího dne 24. května 1618 se shromáždili stavové k nové poradě, tentokrát ve sněmovní síni na Pražském hradě. Na tomto sněmu ustavili za předsednictví Václava Viléma z Roupova prozatímní vládu 30 direktorů a nařídili (25. května 1618) zemskou pohotovost pod vrchním velením Matyáše z Thurnu. Direktori měli fungovat jako prozatímní vláda, než bude zvolen nový český panovník. Direktori byli po deseti ze stavu panského, rytířského a městského. Za direktory ze stavu panského byli zvoleni: Bohuchval Berka z Dubé a Lipého na Loukovci, Kuřivodech, Bělé a Chýšech; Vilém st. z Lobkovic na Týně Horšově, Ččovicích a Mířkově; Pavel z Řičan a na Dubu; Petr Švamberg na Třeboni, Orlíku, Ronšperce, Zvikově a Kestřanech; Václav Vilém z Roupova na Trnovanech a Žitenicích; Jáchym Ondřej Šlik z Holíče, hrabě z Pasounu a Lokte, na Svijanech a Rovni; Václav z Budova na Hradišti nad Jizerou, Zásadce a Chocnějovicích; Jan Albín Šlik z Holíče, hrabě z Pasounu a Lokte, na Falknově a Doupově; Vilém ze Vchynic a Tetova, na jehož místo byl později dosazen jeho bratr Racek, „*když sobě té nevážil*“; Albrecht Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad Černými lesy, Dubu a Náchodě (všichni kromě Smiřického císařští radové). Další deset bylo zvoleno ze stavu rytířského: Kašpar Kaplíř ze Sulevic na Neustupově a Miličíně; Prokop Dvořeký z Olbramovic na Vršovicích; Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Malšovic na Velkém Osově a Skřipli; Friedrich z Bílé na Vyhlovicích a Dubkovicích; Kryštof Fictum z Fictuma na Novém Šumberce a Klášterci; Jindřich Ota z Losu a na Komárově; Albrecht Pfefferkorn z Ottopachu na Jinonicích a Bukovicích (všichni starší císařští radové); Humprecht st. Černín z Chudenic, místokomorník král. českého; Václav Šťastný Pětipeský z Chýš a Egerberku na Byšicích a Obříství; Petr Milner z Milhauzu na Zvoleněvsi, císařská rada nad apelacemi na Pražském hradě. Další deset bylo ze stavu městského, a sice ze Starého Města pražského: Martin Fruwein z Podolí; Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu; Daniel Škreta Šotnovský ze Závoric, sekretář při komoře české; Jan Oršinovský z Firštenfeldu. Z Nového Města pražského: M. Va-

lentin Kochan z Prachové; Tobiáš Šteffek z Koloděj a Václav Písecký z Kranichfeldu. Z Menšího Města pražského: Kryštof Kober z Koberšperku. Od Hory Kutné: Jan Šultýs z Felsdorfu; ze Žatce: Maxmilián Hošťálek z Javořice. Za sekretáře pak zvolen Benjamin Fruwein z Podolí, a sice s právem, „*aby tolikéž v radě sedal, a s týmiž direktory při uvažování býval*“.

Vláda byla svěřena direktorům na základě plnomocenství, které bylo dáno direktorům na sněmu již 26. června 1609.¹⁶³ Na své úřady nastoupili direktoři již 25. května 1618. Na 8. července 1619 svolali generální sněm do Prahy, aby uzavřeli konfederaci se zeměmi koruny České a Rakousy. Odmítli jednání s Ferdinandem. Dne 19. srpna 1619 se vyslovili pro sesazení Ferdinandovo a 26. srpna 1619 zvolili Friedricha Falckého za českého krále. Když Friedrich korunu přijal, svolali naposledy sněm do Prahy na 28. října 1619 a po korunovaci Friedrichově (dne 4. XI. 1619) byli propuštěni ze svých závazků, povinností a přísah. Tehdy také Friedrich nově obsadil nejvyšší zemské úřady, přitom i úřad nejvyššího kancléře, jímž se stal Václav Vilém z Roupova. Také na Moravě si stavové moravští dne 10. května 1619 ustanovili direktorskou vládu, a to ze stavu panského a rytířského po 12 a ze stavu městského 6 členů. Jménem stavů pak spravovali zemi. Svého úřadu byli pak zproštěni dne 9. prosince 1619 po vykonaném holdu králi Friedrichu Falckému.

Často se mylně uvádí v historické literatuře, že mezi direktory byl také Kryštof Harant z Polžic.¹⁶⁴ Ten, jak jsme zjistili, mezi nimi nebyl. Naproti tomu je zcela bezpečně zjištěno, že Harant podporoval odbojné hnutí morálně i finančně, takže utratil mnoho jmění na domácí stavovskou odbojovou akci. Bezpečnou zprávu o Harantově účasti na českém stavovském odboji máme ze dne 2. dubna 1619. Tehdy byl činný spolu s Odolenem Pětipeským z Chýš a Egerberku jako vojenský komisař nad lidem z krajů slánského, litoměřického, žateckého a rakovnického.

Na stavovském sjezdu, který se sešel a byl zahájen 18. března 1619 na Pražském hradě, byli mezi jiným také zvoleni komisaři ke správě jednotlivých krajů. Byli ustaveni vždy tři ze všech tří stavů v každém kraji. Pavel Skála ze Zhoře píše o tom takto: „*K správě pak a opatrování krajův za komissaře nařizeny osoby tři v každém kraji ze všech tří stavův*“ a dále poznamenává: „*Aby tím lepší řád při takové veřejnosti a výpravě zachován býti mohl, volili stavové k témuž lidu jízdnému i pěšimu za komissaře jednu osobu panskou a druhou rytířskou*“, dále poznamenává, že zvolili „*Kryštofa Haranta z Polžic, Vodolana Pětipeského nad lidem z krajův Slánského, Litoměřického, Žateckého a Rakovnického*“.¹⁶⁵

Tímto úřadem byl Harant pověřen na stavovském sněmu, který zasedal ve dnech 18.–23. března 1619 na Pražském hradě. Z podnětu Thurnova a Felse bylo na tomto sněmu také jednáno o nutnosti zbrojení proti císaři Ferdinandu II. K otevřenému boji však došlo teprve až po smrti Matyášově ve Vídni dne 20. března 1619.¹⁶⁶ Dne 29. března 1619 rozhlásili čeští direktoři, že císař a král Matyáš zemřel a po celé Praze bylo vyzváněno. Určili pak komisaře k soupisu a inventarizaci všeho královského majetku a pokladů, které se ještě nalézaly na Pražském hradě. Tehdy byl pořízen nepochybně také inventář obrazů z rudolfinských uměleckých sbírek.

Nedlouho po Matyášově smrti se již netrpělivě písemně obracel Ferdinand II. na české direktory (od 16. května 1619 počínaje) a dožadoval se českého královského trůnu, neboť již 29. června 1617 byl korunován za českého krále a dne 1. července 1618 byla mu vsazena na hlavu svatoštěpánská koruna.¹⁶⁷

Právě v této době vypukl český odboj. O něm se Ferdinand II. dověděl ve Vídni

při banketu s ostřihomským arcibiskupem Petrem Pázmánym dne 27. května 1618. Když čeští stavové odepřeli uznat Ferdinanda II. za českého krále, byl dokonce císař obležen českým vojskem ve Vídni, jemuž tehdy velel Matyáš Jindřich hr. z Thurnu. Také Harant se v květnu 1619 zúčastnil tohoto tažení, poněvadž byl u utrakvistů vážen pro své válečné zkušenosti a vojenské znalosti, kterých nabyl především za tureckých válek. Jeho odvahu a válečnický talent ocenil i Thurn, a proto s ním táhl proti Vídni.¹⁶⁸ Situace byla velmi vážná. Harant, který velel dělostřelbě, dal dne 2. června 1619 dokonce rozkaz ostřelovat císařský hrad ve Vídni. Sám císař Ferdinand II. byl ohrožen na životě, neboť dělové koule dopadaly přímo pod okna císařského hradu.¹⁶⁹ To byl také jeden z nejvážnějších důvodů, pro který byl Harant odsouzen k smrti po zhroucení stavovského odboje. I když se tehdy zmocnil Thurn části města před hradbami, musilo české vojsko ustoupit, neboť se podařilo dne 11. června 1619 osvobodit císaře pomocí Dampierrových dragounů. A tak po nezdařeném tažení a marném obléhání Vídně obrátil se v noci dne 14. června 1619 Thurn na zpáteční pochod do Čech, kde byla Praha ohrožena císařským vojskem pod vojevůdcem Buquoyem.¹⁷⁰

Harant někdy v této době podnikl cestu do Slezska, aby přemluvil tamější vévodské stavy k přestupu k utrakvistické lize v Čechách. Když se vrátil ze Slezska domů, bydlil v Praze v domě *U modrého lva*, čp. 373 na Malé Straně na vyvýšeném prostoru Újezda a Tržiště, který koupil v sobotu po sv. Martinu dne 16. listopadu 1619 od bratří Gabriela Kryštofa a Václava Želenských ze Sebuzína.¹⁷¹

Válečné úspěchy v předbělohorských vojenských taženích byly nerozhodné. Když se přidali k odboji rakouští stavové a sedmihradský kníže Gabriel Bethlén, měla převahu stavovská vojska, jež se pokusila znovu v listopadu 1619 o dobytí Vídně. Ale i tento podnik znovu ztroskotal, poněvadž vojsko Bethléново musilo náhle ustoupit a odtáhnout, aby udusilo domácí povstání. Byl to poslední úspěšný stavovský výboj, neboť již v té době se z lokálního vojenského odboje stal evropský zápas. A toto svázání českého odboje s evropskými zájmy se stalo jednou z hlavních příčin porážky českého stavovského povstání.

Na generálním konfедераčním sněmu, který se konal od 23. července do 31. srpna 1619, byly jmenovány komise k odhadu konfiskovaných statků jednotlivých krajů. Sněm byl zahájen již 8. července 1619 slavnými bohoslužbami v německém kostele Nejsv. Trojice na Malé Straně na Újezdě. Tehdy byly zpívány německé duchovní písně *Eine feste Burg* a *Wär Gott nicht mit uns diese Zeit*. Na tomto sněmu byl projednáván projekt ústavy stavovského státu, jak jej připravovaly tzv. konfederace. Po třináctidenním rokování došlo ke konečné formulaci a k slavnostnímu podepsání konfederací ve středu dne 31. července 1619 za hlaholu pražských zvonů a dělových salv. Osudná bělohorská bitva pohřbila i tento velkolepý projekt konfederací a ústavy stavovského státu. Byl to vrcholný akt českých stavů, jehož písemný dokument velkých stavovských konfederací z roku 1619 byl nejen obsahově, ale i stylisticky vzorně vypracován, takže nesporně patří k jednomu z posledních projevů českého humanistického politického myšlení před bitvou na Bílé hoře.¹⁷² Na tomto sněmu byl také jmenován v hradeckém kraji za panský stav Kryštof Harant, za rytířský zase Mikuláš Klusák z Kostelce a za městský Jan Tobolecius.¹⁷³

Harant se také zúčastnil dne 19. a 26. srpna 1619 zasedání českých stavů, na němž se jednalo o české královské otázce. Dne 22. srpna 1619 bylo jednohlasně

odhlasováno sesazení Ferdinanda II., a již dne 26. srpna 1619 byl zvolen, jak už bylo svrchu řečeno, za českého krále falcký kurfiřt Friedrich (1596—1632), třiačdvacetiletý mladík, člověk spíše dobromyslný než nadaný státník a panovník.¹⁷⁴ Byl zetěm anglického krále Jakuba I., stál v čele protestantské Unie německých knížat a byl svolný k boji proti Habsburkům. Své rozhodnutí dali dne 1. září 1619 čeští stavové vyhlásit veřejnosti v pražských českých a německých kostelích. Nově zvolený král přijel dne 31. října 1619 slavnostně do Prahy. Příjezd Friedricha Falckého do Čech byl opravdu slavný. Jeho průvod vyjel ráno 25. října 1619 z Chebu a z Waldsasu. Pohyboval se přes Falknov na zámek do Kysiblu, přes Žatec do Loun, do Slaného, na zámek Buštěhrad a odtud do Prahy. Po cestě byl průvod všude bouřlivě vítán. Dne 31. října 1619 se průvod přiblížil ku Praze, zastavil se v královské oboře k slavnostnímu obědu v letohrádku Hvězda. Tehdy ovšem ještě Friedrich Falcký netušil, že více než za jeden rok se mu stane toto místo osudné. Jeho slavný vjezd do Prahy dne 31. října 1619 byl zkalen nepříznivým, pozdně podzimním počasím. Skála ze Zhoře píše: *„Den pak a počasí nebylo samo v sobě veselé, ale pošmourné a nad míru větrné, což mnozí nepřijímali za všelijak potěšitelné a dobré znamení budoucích věcí.“* Při pražském uvítání se sešlo 2000 koní *„a sami Pražané s měšťany svými na tu výpravu při uvítání krále do 50.000 zlatých peněz hotových z svého vlastního měšce vynaložili, ježto byli by mnohem lépe udělali, aby byli tu sumu na lid svůj válečný obrátili“*.¹⁷⁵ Při velmi slavnostním korunovačním aktu byla provozována ve svatovítském chrámu *„muzika hlasitá i instrumentální“* a když vsazena královská koruna na hlavu nově zvoleného krále, počal *„administrator zpívati Te Deum laudamus, jehož následovali v tom všickni vesměs zpěváci, muzikanti, trubači i bubeníci, na své chory tůž píseň prozpěvující a vytrubující až do konce, že se po všem hradě Pražském rozléhalo“*.¹⁷⁶ Pražské zvony se rozlaholily, *„střelba veliká i malá potříkráte pouštěli jak na baštách a valích, tak i v placích od 13 kompanií. V tom pak zvonění a střelení jeden pacholek smělý, vylez v nejvyšší na makovicích věže při kostele zámeckém, stál při ní a tu celou chvíli praporem dosti velikým ustavičně točil, a druhý pod ním sedě na vlaské bubny vesele bubnoval.“*¹⁷⁷

Dne 7. listopadu 1619 byla korunována rovněž ve svatovítském chrámu za znění vokální a instrumentální hudby jeho manželka Alžběta britanská (1596 až 1662).¹⁷⁸

Brzo po svém příjezdu do Prahy a po korunovaci za českého krále (dne 4. listopadu 1619) nařídil Friedrich Falcký první jmenování nových českých hodnostářů. Kryštof Harant, osvědčivší se již předtím záslužnou úřední a politickou činností, byl jmenován dne 13. listopadu 1619 královským dvorním a komorním soudním radou, jak to můžeme zjistit z podpisu a pečeti Harantovy na jistině Anny Salomeny již ze dne 16. října 1619.¹⁷⁹ V tento nový, významný úřad uvedl Haranta a zároveň ho vzal do přísahy pan Vilém st. z Lobkovic, nejvyšší hofmistr království Českého.¹⁸⁰

To byl nesporně počátek nové, strmé, byť velmi krátké a riskantní kariéry Harantovy, neboť nedlouho poté se dostalo Harantovi další významné hodnosti. Již někdy na sklonku roku 1619 jmenoval Friedrich Falcký Haranta presidentem České komory, čímž byla konečně ukojena jeho velká životní touha a ctížádostivost.¹⁸¹ Když se Harant stal presidentem České komory, zúčastnil se s některými císařskými úředníky na Hod boží vánoční večere Páně ve svatovítském chrámu. Touto pobožností oslavil nově zvolený král podle falckého reformova-

ného způsobu vánoční svátky a vzbudil mezi pražským lidem pohoršení, neboť ten nebyl zvyklý tomuto způsobu bohoslužby.

Friedrich Falcký však nebyl patrně zprvu zcela spokojen s činností Harantovou v České komoře, jak to vysvítá z přípisu, který mu poslal dne 3. ledna 1620 z Brna. V něm mu vytýká, že od nastoupení presidentského úřadu neposlal dosud Harant zprávu o komorních záležitostech. V tomto přípise se král dotazuje, zda se postaral o zlepšení hospodářské situace na komorních statcích, zvláště na kolínském panství, které je podřízeno České komoře. Král vyzývá v tomto listu Haranta, aby tak neprodleně učinil a aby napříště pravidelně s ním korespondoval o záležitostech komory.¹⁸²

Přibližně v téže době (dne 11. ledna 1620) byl Harant spolu s Mikulášem Klusákem z Kostelce a Janem Toboleciem ustanoveni jako komisaři k prodeji duchovních statků v Hradeckém kraji. K přípisu nejvyšších zemských úředníků byli určeni k tomu, aby do příštích hromnic provedli dědičné dokoupení některých gruntů a vesnic broumovského kláštera, které byly zastaveny v určité sumě obci města Broumova.¹⁸³

Vlastní akt oficiálního uvedení Kryštofa Haranta do úřadu presidenta České komory se uskutečnil teprve až někdy v prvních měsících roku 1620. O tom svědčí zvláštní přípis krále Friedricha Falckého českým místodržícím, datovaný v Čáslavi dne 29. ledna 1620 na cestě do Brna, kde se tehdy 6. února 1620 zúčastnil holdu moravských stavů. V tomto přípise král Friedrich nařizuje, aby byl Harant slavnostně uveden v úřad České komory.¹⁸⁴ Tento slavnostní akt provedl po německy vykonané přísaze před knížetem Kristiánem z Anhaltu a před nejvyšším kancléřem Václavem Vilémem z Roupova nejvyšší zemský písař Václav Kaplíř ze Sulevic. Harant byl na tento svůj vysoký úřad velmi pyšný. Dokonce si dal k této významné a slavnostní události razit měděné žetony s rodovým znakem, také zlaté a stříbrné medaile se svým portrétem a znakem.¹⁸⁵

Záhy po nastoupení vysokého presidentského úřadu se Harant přesvědčil o neutěšeném finančním stavu dvorské pokladny, především tehdy, když musil vyplácet značné obnosy na královny cesty a když musil uspořádat hostinu u příležitosti křtin (dne 31. března 1620) třetího syna Friedricha Falckého. Nový dvůr upadal stále více a více do finanční krize. Ve vojsku začal rozklad, poněvadž nebylo dobře zásobováno a nebyl pravidelně vyplácen žold. Nicméně Harant všechny jemu svěřené úřady zastával nezištně, čestně a svědomitě. Byl především nestranný a spravedlivý jak k utrakvistům, tak ke katolíkům, zvláště při vyplácení důchodů.¹⁸⁶

Tehdejší protestantská Evropa si za této neutěšené situace českých věcí ani neuvědomila, že tu jde o počátky evropského zápasu. Podcenila význam českého odboje a považovala jej mylně za spor místního významu a rázu. Kdežto katolická Evropa, stojící na straně Ferdinandově, záhy postřehla, že tu jde o velký zápas zásadně evropského významu. První porážku utrpěla česko-falcká politika, když byl den po zvolení Friedricha Falckého za českého krále Ferdinand prohlášen za německého císaře, čímž získal nejen mravní posilu, ale i pevnou oporu u německých knížat. Tím se podařilo již hned na počátku roku 1620 sešikovat celou katolickou Evropu proti českému odboji.

Spojení stavové dosáhli sice již na sklonku roku 1619 určitých vojenských úspěchů, ale tím, že Ferdinand II. a jeho spojenci získali znamenité vojevůdce a také převahu nad stavovskými vojsky, tyto počáteční úspěchy se staly jen zcela přechodnými a do jisté míry iluzorními.¹⁸⁷ I když stavovská armáda byla

odvážným a nevšedním vojenským podnikem, přece od počátku trpěla špatnou organizací, nedostatkem prostředků a tím i malou bojovou morálkou žoldáckého vojska.

Ještě 28. ledna a 4. května 1620 zasedal Harant jako rada komorního soudu.¹⁸⁸ Zvláště v době válečného napětí se nevzdaloval z Prahy, kde sídlil ve svém nově zakoupeném domě. Činně se zúčastňoval různých veřejných a politických akcí. Byl např. mezi relátory při generálním sněmu roku 1620, kdy byl nejstarší syn Friedricha Falckého Friedrich Jindřich zvolen za nástupce na český královský trůn. Přitom však nebyl nekritický k událostem, jež se tehdy neúprosně řítily k neblahému konci. Byl dobře informován o neutěšené finanční situaci státu, o demoralizaci ve vojsku, o nechuti cizích mocností pomoci, zvláště o nezájmu vyšší české šlechty na osudu české otázky.¹⁸⁹ To vše počalo nahlodávat jeho důvěru v sílu a zdar českého povstání. Ve své skepsi zašel prý dokonce tak daleko, že počal uvažovat, zda by za dané situace nebylo výhodnější přece jenom uzavřít smírné jednání s Ferdinandem.¹⁹⁰ Ale jeho účast na povstání byla tak dalekosáhlá, že již nemohl z čistě prestižních a morálních důvodů nastoupit jinou cestu nebo jiné řešení. Rozhodl se proto pro druhou eventualitu: zůstat věren myšleně vzpoury. Přitom nelze pochybovat, že jeho nitro bylo stále zmítáno a pronásledováno chmurnou předtuchou tragické konce. O tom svědčí např. skutečnost, že svůj pražský dům dal ještě zavčas připsat své ženě Anně Salomeně. Jeho zlé předtuchy se splnily snad ještě tragičtěji než původně sám soudil. Během léta a podzimu roku 1620 se politická a vojenská situace tak přiostrčila, že vše již neúprosně směřovalo k obecnému válečnému konfliktu. Přitom se k válce nedostávalo peněz. Odpovídalo to také finančním poměrům na královském dvoře. Král byl z poloviny Němec, z poloviny Holanďan, královna byla Angličanka a v Čechách se hovořilo u dvora většinou francouzsky. Přitom národnostní složení vojáků bylo na české straně lepší než na straně císařské. Českým vojskům chybělo dělostřelectvo a oběma stranám chybělo střelivo. Již před bitvou na Bílé hoře bylo postavení Čech téměř beznadějně. Vojsko na české straně bylo nuzně oděné a celkově zchátralé.¹⁹¹ Od jara 1620 docházelo v Čechách k velkým selským povstáním, zvláště na Táborsku. Také na Moravě a ve Slezsku, zvláště v okolí Olomouce a na Opavsku, se bouřil selský lid. Ale české masy se nezapojily do tohoto zápasu.

Špatně placené vojsko plenilo, kam došlo. Tomuto morálnímu rozvratu nemohl zabránit ani stavovský vojevůdce kníže Kristián z Anhaltu. Obrat ve válečném štěstí císařských nastal v polovině r. 1620. Bavorské vojsko vtrhlo do Horních Rakous, pak táhlo do Čech, kde se spojilo s císařskou armádou, vedenou hrabětem Buquoyem. Anhalt se musil zřici ofenzívy v Dolním Rakousku, neboť byl nucen se obrátit do Čech, kde císařské vojsko pomocí Mansfeldovy zrady zneškodnilo v Plzni pomocný sbor, vydržovaný vévodou Savojským. Anhalt zatím ustoupil ke Znojmu, kam chtěl vylákat císařské vojsko a vytáhl 5. listopadu ku Praze. Anhalt s Thurnem za nočního pochodu předešli císařské vojsko, aby zaujali bojové postavení hodinu od Prahy na pláni bělohorské. V noci ze dne 5. na 6. listopad 1620 se sešikovalo za nepříznivého podzimního počasí vojsko na Bílé hoře před Prahou. České vojsko mělo o něco méně bojeschopných mužů než protivník. Moravská posila nedošla, takže vojenská situace odboje byla již předem beznadějná. Mimoto západní Čechy byly zachváceny velkým selským povstáním. V neděli dne 8. listopadu 1620 došlo na bělohorské pláni k neblahé a osudné bitvě.

Stručný průběh bitvy byl přibližně tento. Již před rozbřeskem dne byla překva-

pena u Ruzyně uherská jízda předvojem císařského vojska. Bylo pobito 200 jezdců, zajat celý oboz (trén) i s pokladnou. Uhři se dali na zmatený útěk. Poděsili ve spánku zvané královské vojsko, které leželo v dusné vlhké podzimní mlze na pláních Bílé hory. Královští se počali jen s nechutí zakopávat. Neměli ani dostatek náradí. Král Friedrich odjel z Unhoště do Prahy a podle dohody s Anhaltem měl připravit opevnění Bílé hory. Mínil však, že není třeba spěchat. Také královské vojsko neočekávalo srážku, a než byly dokončeny zákopy, zahájili císařští útok. Čechové stáli ve výhodném postavení. Proto císařští vojevůdcové váhali se započítím bitvy. Nakonec zvítězil návrh neapolského plukovníka Spinelliho, aby byla svedena jen větší šarvátká s částí vojska. Nedalo se ještě předpokládat, že z této šarvátky vzplane bitva, která povede k rozhodnému vítězství císařských.

Útok císařského vojska byl zahájen o 1. hodině po poledni na pravém křídle pěchotou a jízdou. Když vzplála bitva, bylo na straně císařské svěřeno velení těmto vojevůdcům: Maxmiliánu, vévodovi bavorskému, hr. Karlu Buquoyovi, Janu hr. Tillymu, Wilhelmu Verdugovi, Friedrichu von Teufenbachovi a Gottfriedu von Pappenheimovi. Z císařského vojska byli odkomandováni Albrecht z Valdštejna a Don Balthasar von Maradas, aby se postarali o proviant pro vojsko. Na straně stavů stáli v čele vojska tito velitelé: Kristián starší kníže z Anhaltu, Georg Friedrich hr. z Hohenlohe (z Hollachu), Anhalt mladší, Thurn mladší, Jindřich hr. Šlik, Jan ml. z Bubna a na Závřší a hrabě Jan Otto Styrum. Boj postupoval málo výhodně proti levému křídlu českého vojska, které útočilo proti nepříteli dělostřelectvem a jízdou a zahánělo jej. Tento úspěch posílil naděje českých vojevůdců. Vysílali proto nové pluky proti císařským. Tu se však Thurnův pluk náhle zastavil 400 kroků před nepřítelem. Střílel do vzduchu a dobrovolně se obrátil na útěk. Byla to msta za nevyplacený žold. Tito pak strhli s sebou zpět také Anhaltův pluk, část Kaplířova pluku a moravskou jízdu. Hohenlohova jízda a pěchota zahodila zbraně. A tak v půlhodině většina vojska prchá z bojiště. Levé křídlo a střed královského vojska se rozvratily. Nastal chaos a vojevůdci ztratili jistotu. Císařští s novými posilami pronásledovali prchající české vojsko. Mladý princ Kristián z Anhaltu se rozhodl hrdinně zachránit situaci. Na koni v čele lehkých jízdních střelců vyrazil proti Španělům. Rozrazil jejich první řady a hnal se proti císařským mušketýrům. Nastal krátký obrat v bitevní vřavě, neboť přední šiky císařského vojska zakolísaly a strhly s sebou ostatní šiky. Bavoři odhazují zbraně, poněvadž mysleli, že bitva je ztracena. Bylo však pozdě, poněvadž zbytek českého vojska nebyl již schopen útoku. Anhaltovi střelci byli rozbiti a mladičký jedenadvacetiletý vůdce byl dvakrát poraněn a spadl s koně. Souběžně s Anhaltovým útokem bojují úspěšně české voje na pravém křídle u obory, neboť se jim podařilo srazit ve svahu bavorské harcovníky. Ale i tento úspěch byl docela krátký, neboť polští kozáci se vrhli s řevem na uherskou jízdu, která zbaběle prchala motolským údolím k Vltavě a do strahovských vinic. Z královského vojska zůstalo jen pravé křídlo, kterému velel starý Anhalt. Pouze chvíli odráželo útoky nepřitele. Brzy byly však umlčeny poslední baterie. Po druhé hodině odpoledne se zbytky českého vojska zachraňovaly z obklíčení. Pouze moravský pluk s mladým Šlikem hrdinně odolával u zdi obory, kde vykrvácel do posledního muže. Ostatek českého vojska podlehl bez odporu rozrušeným Neapalcům. Nedlouho před obklíčením Moravanů opustil bojiště kníže Anhalt, obávajíce se zajetí. Prodal se prchajícími vojsky a uháněl ku Praze. Na Hradčanech se setkal s králem Friedrichem Falckým, který se svou suitou právě vyjel na bojiště,

kde již bitva skončila. Pro české vojsko to byla strašná porážka, v níž byla armáda o 21.000 mužích zničena. V řadách královských padlo 2000—6000 mužů, jak uvádějí nejednotně pramenné dokumenty. Z nich většina byla pobita na útěku. Z císařského vojska, z něhož bojovalo jen asi 12.000 mužů, ani ne polovina armády, padlo asi 250 mužů.

V této bitvě, která byla jedna z nejkrvavějších třicetileté války, bylo české vojsko poraženo. Johann Philipp Abelin (Abelinus) píše ve svém *Theatrum Europaeum* (I. díl, 1622, 411) o bitvě na Bílé hoře toto: „*Es ist bey Menschen Gedencken keine dergleichen Schlacht in der Christenheit vorgangen. Etliche schreiben die Böhmische Armada seye vor dem Treffen in dreyssig tausend Mann mit dem Landvolck und die Käyserliche mit der BAYERischen und auch Böhmischen Landvolck über 50.000 stuck gewesen.*“¹⁹² Přitom situace pro Čechy byla na bojišti strategicky výhodná, takže vítězství bylo téměř na dosah ruky, kdyby ovšem nebylo selhalo stavovské vojsko, které bylo mravně a kázeňsky naprosto rozvráceno. Žoldácké vojsko bylo špatně placeno, špatně živeno, špatně oděno a špatně vyzbrojeno.

Již Pavel Skála ze Zhoře byl toho názoru, že v českém stavovském vojsku nebylo vše v pořádku. Karel Stloukal při studiu bohemik v státním archívu v Hannoveru našel dokument o výsledku dvou důstojníků české stavovské armády, z něhož vyplývá, že mezi českými vojevůdci se uplatňovaly v době české politické krize v letech 1618—1619 vyslovené zrádné proudy. To se zvláště projevilo při srážce mezi jihočeskými rybníky. Zde se nebojovalo poctivě a tehdy se také ukázalo, že mezi veliteli českého vojska jsou vyloženi zrádci. Mimo jiné se také prokázalo, že ačkoli česká armáda v jižních Čechách byla v zimě roku 1618 nejméně třikrát tak silná než armáda nepřítelů, přece česká armáda nepodnikla nic proti němu. Vinu na této pasivitě českého stavovského vojska nesli především Hohenlohe a Colonna z Felsu. Zrada, které se dopustili stavovští vojevůdci na Mansfeldovi a české věci, byla pak dovršena událostmi, které se sběhly po porážce u Záblatí. Z toho lze soudit, že nezdar českého povstání byl patrně také zapříčiněn řetězcem větších a menších zrad. Armáda byla nedostatečně zásobena, takže pro nedostatek potravin pomřelo prý hladem v zimě r. 1618 několik tisíc vojáků, jak o tom vypověděli oba svrchu jmenovaní důstojníci české stavovské armády. Ti, kteří odpovídali za zásobování armády, se nezřízeným způsobem obohacovali, a zatímco vojsko doslova hladovělo, pořádali nákladné bankety a pitky, nestarali se o pohyby nepřítelů a lidně přihlíželi k tomu, jak jsou české země olupovány, okrádány a pustošeny.¹⁹³

Naproti tomu jádro císařského vojska tvořila bavorská armáda, která byla sestavena a organizována na podkladě branné povinnosti a dobrého žoldu. Po stránce ideové byla vychována v přísném katolickém duchu, podobně jako celá císařská armáda. Vojsko bylo rozplameňováno kazateli, zvláště pověstným náboženským fanatikem, karmelitánem Dominikem Scalza de Jesu Maria. Před bitvou se modlilo, zpovídalo, zpívaly se litanie a před útočníky byly neseny svaté obrazy. I v tom se projevil již nový barokní katolický duch, neboť katolická církev na Bílé hoře přímo mistrně uplatnila všechno své kazatelské umění, takže se pak musil dostavit vítězný konec. Naopak zase ideová pokrokovost českého boje spočívala v tom, že tento boj byl záměrně veden proti habsburskému absolutismu, proti nadvládě katolické církve a cízácké dynastie, tím ovšem za nezávistlost českého státu. Boj ztroskotal také na sobecké politice jeho představitelů a příčina porážky tkvěla nepochybně také v hospodářské a sociální situaci země, a ta

byla tehdy velmi špatná. Již Antonín Gindely správně postřehl, že třicetiletá válka nebyla způsobena jen motivy náboženskými, ale i politicko-hospodářskými a společenskými. Doslova praví: „*Zápas náboženský provázen byl neustále bojem o statky, čímž poskytováno potřebné palivo k dalšímu požáru.*“¹⁹⁴

Příčiny k této válce dlužno hledat již v roce 1610. I když byl Ferdinand až fanaticky náboženský člověk, přece u něho rozhodovaly světské sobecké zájmy a touha po moci, chtěl si zabezpečit co největší hmotné statky. Podobně i politika papežova se tehdy řídila především těmito mocensko-světskými a hospodářskými zájmy a pak teprve zájmy ideově-náboženskými. To platí nejen o katolících, ale i o protestantech, zvláště o Gustavu Adolfovi. Gindely praví závěrem: „*Války počínají z tisícových příčin, ale jakmile počaly, příčiny tyto ustupují do pozadí a na jejich místo nastupuje otázka o ukojení ctižádosti a ziskuchtivosti a válce čas vyměřuje.*“¹⁹⁵ Než byly tu ještě i další příčiny a motivy, které pro jejich spletnost nemůžeme tu dobře řešit.¹⁹⁶

Jen ve vší stručnosti lze říci, že bělohorská katastrofa byla logickým důsledkem tehdejších poměrů v královském vojsku a neblahým projevem tehdejších dobových názorů. Krutě se vymstilo sobectví zmaterializovaných českých stavů, kteří za necelých 200 let zdeptali české národní vědomí lidových mas, jímž se kdysi proslavilo české husitské hnutí. Bílá hora tvoří důležitý historický mezník v českých novodobých dějinách, neboť se uskutečnila právě v době, kdy se v Evropě zřetelně již projevil zápas mezi dvěma státními koncepcemi: státem stavovským a státem absolutistickým. Odtud bělohorská porážka neměla snad jen lokální význam, ale svými důsledky se stala událostí prvořadého evropského významu, neboť otevřela cestu panovníckému absolutismu, který se později stal v českých zemích vládnoucím principem.¹⁹⁷

Vítězství na Bílé hoře bylo oslaveno katolickými bohoslužbami ve svatovítské katedrále. „*Při čemž kdosi buď z kanovníků nebo z mužův učených měl obšírnou oraci latinskou. Po vyřízení slavnosti té držela se muzika rozkošná s hlučným a veselým bubnováním a troubením, ano i střelba veliká pouštiny na valích zámeckých.*“¹⁹⁸

Od 17. století téměř až po dnešní dobu byla bělohorská katastrofa také látkovým předmětem v české krásné literatuře. Podobně jako v české historické literatuře, tak i v české krásné literatuře byla bělohorská katastrofa zpracována rovněž se značnou dávkou politického a náboženského neobjektivního subjektivismu. Jsou to však namnoze projevy bez hlubší tvůrčí síly, někdy až literárně bezcenné, sentimentální a myšlenkově značně plytké.

V řadách bigotních katolíků a v tehdejších protireformačním ovzduší vzniklo kolem roku 1621, tedy těsně po bělohorské bitvě, množství příležitostných písní, často v podobě letákových paškvilů, které oslavovaly z katolicky protireformačního hlediska Bílou horu a její politické a náboženské důsledky. Jsou však mezi nimi i písně, jež svým dojemným a sentimentálně-larmojantním způsobem se snaží vzbudit v čtenáři soucit s životními osudy popravených českých pánů. Nalézáme tu také písně o Harantovi a Valdštejnovi. Jsou to většinou velmi prostoduché rýmováčky bez valné literární hodnoty. Byly šířeny po vzoru kramářských písní přímo jarmarečnickým způsobem mezi tehdejší nejširší lidové vrstvy. Některé z nich se dochovaly v rukopise. Tak např. píseň o Harantovi je zaznamenána v rukopisném sešitku, který je dnes uložen v knihovně Národního muzea v Praze. Tato paliteratura doznívá ještě hluboko do 18. století.

Jen nepatrná část z nich zpracovává bělohorskou katastrofu a harantovskou tematiku z vyššího hlediska, tedy tvůrčím básnickým nebo prozaickým uchopením daného látkového materiálu. Teprve až mnohem později v první polovině 19. století v českém obrozenském prostředí se počínají objevovat hodnotnější literární projevy. Bílou horu a pobělohorskou dobu s přihlídnutím k Harantovým životním osudům pochopila v její hrůzně, apokalyptické podobě jen hrstka českých literátů. Po mladém Čelakovském byl to především Karel Hynek Mácha, Eliška Krásnohorská,

později zvláště Svatopluk Čech, Julius Zeyer, Jaroslav Vrchlický, Alois Jirásek, Václav Beneš Třebitzký, Zikmund Winter, Jan Neruda a v novější době zase J. S. Machar, Otokar Březina, Antonín Sova, Viktor Dyk, Jaroslav Durych, Ivan Olbracht aj.

Bělohorská katastrofa a staroměstské popravky jsou zobrazeny také v četných rytinách, dřevorytech a malbách, ovšem velmi rozmanité výtvarné hodnoty. Vznikly ponejvíce již v 17. století. Jsou to většinou výtvarné projevy, inspirované v duchu protireformační katolické apoteosy vítězství císařských vojsk na Bílé hoře. Tehdy vznikla také řada vynikajících portrétů hlavních představitelů a vůdců, kteří se uplatnili v bělohorské bitvě a v údobí třicetileté války. Uvedme zvláště rytiny Jana a Jiljího Sadelerů, Jana Balzera, W. Kiliana, F. J. Leonarta, Adr. van der Werffta, malované portréty Ant. van Dycka, C. Luny aj. Z architektonických památek je snad nejmýšleznější stavitelskou památkou barokní kostel a klášter, který byl postaven na bělohorské pláni po bitvě na Bílé hoře jako katolická apoteosa vítězné bitvy nad českými „*kacíři*“. K tomuto kostelu P. Marie Vítězné byl s velkou slávou položen základ již 25. dubna 1628. Slavnosti se zúčastnil dokonce císař Ferdinand II., který již pět let předtím (dne 11. dubna 1623) si prohlížel bělohorské bojiště v průvodu své choti a syna, hr. Valdštejna, kardinála Harracha a Jindřicha, generála servitů. K této slavnosti byla ražena stříbrná pamětní medaile ve 3 variantách. Dnes je tato medaile velmi vzácná a vyhledávaná. Stavba kostela i kláštera pokračovala velmi zvolna. Dokončení se protáhlo téměř až do poloviny 18. století. Autorem plánu bělohorského kostela a kláštera, zvláště jejich ideového pojetí, byl malíř a hradčanský měšťan Kristian Luna. Pro jeho autorství máme doklad značně pozdější, totiž Birkhardtovu rytinu kostela a kláštera Sancta Maria de Victoria z roku 1723. Na této rytině je uvedeno, že oboje stavby byly vybudovány v letech 1706—1723 s nápisem: *C. Luna des gantzen Bau Inventor.*¹⁹⁹

A nyní se zase vraťme zpět do Prahy. Praha se po bělohorské porážce nehájila. Bylo jistě paradoxní, když vůdce rakouských evangelických stavů, šlechtic Georg Erasmus Tschernembl, napomínal zoufalé Čechy, aby v duchu své slavné husitské tradice se odhodlali bránit Prahu. Jeho úsilí bylo však marné.²⁰⁰ Česká šlechta i měšťané projevíli tehdy neuvěřitelnou zbabělost a neochotu k jakýmkoli obětem. Šlechta vyzvala krále, aby opustil zemi a dokonce poslala vyslance, kteří pozdravili vítěze a podrobili se.²⁰¹ Bělohorský vítěz Maxmilián I., kurfiřt bavorský, žádal bezpodmínečnou kapitulaci a odmítl jakékoli podmínky ke smíru nebo příměří. Pražské brány se již ráno 9. listopadu otevřely nepříteli. Šlechta i měšťané přímo závodili v prosbách o milost, zříkali se krále Friedricha Falckého a holdovali Ferdinandovi II. V Roudnickém archívu je uložen dokument bezpříkladného českého pokorení. Je to listina, která byla vydána již 13. listopadu 1620. V ní se více než 200 vůdcích postav českého povstání podepsalo a vyslovilo pokornou lítost i prosbu o milost. Tato listina nese i podpis Budovcův! V tomto ponižujícím chování Čechů nutno spatřovat hlavní provinění, jehož se dopustili po bělohorské porážce. Císařská vojska zatím loupila, zapalovala vesnice a vraždila poddané. V prvních dnech po bitvě na Bílé hoře bylo uloupeno obrovské jmění. V Čechách a v samotné Praze dostoupilo 2 miliónů tehdejší měny. Evropa byla otřesena porážkou, neboť teprve nyní si uvědomila, že tím byla porušena evropská rovnováha a že Bílá hora se stala příčinou i počátkem další hrozné války, která pak ještě 28 let sužovala Evropu. Nabízí se nám tu analogie s druhou světovou válkou, kdy po kapitulaci ČSR, srdce Evropy, došlo ke katastrofálnímu zápasu o základy a předpoklady lidského bytí či nebytí. Je tudíž vidět, že české země jsou v těchto kritických chvílích vždy klíčovým a zároveň rozhodujícím činitelem evropské politiky pro svou exponovanou geografickou polohu.

Po zhroucení českého stavovského povstání, které bylo Habsburky zlomeno neslýchaným terorem, brutalitou a násilím, se také zhroutil mravně i lidsky jeho osnovatelé. Dokonce i ti nejhrdější z rebelů pozbyli myslí, i když dočasně žili mimo dosah císařské moci. Bělohorská katastrofa zhatila nejen všechny jejich plány, ale učinila konec také prudce vzestupné kariéře Harantově. Bělohorská

porážka české věci byla zároveň i porážkou Harantova životního úsilí a jeho životní politické koncepce.

Kde byl Harant v době bitvy na Bílé hoře, nevíme. Jsou pouze dvě možnosti: buď byl v Praze, kde do poslední chvíle vykonával a zastával svůj odpovědný a vysoký úřad presidenta České komory, nebo se na čas stáhl do svého venkovského ústraní na zámku Pecce, aby tam vyčkával výsledku pražského politického dění. Je však pravděpodobnější, první eventualita, poněvadž se dochoval Harantův přepis Karlu Lichtenštejnovi, datovaný v Praze dne 24. listopadu 1620, tedy šestnáct dnů po bitvě na Bílé hoře. V něm podává zprávu o finančním stavu České komory. Bitvy na Bílé hoře se nezúčastnil; v pramenném materiálu o tom nenajdeme sebenepatrnější zmínky a také nikdo z tehdejších soudobých historiků a pamětníků bělohorské bitvy neuvádí jeho jméno v souvislosti s touto bitvou. Nesmíme zapomenout, že již 30. září 1620 byl vlastním přepisem Friedricha Falckého zproštěn povinnosti osobně se zúčastnit vojenské hotovosti. Jako důvod tohoto zproštění uvedl král v tomto listě Harantovu zaneprázdněnost v úřadě presidenta České komory a jeho povinnost plně se věnovat komorním záležitostem.²⁰²

Harant po bitvě na Bílé hoře se pokusil ospravedlnit u císaře, ale tento zoufalý pokus zůstal bez výsledku. Již 13. listopadu 1620 spolu s ostatními českými odbojnými stavy stvrdil Harant pečetní revers, v němž pokorně vyznává, že je mu srdečně líto, „že se proti J. M. C., jakožto našemu pořádnému, posloupnému, korunovanému, pomazanému a lehenskému králi a pánu pozdvihli“. Harant a ostatní čeští pánové se v tomto reversu zřekli zimního krále Friedricha Falckého a přísahali Ferdinandovi II. věrnost a poddanost.²⁰³ Tím byla vláda zvítězivšího císaře nad českými zeměmi formálně obnovena, ale také i uznána.²⁰⁴

Mezitím Ferdinandovi rádci nabádali císaře, aby s poraženými zúčtoval se vši nelidskou rozhodností. Zvláště nizozemský generál, surový a hrubý žoldák, bez studu a citu, Don Martin de Huerta a španělský vyslanec žádali na císaři vyhubení bezbožného národa kacířů. Dokonce Maxmilián Bavorský, který licoměrně sliboval životy a přímělu v císaře, vyzýval Ferdinanda, aby odstranil všechny vůdce českého povstání.

Brzy po bělohorské katastrofě vyčkával Harant na zámku Pecce v úzkostech, snad i v naději, ale v naprosté bezradnosti a pasivitě příštích věcí. Přitom měl dostatek hmotných prostředků k tomu, aby ještě zavčas opustil Čechy a útekem do zahraničí zachránil sebe a svůj život.²⁰⁵ Patrně doufal a spoléhal se ve velkodušnost vítěze nebo nechtěl zcela záměrně opustit vlast.

Po odchodu Maxmiliána Bavorského z Čech byl jmenován zemským správcem moravský pán Karel z Lichtenštejnu. Lichtenštejn nejprve vyzval Haranta dopisem ze dne 20. listopadu 1620, aby mu podal zprávu a účet z činů v době jeho presidentské působnosti v České komoře. Harant ihned na dopis Lichtenštejnův odpověděl a jeho žádost také poctivě splnil. Ve své odpovědi ze dne 24. listopadu 1620 neopomenul Harant zdůraznit, že úřad musil přijmout a že jej zastával čestně a spravedlivě.²⁰⁶

Podle zprávy, kterou zaslal dne 9. prosince 1620 kníže Lichtenštejn císaři, byl vyslán do všech krajů komisaři, aby převzali, zinventarizovali, do správy královské komory převzali a spolehlivým osobám svěřili statky účastníků vzpoury. Dne 11. a 24. prosince 1620 byl dán rozkaz Lichtenštejnovi, aby dal zatknout české povstalce. Podle tohoto rozkazu bylo zajato několik osob městského stavu, zejména dr. Jan Jesenský z Jeseného, lékař a rektor pražské university, doktor

práv Kašpar Luk, Pavel Škreta, dr. Leander Rüppel (Ryppl) z Ruppachu a Jiří Haunšild z Fürstenfeldu. Dne 6. února 1621 nařídil císař vlastnoručně psaným listem Lichtenštejnovi, aby dal uvěznit direktory a jiné osoby vyššího a nižšího stavu, kteří se zdržují v Praze, a sice osoby stavu panského a rytířského na Pražském hradě v Bílé věži a ostatní na radnicích pražských měst. Zatčení mělo být provedeno podle seznamů. Seznam obsahoval nejprve jména někdejších 29 direktorů, 27 komisařů a 12 nejvyšších zemských soudců. Druhý obsahoval jména 32 jiných osob, třetí jména 29 lidí, kteří mají být zajištěni ve svých bytech. Čtvrtý seznam jména těch, kteří podepsali konfederaci odbojných stavů s jinými zeměmi.²⁰⁷ Tento rozkaz byl 7. února 1621 poslán po zvláštním kurýru z Vídně do Prahy. Byl však dodán Lichtenštejnovi až 20. února 1621 z Drážďan, kam se dostal nedopatřením.²⁰⁸ Lichtenštejn ještě téhož dne na radu a přispění nejvyššího zemského hofmistra Tillyho, Albrechta z Valdštejna a generálního komisaře Pavla Michny dal rozkaz k zatýkání všech osob, obviněných ze vzpoury. Především dal obeslat všechny někdejší direktory a příslušníky panského a rytířského stavu k sobě na druhou hodinu odpolední. Když se skoro všichni dostavili, oznámil jim, že se dopustili vzpoury a že musí ve vězení v Bílé věži vyčkat dalšího císařského rozhodnutí.

Harant byl zatčen později, poněvadž tehdy nebyl v Praze a žil v ústraní na zámku Pece. Když se druhého dne dověděl o zatčení českých pánů, byl velmi překvapen a znepokojen, poněvadž netušil, že události tak daleko pokročily. Již 12. února 1621 bylo rozkázáno Lichtenštejnovi, aby byl proti rebelům zahájen spěšný a krátký proces. Utvořila se z nařízení císařova zvláštní komise k provedení hrdelního procesu. Předsedou komise byl jmenován kníže Karel z Lichtenštejnu a bylo mu přiděleno 11 dalších inkvizičních komisařů: Adam z Valdšiejna, nejvyšší hofmistr království českého, Friedrich z Talmberka, president nad apelacemi na Pražském hradě, Kryštof Vratislav z Mitrovic, královský hejtman Menšího Města pražského, Wolf Vilém z Albenreuthu, doktoři Otta Melander a Jan Wenzl, Melichar Gnyzen (Gniess) z Kolbachu, Václav z Flissenbachu a Daniel Kapr z Kaprštejna, doktoři práv a radové nad apelacemi, pak radové rakouské vlády a doktoři práv Kašpar Šváb (Schwab) a Pavel z Ello.

Dne 15. února 1621 byly ve všech městech pražských a ve všech českých krajích vyhlášeny achty (klatby) proti kurfiřtu Friedrichovi, falckraběti při Rýnu, který se dal prohlásit za krále českých rebelů, dále proti Jiřimu staršímu, markrabí Brandeburskému, jinak z Krnova, proti knížeti z Anhaltu a Jiřimu Friedrichovi hraběti z Hollachu, jinak z Hohenlohe. Dne 17. února 1621 vydal Lichtenštejn otevřený list (tištěný patent), kterým svolal všechny ty osoby, které po bělohorské bitvě ujely ze země, aby se dostavili před císařskou soudní komisí.

Asi koncem února nebo dokonce až počátkem března 1621 byl Harant přepaden na svém zámku v Pece početným oddílem Valdštejnových jezdců a zatčen hejtmanem Albrechta z Valdštejna Petrem Mostem, který tento oddíl vedl.²⁰⁹

Harant ve své prostomyslnosti neočekával zatčení, proto byl jím přímo konsternován a poděšen.²¹⁰ Po zatčení byl Harant odvezen přes Bukovinu a Bělohrad nejprve do Jičína, kam ho následovala jeho manželka Anna Salomena. Z Jičína byl 19. března 1621 odvezen do Prahy a zde byl ještě téhož dne uvězněn s dalšími vězni v pokojích purkrabského úřadu na Pražském hradě.

Spolu s Harantem byli společně uvězněni direktory panského stavu Vilém st. Popel z Lobkovic, Pavel Kavka Říčanský z Řičan, Václav Budovec z Budova, Kašpar Kaplír z Sulevic, Prokop Dvořecký z Olbramovic, Bohuslav rytíř z Mi-

chalovic, Václav Pětipeský z Chýš a Egerberku, Diviš Černín z Chudenic, Jindřich Otta z Losu, Jan Vostrovce rytíř z Královic, Wolf Hasslauer rytíř z Hoslav, Bedřich rytíř z Bílé a Vilém st. Konecchlumský z Konecchlumí. Od 29. března Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, Maxmilián Hošťálek z Javořice, Tobiáš Štefek z Koloděj, dr. Valentin Kochan z Prachové, Jan st. Šultys z Felsdorfu a Kryštof st. Kober z Kobersberku. Harant byl jedním z posledních zatčených ve vlasti, který byl dopraven na Pražský hrad.²¹¹ Teprve až 27. května byl vsazen do purkrabského vězení na hradě ještě Jáchym Ondřej Šlik z Holejče, kterého dopadli císařští pochopové daleko od vlasti v Sasku.

Vazba ve vězeních stačila k tomu, aby zlomila statečnost českých pánů. Stali se z nich pokorní prosebníci. Uvěznění direktori a jejich manželky se obrátili ve společném dopise již 6. a 26. března 1621 na kurfiřta saského a jeho choť s prosbou, aby se přimluvili u císaře o milost pro zatčené, aby jim bylo jejich provinění odpuštěno a další používání statků povoleno. Prosbu podepsalo 9 direktorů a jak jsem se již svrchu zmínil, mezi nimi byl i podpis Budovcův. Scházel podpis Viléma z Lobkovic, poněvadž se obrátil s podobnou prosbou na kurfiřta již několik dní předtím. Také Šlik s manželkou marně prosili kurfiřta o milost.

Již 15. března oznámil Lichtenštejn všem komisařům hrdelního soudu plnomocenství a instrukce, podle nichž převzali komisaři dr. Melander a dr. Kapr sekretářskou službu, dále stanovení dva písaři a jmenován byl k soudu královský zástupce (procurator) a žalobník (accusator regius), jímž byl pan Přibík Jeníšek z Újezda. Byla to vše pouhá komedie, poněvadž to nebyl právoplatný soud. Již předem byli všichni odsouzeni. Tzv. přelíčení pak trvalo od března do května 1621. Dne 16. března měla císařská komise na Pražském hradě první zasedání. Dne 27. března podal dr. Melander obžalovací list o 135 artikulích a 236 otázkách. Hlavní body těchto otázek se týkaly květnového sjezdu 1618, defenestrace, zvolení direktorů, prodeje královských statků, všech válečných akcí a vypovězení jezuitů ze země. Dne 29. března počalo na Pražském hradě v siní dvorní říšské rady soudní jednání s povstalci a došlo k prvním výsledkům obžalovaných. Žaloba byla přednesena německy (dr. Melander) a též česky (dr. Kapr). Všichni obvinění byli odsouzeni ke ztrátě statků a života. Později byla udělena milost Vilému z Lobkovic, Pavlovi z Řičan, Václavu Pětipeskému, Janu Vostrovci a Janu Theodoru Sixtovi z Ottersdorfu.²¹²

Harant byl předvolán až k druhému výsledku. Za procesu vyšetřující hrdelní komise kladla Harantovi za vinu, že nekonal své povinnosti, nechoval se jako královský komoří a rada, věrolomně zrušil přísahu císaři, volil zimního krále, přísahal a dal se k dispozici Friedrichu Falckému, přijal od něho hodnost presidenta komory, byl relatorem na sněmu, na kterém byl zvolen syn Friedricha Falckého za jeho nástupce na českém trůně, používal zemských důchodů ve prospěch vzbouřených stavů, že táhl s Thurnem na Vídeň a zde kázal ostřelovat císařský hrad. Tato obžaloba byla obšírná a těžká, kdežto Harantova obhajoba byla velmi chabá. V ní pouze uvedl, že tažením na Vídeň byl pověřen direktory za cenu ztráty cti, hrdla i statků, že svůj vysoký úřad presidenta České komory zastával čestně a spravedlivě, a to jak ku prospěchu kněží pod jednou, tak pod obojí.

Mezitím došlo k dalším událostem. Dne 5. dubna 1621 byla vyhlášena herolty za přítomnosti všech tří císařských rychtářů výpověď císařské komise proti zběhlým rebelům a 23. dubna se provedla exekuce jejich majetku. Jména třiceti osob byla na šesti tabulkách přibita od popravního mistra na všech šibenicích tří praž-

ských měst. Později (dne 18. dubna) byl vydán nálezhrdelní komise proti těm rebelům, kteří za povstání padli nebo zemřeli a dne 26. dubna byla tato výpověď vyhlášena v královském hradě a v pražských městech. Již tehdy padlo za oběh královské koruně 115 panství v ceně 8 miliónů kop míšeňských. Dne 3. dubna bylo započato vyslýchání direktorů před komisí. Podobným způsobem byli vyslýcháni vězňové v pražských radnicích, zvláště ve dnech 6., 7. a 22. května. První rozsudky byly vyneseny proti 17 direktorům. Tyto rozsudky poslal Lichtenštejn dne 17. května prostřednictvím komisařů Friedricha Talmberka a dr. Pavla Ello do Vídně. V poradách od 21. do 23. května jednáno o zmírnění rozsudků. Dne 26. května císař první rozsudky zmírnil. Dne 3. června vyřízeny rezolucí ostatní rozsudky, které dne 29. května poslal Lichtenštejn do Vídně a 3. června se vrátily zpět do Prahy potvrzeny. Konečně 16. června byly císařským listem vyřízeny poslední rozsudky exekuční komise, které byly zaslány císaři 12. června k rozhodnutí. Podle těchto rozsudků bylo odsouzeno 45 osob. Z nich bylo odsouzeno ke stětí mečem 29 osob a z těch byla později udělena milost Eliášovi staršímu Rozýnovi a Janu Theodoru Sixtovi z Ottersdorfu. Statky povstalců byly odhadnuty přes 5,000.000 tolarů.²¹³

Ve čtvrtek dne 17. června 1621 povolal kníže Karel z Lichtenštejnu do Prahy 7 kornet rejtharstva, z nichž pět kornet rozloženo po Starém Městě a dva po Novém. V noci hlídkovala jedna celá kompanie jízdy na rynku před staroměstskou radnicí. V pátek dne 18. června se roubilo popravní lešení. V sobotu 19. června večer bylo dřevěné theatrum dohotoveno a sice „na rynku před samým rathouzem z té strany k trhu rybnému, že se na ně rovnou nohou jíti mohlo. Dotčené lešení, vyvýšené nad dlažení čtyry lokte, bylo 22 kročejů na šíř a 22 na dýl, mající vůkol a vůkol zábradlí dřevěné. V sobotu 19. d. června, u přítomnosti mnoho tisíců lidu stavu a řádu všelikého i pohlaví obojího, okolo 9. hodiny na celém orloji vyzdviženo bylo 13 vězňův z Nového a 10 z Starého Města, a vezli se všickni na několika vozích koňmi obecnými nahoru na hrad Pražský, majíce okolo sebe silný průvod rejtharstva a mušketýrův; kdežto očekávali na ně jiní vězňové z stavu panského, rytířského i městského, po Bílé věži rozlosování. Zatím hned zasedlo kníže s jinými kommissaři v světnici soudné nad kancelláři českou k vyhlášení ortelův na jednoho každého vynešených. V jmenované světnici byl přistrojen majestát neb stolice, od země trochu povýšená a fialovým aksamitem přistřená, na níž kníže se usadilo, a jiní kommissaři též na svých stolicích přistřených poporád seděli.“

„A tu již pouštěli se vězňové mezi kommissaře do té soudnice jedni po druhých, po jedné osobě; kdežto předně prokurator královský předstoupiv před kommissaře, skládal žalobu svou proti každému z nich v jazyku českém a německém, žáдав na ni proti osobě přítomné od něho obžalované nálezu neb vejnosu spravedlivého. Což když dokonal, tedy Dr. Otto Melander dal mu po každém obvinění jménem knížete a spolukommissařův ostatních na to zase odpověď v jazyku německém takovou: poněvadž týž ortel, za nějž JMsti cis. a královské prokurator Přibík Jenišek z Újezda žádá, byl by již zhotoven a sepsán, pročež že nyní ihned bude vůbec přečten, v němžto nic jiného obsaženo a dostaveno není, leč což jednomu každému z týchž obviněných právo a spravedlnost s sebou přináší a k zachování v celosti JMC. reputaci a velebnosti vlastně se vztahuje. Totěž po něm bylo opěťováno i od doht. Daniele Kapra v řeči české. Na to pak četl se jednomu každému ortel nejprve německy od císařského rychtáře Malostranského a pak česky od jiné osoby.“²¹⁴

Kryštof Harant z Polžic, president České komory, byl odsouzen rozsudkem ze dne 19. června 1621 k smrti stětím tím, aby jeho hlava byla ponechána při mrtvém těle.

V neděli druhou po sv. Trojici dne 20. června byli odsouzení převezeni na Staroměstskou radnici do jejich posledního vězení. Na radnici byl Harant uvězněn v jedné světnici spolu s Jáchymem Ondřejem Šlikem, Václavem Budovcem, Friedrichem z Bílé a Vilémem Konecchlumským. V žaláři podávali Harantovi poslední duchovní útěchu M. Lippach a Jan Rosacius-Hořovský, farář kostela sv. Mikuláše na Malé Straně a assessor konsistoře pod obojí. Hořovský také dochoval dosti spolehlivé údaje o posledních okamžicích Harantova života.²¹⁵ Harant mu několikrát opakoval, že je nevinen a že byl nespravedlivě odzouzen. V posledních výrocích Harantových se střídá beznadějně zoufalství, sklíčenost, pocity učiněné křivdy, otázky, proč musí umřít, s projevy rytířské odvahy, mužné hrdsti, úžasné pokory, pramenící z jeho opravdové a vnitřně prožité víry nábožensky přesvědčeného křesťana, který věří v odplatu za všechna mu učiněná příkoří v blaženém posmrtném životě.²¹⁶

Vězňové prožili strašnou poslední dusnou noc před popravou v modlitbách a pobožných rozhovorech se svými duchovními rádcí a utěšovately. Zatím se rozbřeslo a nastal osudný den, pondělí po druhé neděli po sv. Trojici, první letní den dne 21. června roku 1621. *„Uhodilo pět hodin na půl orloji, a v tom na hradě Pražském bylo z kusu udeřeno,“* čímž bylo dáno znamení k započetí exekuce. Když hr. Šlik uslyšel dělovou ránu, pravil prý Harantovi a Konecchlumskému: *„To jest heslo, a na mne pořádek. Et tu Domine noster, Jesu Christe, miserere nostri, a ty pane náš J. K. smilujž se nad námi.“*²¹⁷

Vzápětí nato přišli městští rychtáři pro odsouzené. První byl zavolán hr. Jáchym Ondřej Šlik, po něm Václav Budovec. *„A mezi tím Křištof Harant pro kněze Jana poslal, aby k němu šel, že již na něho pořádek přichází. A když přišlo se k němu, nařikal na svou nevinu, že se mu křivda děje; avšak on to pánu Bohu poroučí a na ten soud spravedlivý Krista Pána se odvolává. A mezi tím posílá a zavázal kn. Jana, aby oznámil manželce jeho věci tyto: Předně, že ji napomíná, aby při náboženství byla stálá, nebo já, prý, vím tak mnoho, že jest velmi vrtkavá a nestálá, a dokud vy budete na Malé straně, at se vámi spravuje. Připomeňte jí to, že sem já mnohé země projel, a i v náboženství mnoho prohlídl a zkusil, a naposledy sem nic jiného nenašel, než to, že v samém milosrdenství Božím, na zásluhách dostatečných jediného spasitele Krista Ježíše hříchův odpuštění i života věčného docházíme, a v té víře hotov jsem umřítí. A sem tím jist, že dnes mého milého spasitele tváří v tvář viděti a s ním i se všemi svatými toho života požívatí budu. Jestliže má milá manželka setrvá u víře podobojí, nechť sobě to jistotně zaslíbuj, že se se mnou v slávě nebeské shledá; pakli ne, nechť se tím marně nekojí. Druhé, řekněte jí, prosím, at s poddanými nakládá mírněji, robot jim nepřivětšuje, ale raději chudé poddané at fedruje a jim platy a roboty odpouští. Třetí, z strany mých dětí, to, že jí dostatečně poroučím a vůli mou poslední oznamuji, aby jim za praeceptora jezovitu anebo kohokoli pod jednou nebrala; nebo já vím, že by je tím subtylným jedem Antikristovým nakvasili, z kteréhož by mládež ne tak snadně vyjítí mohla; ale at jim podobojí dobré lidi za praeceptory jedná. A toho doložte: jestliže její nedbanlivostí aneb původem který z mých dětí převeden bude, že na ni v den soudný budu pánu Bohu žalovati, a z toho ona jemu hrozný počet vydávati musí. Synů také mých at napomíná, dá-li jim Bůh vzrůst šťastný, aby věděli, jakým pánům sloužiti. Nechť*

v tom pana děda, kterýž přes 40 let domu rakouskému sloužil, i mne, ježto sem od mladosti též císařům platiné služby prokazoval, sobě za příklad vezmou, co sme sobě na domu rakouském vysloužili, a jakou já odměnu za ně nyní беру. A co vás tu prosím, to také sem jí napsal, ale víceji snad na vaše předložení než na mé psaní učiní."²¹⁸

Harantův kšaft, který odkazuje po Hořovském své pozůstalé choti paní Anně Salomeně, je důkazem nejen jeho stálosti a pevnosti v otázkách věroučných, jež pod tíhou jeho životní tragédie se zvláště důrazně projeví, ale i nesmírné vážnosti, s jakou hledí do budoucna na další osudy své rodiny. Výhrůžný tón tohoto kšaftu, plný vzrušených apostrof, je vyvrcholen až s dramatickou barokní otřesností a vyzývavostí, která zní spíše jako úděsná kletba fanatického katolíka než jako smílivý závěr pokorného a do vůle Boží odevzdaného protestanta. V něm se projevil nesporně jeho katolický věroučný základ. Tyto vzrušené, až hrůzně barokně vyhrocené apostrofické hrozby, které tu adresuje Harant své choti, ještě dnes působí na soudobé čtenáře svou tragičností až s otřesnou eschatologickou dramatickostí. Mimo jiné v této své promluvě poroučí také své choti, aby se svými poddanými nakládala lidsky a mírně, nezvyšovala jim roboty, pomáhala chudým a odpouštěla jim platy. Jak je vidět, tato řeč Harantova je příznačná a zajímavá především pro jeho živé a na tehdejší dobu velmi smělé sociální citění, které, jak už víme, dovedl prakticky uplatňovat i za svého života na svém statku. Tato charitativní vlastnost sice patřila ke ctnostem křesťanské vrchnosti, ale u Haranta byla zvláště výrazně vyvinuta. Těsně před smrtí si znovu uvědomil český šlechtic, jak těžce je křivděno českému sedláku a poddanému. Ale i v tomto směru, jak ostatně poznáme ještě i později, zklamala Anna Salomena svého nešťastného chotě. Nerespektovala Harantův odkaz, neboť se stala svým poddaným přímo postrachem.

Několik okamžiků před tím, než Kryštof Harant vstoupil na popravní lešení, řekl ještě těchto několik slov knězi Janu Rosaciovi-Hořovskému: *„Ach, můj milý Bože, jaké země sem projel, v jakých nebezpečnostech býval, za kolik dnův chleba nevidaje, pískem sem se jednou zasypal, a ze všeho mi můj milý p. Bůh pomohl; a nyní v své milé vlasti nevinně umřítí musím. Odpustiž, pane Bože, mým nepřátelům!“* K tomu pak dodává kněz Jan: *„A v tom zavolali na něho. Pročež rozžehnavše se, šli sme až na to zarmoucené theatrum a šlachtatu anti-kristovu.“*²¹⁹ Když Harant opouštěl světnici, pravil: *„V Tebeť sem, p. Bože můj, od mladosti mé doufal, nedejž mi na věky zahanbenu býti.“* Pak se vroucně modlil a odříkával modlitbu po Janu Rosaciovi-Hořovském, a když došli k popravšti, hledě do nebe zvolal: *„V ruce tvé p. Ježiši Kriste poroučím duši mou.“* Svlékl se s kabátu, klekl a opět po knězi Janovi hlasitě opakoval: *„V Tebeť sem, pane Bože můj, od mladosti mé doufal, věřim a tím sem ujištěn, že mne pro smrt ohavnou syna svého a spasitele mého Krista Ježiše po tomto zahanbení časném věčným oslavením poctíti ráčíž; a protož v ruce tvé, Bože, poroučím duši mou, neb si ji vykoupil, ó Bože pravdy! Pane Ježiši Kriste, synu Boha živého, přijmiž duši mou, toběť ji poroučím, ó pane Ježiši Kriste!“* K tomu pak podotýká kněz Rosacius: *„A v tom stat byl a život zemský bídný v slavný a nebeský proměnil. I ten kat, že byl pod obojí, dal pozor na to, že v modlitbách jim překážky činiti nechtěl, ale čekal času, až smysl modliteb dokonán byl.“*²²⁰

Šest černě oděných hrobařů zabalilo Harantovo tělo i jeho hlavu do černého sukna, na kterém klečel, a vydali je sloužícím z Pecky. Harant zemřel ve věku 57 let. Tím se naplnila na Staroměstském náměstí tragika jeho života. Paní

Salomena dala převést mrtvolu svého chotě do domu na Újezdě (na Malé Straně v Praze) a v noci do Pecky, kde byla příštího dne uložena do kostelní hrobky.²²¹

Popravě Harantově přihlížel zrádný Heřman Černín, tvrdý a lstný kariérista, vypočítavý obchodník, lišák a chladně rozumový renesanční feudál.²²² Záhy přestal věřit ve vítězství odbojných stavů. Kdysi věrný druh Harantův, jeho spoluputovník do Svaté země, dokonce jeho příbuzný, jemuž se později kladlo za vinu, že byl spoluvinen na Harantově smrti. Byl jedním z českých pánů, který zradil stavovský odboj a přidal se na stranu císařských a v bitvě na Bílé hoře bojoval proti svým českým druhům, zatímco jeho bratr Diviš, i když katolík, dal se cele do služeb odboje. Heřman Černín byl odporný zjev zrádce, který dovedl zradit dokonce svého nejméně nejbližšího přítele, s nímž se názorově naprosto rozešel. Tento rozchod byl patrně také motivován nezřízenou ctižádostivostí. Jaroslav Charvát došel sice k nedoloženému proto hypotetickému, ale značně pravděpodobnému soudu, že k definitivnímu rozchodu obou mužů došlo asi až roku 1619. Tehdy byl totiž Harant jmenován stavovským sněmem komisařem vojenského lidu a tehdy také zbavil Černína hodnosti hejtmana Starého Města pražského.²²³ Jeho ctižádostivost byla snad až diabolicky ukojena, když o dva roky později přihlížel jako opětovně jmenovaný hejtman Starého Města popravě Harantově. Velmi výstižně se zmiňuje o této účasti Heřmana Černína na popravě Harantově Josef Pekař, který praví: *„... assistuje popravám z 21. června, popravám, při nichž byl stat i jeho bratr, Diviš Černín. Jen na těch několik minut, kdy vstoupil Diviš na popraviště, vzdálil se pan Heřman od hrozného divadla. Viděl tedy a pozoroval, jak padla s popravního špaluku hlava jiného příbuzného a přítele jeho, pana Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic, soudruha cesty jeho do Svaté země. To jsou, řekl bych, nejsilnější, nejitalstější chvíle v jeho životě. Nevíme, že by byl Heřman za bratra intervenoval; o Harantovi si poznamenal, že trest zasloužil.“*²²⁴

Po bitvě bělohorské bezohledně nahromadil Heřman Černín obrovské jmění, které Pekař odhadl na 85 až 95 miliónů předválečných Kč (roku 1935). Do konce jeho hrabivosti šla tak daleko, že jako pozdější manžel vdovy Harantovy Anny Salomeny nevyplatil dětem popraveného Kryštofa Haranta jejich podíl na Pecce 100.000 kop míšeňských (asi 7 miliónů Kč) po jejich matce Anně Salomeně. Pekař také uvádí, že nejstarší Harantův syn „vymohl proto na otčima jednou zatýkací rozkaz, nejmladší, jenž byl ke konci války třicetileté převorem kláštera augustiniánského v Táboře, píše mu roku 1648 hrozné psaní, že otec jeho, popravený Křištof Harant, snad z ponuknutí Černínova hrdlo ztratiti musil, a ty peníze, o něž mezi nimi je spor, že v poslední den na duši V. M. shořeti musejí“. K listu tomu nepřipsal hr. Heřman proti svému obyčejí nic, proti zatýkači však protestoval, dokazuje, že nejstaršímu synu Harantovu vyplatil víc, než třeba bylo a spílaje mu „untreuer Bösewicht“.²²⁵

K dovršení životní tragédie Harantovy a jeho rodiny došlo po staroměstských popravách. Brzo po bitvě na Bílé hoře a po exekuci Harantově bylo jeho jmění zabaveno královskou komorou, a sice polovina statku. Karel z Lichtenštejnu, zplnomocněný místodržitel v českém království, 16. března roku 1621, ustanovil za komisaře nad Harantovým majetkem na Pecce Václava Čabelického ze Soutic a Pavla Chotounského z Chotouně.²²⁶ Tato konfiskace jmění Harantova byla logickým důsledkem obecné konfiskace jmění všech povstalců, jež byla nařízena po zhroucení stavovského povstání.

Nedlouho po staroměstské popravě nařídil Karel z Lichtenštejnu, aby Petr Škopek z Bílých Otradovic a na Bělohradě a Jindřich Kamenický z Vitiněvsi a na Popovicích zinventarizovali a odhadli celý majetek, který patřil Kryštofu Harantovi z Polžic. Oba komisaři byli celkem dvakrát na zámku Peccce. Nejprve v pondělí po neděli Laetare 1621 a podruhé 12. srpna 1622. Vše sepsali, popsali a zhodnotili. Inventáře a šacuňk poloviny Harantova zboží předali královské komoře.²²⁷ K zabavené polovině Harantova statku náleželo půl zámku Pecky s poplužním dvorem, tzv. Novým Dvorem, mlýny v Nové Vsi (Běchovský a Fantovský s pilou), půl městečka Pecky, celé vsi Stupné, Uhlíře, Štikov, Videchov, Videchovec, Nedařice (díl s 1 osedlým) a Nová Ves (díl) se vším příslušenstvím, které koupila roku 1604 druhá Harantova manželka Barbora, rozená Miřkovská z Tropčic, jako pozůstalý díl po svém prvním manželu Karlu Škopkovi z Bílých Otradovic za 29.000 kop míšeňských a odkázala tento majetek Harantovi.²²⁸ Tento statek byl prodán Českou komorou v pondělí po sv. Šimonu a Judovi dne 31. října 1622 Harantově vdově Anně Salomeně, rozené Hradištské z Hořovic, za odhadní cenu 21.289 kop 34 gr. a 2 denáry české.²²⁹ Harantovi byl také zabaven dům v Praze, čp. 373 „U modrého lva“, který vlastnil v Menším Městě pražském ve čtvrté čtvrti v ulici vedoucí na Újezd a ležící na rohu po pravé straně. Tento dům koupil po konfiskaci Sezima hr. z Vrtby za 4500 kop míšeňských.²³⁰

Manželka Harantova dala sice, jak už víme, převézt utracené tělo svého manžela na Pecku a tam je pochovala pod kůrem zámeckého kostela po boku druhé manželky Kryštofovy Barbory, ale nevyplnila ani jediné přání popraveného, které vtělil do své poslední vůle. Naopak, zlovolně, lstně a hrubě ji porušila. Snad nejstrašnějšího provinění se dopustila na svém zesnulém choti, že si po třech letech po jeho popravě vzala za manžela katolíka Heřmana Černína z Chudenic, na němž dokonce lpělo zlé podezření z účasti na smrti Harantově. Svatba Heřmana Černína s Annou Salomenou se velmi honosně a hlučně slavila v únoru 1624.²³¹ Ziskuchtivý Heřman Černín dosáhl tímto sňatkem jmění, po kterém marně toužil již roku 1602, když usiloval, dokonce prostřednictvím císaře Rudolfa II., o ruku zámožné vdovy Anny Hradištské z Hořovic, matky Anny Salomeny.²³² Paní Anna Salomena tehdy držela jedno z největších panství v severovýchodních Čechách. Vlastnila vedle Pecky též menší statek Velichovky na Královéhradecku, pak značný kapitál na hotovosti a na jistínách, který pak mohl podnikavý a ziskuchtivý Heřman Černín dobře zužitkovat při svých finančních transakcích, machinacích a zákupech.²³³ Černín dokonce dosáhl toho, že Anna Salomena mu odkázala dne 9. srpna 1626 celé své jmění s podmínkou, aby vyplatil jejím čtyřem dětem Janu Vilémovi, Leopoldu Jiřímu, Václavu Rudolfovi a Sibyle každému po 25.000 kopách míšeňských, celkem tedy 100.000 kop míšeňských.²³⁴

Jak bylo již svrchu uvedeno, zistiťný Heřman Černín nerespektoval ani toto přání své choti. Dalšího velkého provinění vůči svému zesnulému manželovi se dopustila Anna Salomena tím, že dala proti poslední vůli Harantově vychovat jeho děti v katolické víře, dokonce svěřila jejich výchovu jezuitům. Sama také přestoupila ke katolické víře. Také tři synové Harantovi nedbali odkazu svého otce. Nejstarší syn Jan Vilém (narozen dne 29. září 1610, zemřel před rokem 1644), pán na Jilemnici, vstoupil k císařskému vojsku. Roku 1634 se oženil s Barborou Alžbětou Kříneckou z Ronova. S ní vyženil Jilemnici a rokytnický zámek. Pocházela ze starobylé panské rodiny, která měla též původ

s rodem pánů z Lipé, Lichtenberka, Klinštejna a s rodem Berků z Dubé. Měli dva syny a jednu dceru. Zemřeli oba v jednom roce. Leopold Jiří se stal u dvora truksasem a rovněž vojákem. Dosáhl hodnosti rytmistra. Padl roku 1652 nebo 1654 v souboji jako obrst kavalerie, když mu jakýsi cizí důstojník předhazoval, že jeho otec zradil císaře. Nejmladší syn Harantův V á c l a v R u d o l f (narozen 1616) vstoupil pod jménem *Augustinus a beata Clara de Monte Falco* (též *Frater Augustinus a Sancta Clara discalceatorum Augustinorum olim dictus Harant*) do řádu bosých augustiniánů v Táboře. Podle zápisu z černínského archívu v Jindřichově Hradci ze dne 22. května 1648 vytýkal Václav Rudolf Harant Heřmanu Černínovi, že pomlouvá jeho matku, s kterou se předtím oženil, a že na něm podruhé vymáhá zaplacení dluhu. Dále pak pokračuje: „nevím, *kerak bych toho času jsouce dítětem, proti JMC. nám nejmilost. Pánu to prohrěšiti mohl, abych toho zasloužití měl. Jestli můj nejmilejší Pan Otec co provinil, zato také snad z ponuknutí V. M. hrdlo ztratiti musel.*“ Je to nepochybně otřesný dokument, v němž syn hájí vlastního otce a nevlastního zle odsuzuje. Frater Augustinus zemřel jako převor kláštera sv. Václava v Praze dne 18. září 1664. Dcera Rosina Alžběta (narozena 28. září 1604) pojala za chotě svobodného pána z Puchheimu. Nejmladší dcerka Sibyla (narozena 1620) zemřela ve věku 5½ roku na Zelený čtvrtek dne 9. dubna 1626. Její strýc Jan Jiří Harant st. uvádí ve svých *Pamětech*, že „*před smrtí svou pravila, že půjde k svému nejmilejšímu panu tatičkovi, kterýž již tu pro ni přišel.*“²³⁵ Nejdéle se udržel rod nejstaršího syna Harantova, Jana Viléma. Jeho syn Vilém padl v bitvě u Štrasburku, zasažen kulí dne 1. srpna 1675. Jeho synem Františkem Pavlem vymřel roku 1728 v Krchlebích slavný rod Kryštofa Haranta.

O citových vztazích Anny Salomeny k jejímu druhému manželu hr. Heřmanu Černínovi podává svědectví korespondence, která se v torsu dochovala v rodině černínském archívu v Jindřichově Hradci.²³⁶

Paní Anna Salomena prodala roku 1624 polovinu statku Pecky i druhý díl statku, který koupila dne 19. listopadu 1612 od Adama Škopka za 36.000 kop míšeňských, spolu se statečkem od Jana Zylvara, koupeným roku 1611 za 3900 kop míšeňských, Albrechtu z Valdštejna, knížeti frýdlantskému, za 130.000 kop míšeňských. Dostala však pouze 30.000 kop míšeňských mimo dar 1000 českých tolarů, který věnovala své dceři Sibyle.²³⁷ Prodej Valdštejnovi nebyl proveden dobrovolně, ale na nezřízený nátlak frýdlantského pána.²³⁸ Za stržené peníze a za peníze své zemřelé matky (tehdy již špatné měny) nakoupila zkonfiskované jiné statky, např. statek pana Kolovrata z Petršburku, statky Colonny z Felsu aj.²³⁹ Ještě před svou smrtí dostala dne 14. ledna 1630 upomínku od královské České komory, aby zaplatila obilí, které si Kryštof Harant vypůjčil a získal na brandýském panství.²⁴⁰ Anna Salomena zemřela roku 1632. Nedlouho před svou smrtí odkázala své zbylé jmění svým třem synům a svému druhému manželovi.²⁴¹ Ostatek rozchválili patres z valdické kartouzy, jimž dotud nezaplacené harantovské zboží daroval Albrecht z Valdštejna.²⁴²

Jak je vidět, s postavou Harantovou zmizelo ze zámku i z tohoto kraje vše hmotné i duchovní. Dnes pouze hluchý, zvětšlý a zřhaný klavichord, původně uložený v novopackém muzeu (tzv. *Suchardův dům*), nyní v zámeckém muzeu na Pecce, vydává tiché svědectví zašlé slávy i tragiky Harantova rytířského života i jeho muzického založení.²⁴³

Tím jsme dokončili obraz Harantových životních osudů, které jsme musili pro

nedostatek pramenného materiálu vylicít velmi stručně a kuse. V dalším, třetím díle, přihlédneme zase podrobněji k Harantově literární a hudební tvorbě, především k jeho praktické hudební činnosti, skladebné práci a konečně k jeho tvůrčímu odkazu, zkrátka k životnímu dílu, které po sobě zanechal v neúplném torzu jako nevšední odkaz české hudební kultuře.